په پرېږدي، اوهغه خاوندان که اسلام راوړي دهغوی پرځمکو خراج ســـته، پردوی جزیه نسته، اوهغه کسان چه ایمان نه راوړي، دهغوی پرافرادو جزیه، اوپرمـــځکویـــه خراج ســـته. دارأیـــه دأحنافوده.

اودنورو إمامانو په نزد: خراجي ځمکه پردري قسمه ده: ۱- هغه ځمکه ده چه په زور فتحه سی اوغانمینو مجاهدینو په منځ کي تقسیم نه سی ۲- هغه ځمکه ده چه مالکان په زموږمسلمانانوله ویری وتښتي ۳- هغه ځمکه ده چه مالکان یه دمسلمانانودأمیر سره صلح وکړي، وایي ځمکه موږته راکړي موږبه تاسوته خراج درکوو، څومره چـــه إمام پرفرض کړي.

بل ځای وایي: والماء الخراجي الأنهار التي شقها الأعاجم، أصل تلـــك الأنهاربمال الخراج، فصارمائها خراجیا، وصارت الأرض خراجیة تبعا. (۱)

ترجمة: خراجي اوبه هغه دي: هغه ولي چه اعاجمو (غیر لـــه عربـــو) کنبلي وي، ځکه دغه ولي دخراج په مال کنبل سوي دي، نـــوددي اوبـــه خراجي سوي، اوځکه یه هم داوبوتابع سوه، خراجي سوه. یعني هغه ولي چه غیرله عربو، عجمو درود څخه کنبلي وي، اوځکي په اوبه کوي، دهغـــی ځکي په حاصلاتو کی هم خراج ســـته، عشرنســـته.

دخـــراج نـــصاب اومقـــدار

خـــراج پـــردوه ډولـــه دي. ۱- خراج المقاســـمة: فهـــو الضریـــبة

۱- فتح القدیر ص ۱۹۹ج ۲

المقطوعة من الناتج الزراعى، كان يؤخــذ نصف الخارج أوثلثــه، أوربعــه، وقدفعل النبى صلى الله عليه وسلم لما فتح الخيــبر، ويكون ذالك فى الخــارج كالعشر إلاأنه يوضع موضع الخراج لأنــه خــراج حقيقة. (١)

ترجمة: خراج مقاسمه هغه محصول دی چــه دزرعی مځکی پرحــاصلو اخستل کیږی، اودا به کله (نصف، یاثلث، یاربع) نمایی، دریمه، یاڅلورمــــه اخستل کیدی، دا قسم خراج چه کله خیــبر فتحه سو، رسول الله صلی الله علیه وسلم د خیبر دخلقو سره وکړل، دا قسم خراج په کال کی هر څــو محله چــه مځکه حاصل کوی، ځنی اخستل کیږی، که ئی مځکــه نــه وه کرلی نــه ځنی اخستل کــیږی، لکه عشر، مگر داده خراج په ځای کــی ایښودل کــیږی، ځکه داحقیقة خراج دی.

٢- خراج وظیفه: فهو الضريبة المفروضة على الأرض، سواء اســتغلها صاحبها أم تركها وقد وظفه عمر رضى الله عنه وكان فى كل جريب أرض بيضاء تصلح للزراعة قفيز مما يزرع فيها ودرهم ومبنى هــذا الخــراج علــى الطاقــة. الفقه الإســلامى وأدلــته ص ٨٢٣ ج ٢

ترجمة: خراج وظیفه هغه محصول دی، چــه د امیر لطرفــه پرمځکــه مقررسوی وی، که مځکه دزراعت قابله وی، پریوه جریب یوه کاسه اویــو درهم دی، که خاوند کرلی وی که نه وی.

١ - الفقه الإسلامى وأدلته ص ٨٢٣ ج ٢

دا موضوع دکنز مصنف داسی تفصیل کړی ده، وخــراج جریــب صلـح للزراعة صاع ودرهم وفی جریب الرطبة خمسة دراهم وفی جریــب الکـرم والنخل المتصل عشرة دراهم .کنـز الـدقائـق ص ۲۰۹

یعنی خراج پر یوه جریب ځمکه چه دزراعت قابله وی، یوه کاسه اویو درهم دی، اوکه ئی سبزی جات په کړلی وه ، پر یوه جریب پنځه درهمـــه دی، او که ئی باغ یا درختی سره متصلی پر ایښی وی، پریوه جریب لـس درهمه دی. دا قسم خراج په کال کی یوځل اخستل کیږی، که ځمکه کرلی وی کـه نـه وی کـرلی.

دا قسم خراج چه کله دعراق منطقه فتح سوله، حضرت عمرفـاروق رضی الله تعالی عنه دصحابه کرام رضوان الله تعالی علیهـــم، پـه مشـوره اوموافقه، دهغوی ځمکی د هغوی په لاسوکی پریښــودلی، اوخـراج ئـی پرمقررکړی، په دی هکله دی لاندینی تفصیل مطالعه کړسی.

حضرت عمرفاروق اوخراج

داسلام له نظره کله چه مسلمانان دجهاد په نتیجــه کــی دکفـارو پریومنطقه غالب سی، اوهغه منطقه داسلامی حکومت ترکنــټرول لانـدی راسی، دهغه منطقی منقول اوغیر منقول مالونه دمسلمانو غنیمت بلل کیږی، دمجاهدینو په منځ کی به تقسیم کیږی، ځمکی به یه هم پرمسلمانانو ویشـل کیږی، او کافر اوسیدونکو ته دری لاری سته، یابه اسلام راوړی، یابه وژل

کیږی، یابه دخپل سرپه بدل واسلامی حکومت ته جزیه ورکوی، او اسلامی حکومت به دوی ته امان ورکوی، ددوی دسر او مال حفاظت به کوی.

کله چه دحضرت عمرفاروق رضی الله تعای عنه دخلافت په دوره کی سواد (عراق بغداد) اوشام دمسلمانانو په لاس فتحه سوله، حضرت عمربن الخطاب رضی الله تعالی عنه دځمکو دتقسیم په باره کی دخلقو سره مشوره وکړه، چه نوربه داځمکی پرغانمینو نه تقسیمه وو، بلکه خپله دځمکو پر خاوندانو به ئی د خراج په بدل کی پرېږدو، څه مجاهدینو غو ښتله چه داځمکی دشریعت له نظره زموږ حق دی، باید پرموږ تقسیم سی، حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ورته وویل: که موږ ټولی ځمکی فتحه کوو اوهغه پرخپلو ځانو تقسیم کوو، نوداټولی ځمکی به زموږسی اودرا تلونکی نسلونو مسلمانانو لپاره به هیڅ ځمکه پاته نه سی، ترڅو ئی دا موضوع دحضرت عبد الرحمن بن عوف سره ذکر کړله، هغه حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ته وویل: ستاڅه رایه ده ایا دغه ځمکه الله تعالی دوی ته په غنیمت نه ده ورکړی؟ حضرت عمر فاروق وویل: خبره داغسی ده لکه ته چه وایی، خودازما رأیه ده، که دشام اوعراق ځمکی پرمسلمانانو تقسیم سی، نو دغه منطقو دیتیمانو اوکونډیانو لپاره به څشی پاته سی؟ اوبل داچه ددغه منطقو سرحدونه به څوك ساتی، خوبیا هم دځمکو غوښتونکی ډېروه، او ویل به ئی: هغه څه چه الله تعالی موږ ته زموږ دتورو په برکت راته غنیمت کړي

دی، هغه ته وهغه ځاته ورکوی چه موږ دهغوی سره جهاد کاوی، اویایــه دهغوی اولادونوته ورکوی، خو حضرت عمرفاروق رضی الله تعالی عنه بــه تردښه نه تیریدی، ویله دا ځمارأیه ده، بالآخره خلقو ورته وویل ته مشـــوره وکړه، نوحضرت عمرفاروق رضی الله تعالی عنه داولنی مهاجرینو سره لکــه عبدالرحمن بن عوف، حضرت عثمان، حضرت علی، حضرت طلحة، او ابن عمر (رضی الله تعالی عنهم) سره مشوره وکړه، پــه دوی کی یــوه عبد الرحمن بن عوف وویل: چه دا د دوی حق دی، ورتقسیم یه کړه، دانـــورو ځلورو دحضرت عمرفاروق رضی الله تعالی عنه رأیه تائید کړه، بیایه لـــس کسان صحابه دانصارو پنځه داوس اوپنځه دخزرجیانو غټانو اومشـــرانوڅخه راوغوښتله، اوهغوی ته داسی وویل: إنی لم أزعجكم إلا لأن تشتركوا معـــی فیماحلت من أموركم، فإنی واحد كأحدكم، وأنتم الیوم تقرون بالحق خالفنی من خالفنی، ووافقنی من وافقنی، ولست أرید أن تتبعوا هذا الذی هوایـــی، معكم من الله كتاب ینطق بالحق فوالله إن كنت نطقت بأمر أریده ماأریدبـــه إلاالـــحق. الخلفاء الراشدون ص ٤٧٧

ترجمة: زه تاسوته تكلیف نه دركوم مگرنه ددی لپاره چه تاسو ځماسره شریكان سی په هغه كارونوكی چه ماستاسو لخوا پر ذمه اخستی دی، زه هم ستاسو په شان یو سړی یم، نن به تاسو حق خبره كوی، چا ځمـــا مخـــالفت كړي دی اوچاځماموافقت كړی دی، خوزه دانه غواړم چه ځمادرأیی متابعت

وکړی، ستاسو سره د الله کتاب دی هغه حق وایی، څمادی قسم په الله وی، چه زه څه وایم او یا څه غواړم په هغه کی بیله حقه بله اراده نه لرم.

قالوا نسمع یا أمیر المؤمنین! قال قدسمعتم کلام هؤلاء القـــوم الذیـــن زعموا أنی أظلمهم حقوقهم، وانی أعوذ بالله أن أرکب ظلما لئـــن کنـــت ظلمتهم شیئا هولهم وأعطیته غیرهم لقد شقیت، ولکن رأیت أنه لم یبق شیئ یفتح بعد أرض کسری، وقدغنما الله أموالهم وأرضهم وعلوجهم، فقســـمت ماغنموا من أموال بین أهله، وأخرجت الخمس فوجهته علی وجهه، وأنا فـــی توجیهه وقدرأیت أن أحبس الأرضین بعلوجها، وأضع علیهم الخراج فتکـــون فیئا للمسلمین المقاتلة، والذریة، ولمن یأتی من بعدهم، أ رأیتم هذه الثغور لابد لها من الرجال یلزمونها، أرأیتم هذه المدن العظام کالشام، والجزیرة، والکوفة، والبصرة، والمصر لابد لـــها من أن تشحن بالجیوش، وأدرار العطاء علیهـــم، فمن أین یعطی هؤلاء إذا قسمت الأرضون والعلوج ؟ فقالوا جمیعا الرأی رأیك فنعماقلت. الخلفاء الراشدون ص ٤٧٧

ترجمة: دوی وویل ای أمیر المومنین موږ اورو، ده ورته وویـــل تاســـو دهغو خلقو خبری واوریدلی، چه ګمان کوی چه زه ددوی په حقوقو کـــی ظلم کوم، اوزه په الله سره پناه غواړم دظلم څخه، اوزه ډیر بدبخته یم چه زه به ددوی حق وبل چا ته ورکوم، اوبیا دوی به دیوشی ظلم کـــوم، زه دا فکر کوم چه دکسرئ ترفتحی وروسته به شی پاته نه سی، بلکه الله تعالی به

تې زموږ په لاس فتحه کړې ، او الله تعالى به ددوى مالونه، ځمکې، او کافران موږته په غنيمت راکړې، نو که دا موږ په خپلو منځوکـــې تقسيم کـړو، اوخمس مو واخست اوپرخپله ځه ولاړو، زه دا غواړم چه دغنيمت نورمالونه پردوی تقسيم کړم، اوځمکې ددا غه ځای پر کافرانو تقسيم کړم، اوپـــردوی خراج مقرر کړم، دابه ددوی، ددوی داولادونو، اودراتلونکی نسل لپاره فيئ وی، اوبل دا چه تاسو پوهيږی چه دا سرحدونه اودا مورچلـــی اوخـــزی، انسانان غواړی چه حفاظت به وکړی، اوبل دا چه تاسو وننی دالوی ښارونه لکه شام، جزيره ، کوفة، بصرة، اومصر ددی ساتنه فوج غواړی، داچه تاسو ددوی ځمکې اوکافران تقسيم کړی، بيادا خلق دکمه کوی ؟ نودوی ټولـــو وويل چه ستا رأيـــه ښـــه رأيـــه ده، اوډيرښـــه دې وويل.

قال ابو يوسف القاضي: والذى رأى عمر من الامتناع من قسمة الارضين بين من افتتحها توفيقا من الله كان له فيماصنع، وفيه كانت الخـــيرة لجميـــع المسلمين وفيما رآه من جمع خراج ذالك وقسمته بين المسلمين عموم النفـــع لجماعتهم، لأن هذا لو لم يكن موقوفا على الناس فى الأعطيـــات والأرزاق لم تشحن الثغور، و لم تقو الجيوش على السير فى الجهاد، ولما امن رجوع أهـــل الكفر إلـــى مـــدنهم. الخلفاء الراشدون ص ٤٧٨

ترجمة: قاضى ابويوسف وايی: داچه حضرت عمر رضى الله تعالى عنه ځمکې پرهغوکسانو تقسيم نه کړی چاچه فتحه کړی وی، دا ده الله تعالى له

طرفه یوتوفیق وو، الله تعالی به وده ته پر دی کار أجر ورکړی، اوپه دی کی دټولو مسلمانانو لپاره خیر دی، اودا چه د خراج راټولول اوبیا پرمسـلمانانو تقسیم کول، دټولو لپاره عامه نفعه ده، ځکه که دا پرخلقونه وای موقـوف اویاخلقوته ددی لاری ځنځه دررزق زمینه نه وای برابره سوی، نو نـه بـه دابندونـه ساتل سوی وای، اونه به جیش پرجهاد تقویه سوی وای، اونـه بـه د کافرانو خپل ښاروته راتلل پـه امن سوی وای.

دپورتنی تاریخی حوالی ځنځه معلومه سوه، چه دمځکو نه تقسیم کیدل اودخراج مقررکیدل دصحابه کرامو رضوان الله تعالی علیهم په اجماع سوي دی، اجماع داسلامی شریعت یـو قطعی دلیل دی. اوبل دا چـه حضـرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه دبغداد اوشام ترفتح وروسته دهیچـا مځکـه پرغانمینونه ده تقسیم کړی، نو ځکه ویلایسو چـه ترده وروسـته نـورو امـیرانو هم نه ده تقسیم کړی، ځکه په حدیث کی راځی (علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین) یعنی ځمادسنتو اتباع اودخلفاء راشدینو دسنتو اتبـاع پرتاسو لازم واجب ده.

خـراج اومالـیه

دپورتنی تفصیل ځنځه معلومه سوه، چه په اسلامی ملك کی مالك داره ځکه په دوه ډوله ده، عشری یاخراجی ده، د عشری ځمکـی ځنځـه عشـر، اود خراجی ځمکی ځنځه خراج اخستل کیږی، د مالیی په نامه بل حق په اسلامی

نظام مالیات کی وجود نه لری، البته د اسلام تر راتلونه مخکی په ساسانی دورحکومت کی دخلقو څخه مالیه احستل کیدله.

په دی هکله تاریخ لیکی: قرار تشکیلات ملکی تاآخر عصر ساسانیان وسقوط ایشان درنصف اول قرن نخستین هجری درخراسان وجود داشت، وزیرمالیه ورئیس مسؤل امورمالیات، وکاشت کاری، وصنائع را استریو شان سالار گفتندی، ودرتحت امر او به هر ولایت یکنفر مستوفی محاسب مقرر میشد، که اورا شهریور آمارکار خواندندی، وفراهم آوری مالیات زمین وجزیه شخصی یاسرانه وظیفه ایشان بود، اززمین کشتی وسرسبز مطابق پیداوار آن یك ششم تا یك ثلث گرفتند، که بقول دینوری این مقدار ازیك دهم تایك نصف هم رسید.

هیون تسنگ درولایات جنوب غربی افغانستان که ازقندهار کنونی بنام یو_لا_سی آغاز می یافت یك نوع کزبت (جزیه) رامتذکر است، که هرفرد خانواده چهار سکه سیمین رابه حکومت پرداختی، وازین برمی آید که شاهان زابل ورتبیلان ازرعایای خود مالیه سرانه (جزیه) را باندازه چهاردرهم (تخمینا ۲۰ افغانی آن وقت) میگرفتند، این وضع مالیه دهی درتحت رژیم ساسانی وشاهان محلی درغرب افغانستان بود. (۱)

ترجمة: ملکی تشکیلات د ساسانیانو تر آخر پوری اود دوی ترسقوط

۱- تاریخ افغانستان بعد از اسلام ص ۴۳۱ ج۱

پوری، دهجرت په اول نیمایی قرن کی، چه په خراسان کی وجود درلودی، وزیرمالیه اودمالی امورو، کاشت کری، اوصنائعو مسؤل رئیس یه درلـــودی چه هغه ته ئی استریو شائ سالار وایه، د ده تر امر لاندی به په هرولایت کی یونفر مستوفی محاسب مقررکیدی، چه هغه ته بــه شهر یو آمار کار ویــل کیدله، دهغه وظیفه به داوه، چه دځکو مالیه او شخصی جزیه یا سرانه به ئی راټوله وله دکبنتی اوشنی ځمکی شخحه به ئی دحاصلاتو شپږمه تر دریمی پوری اخستل، دینوری وایی: دا اندازه به کله ترلسمی اوتریونیم پوری رســیدله.

هیون تسنك (یوچینایی سیاح) وایی چه د افغانستان په جنوب غربــی ولایاتو کی چه داوسنی قندهارشخحه دیو_لا_سي یوقسم کزبت یعنی جزیـــه اخستل کیدله، چه دکورنی هرفرد به دسپمین څلور سیکی حکومـــت تـــه ورکولی، اوددی شخحه معلومیږی چه دزابل اورتبیلان شاهانو دځپل رعایـــاو شخحه دسر مالیه یعنی جزیه دڅلور درهمه په اندازه (دهغه وخت ۲۰ افغانی) اخستلی، اودغه قسم مالیه دافغانستان پـــه غرب کـــی دساســـانی اومحلـــی شاهـــانو پـــه رژیم کی وه.

تاریخ داهم لیکی چه جزیه اوخراج دپهلوی ژبی شخحه مستعرب سوی دی: کلمه خراك پهلوی رابه خراج معرب تبدیل کردنـــد، وایـــن کلمـــه درپهلوئ هم از آرامی آمده بود، که درسفر تلمود تورات خرکا به فتحتـــین بمعنی مالیه سرانه یا شخصی موجود است. در نصف قرن هشتم میلادی کلمه

کزبت آرامی وپهلوی رابه جزیه معرب ساختند، وآنرا برمالیه سرانه شخصی اطلاق کردند، وخرکا را خراج گردانیدند، که مقصد ازان مالیـــه زمینـی باشــد. تــاریخ بعد ازاســلام ص۴۳۳ ج۱

ترجمة: دپهلوی ژبی خراك کلمه یه په عربی بدله کــړه، اوداکلمــه پهلوی ژبی ته هم دآرامی (عبرانی) ژبی څخه راغلی ده، چه دتوراة په سفر تلمود (تلمود دتورات شرحه چه یهودانوته ترتورات ډیر اهمیت لری، اوسفر په معنیٰ دباب یافصل دی) کی خَرَکا په دووفتحو سره، په معنی د مالیه سرانه یاشخصی موجود دی، داتم میلادی قرن په اول نیمایی کی دآرامی اوپهلوی ژبی کزبت کلمه یه په جزیه عربی ته واړوله، اوددی اطــلاق یــه دسر یاشخصی مالیی باندی وکړی، اود خرکا کلمه یه په خراج بدله کړله اوددی څخه مقصد دمځکی مالــیه ده.

دپورتنی تاریخی حوالی څخه معلومیږی، چه جزیه اوخراج داسلام تــر راتلونه مخکی په ټولنی کی رواج درلودی څکه بل ځای کی تاریخ وضاحت کوی اولیکی: باری رسم خراج ومالیه ستانی درافغانســتان ازعصــر قبل الاسلام هم رواج داشت، اما از اینکه طبری گوید: که بهرام پنجم پادشــاه ساسانی ۴۲۰/۴۳۹ هنگام جلوس خویش هفتاد ملیون درهم بقایای مالیات دمکی رعایا را بخشیده بود. تــاریخ افغانستان بعد ازاســلام ص۴۳۳ ج۱

ترجمة: دخراج اودمالیی دبار رواج په افغانستان کی داسلام نه مخکی

زمانه کی هم رواج وو، محکه طبری وایی: (لوی مؤرخ دی) چه دساسانیانو پنځم پادشاه بهرام چه کله دپادشاهی پرتخت کښېنوست، درعایاو پرزمه پاته مالیه اویا ملیونــــه درهمه یــــه وروبخښله.

اودا کیدایسی ځکه هرحکومت دخپل ځان لپاره یونظام اوقانون لری، خوکله چه اسلام ودغو منطقوته راغلی، هغوی خپل نظام مالیات متعــــارف کړی، هغه داچه جزیه به دکافر ځخه دسر د امان په بدل اخستل کېږی، چه اسلام راوړی بیاجزیه نه اخستل کېږی، هم دارنګه خراج دځمکی مالیه به هم دهغو خلقو ځخه اخستل کېږی، چه په زور ونیول سی، اوځمکی به وخلقوته په اجاره ورکول سی، اوهغه خلق چه په خپله خوښه اسلام راوړی، اویایــــه ځمکی پرمجاهدینو تقسیم سی، پرهغوی عشر سته خراج یامالیه نسته، داسی نه وو چه مالیه یعنی خراج هم وی اوعشر هم وی، داچه جزیه اوخراج په دوی که متعارف وو، نواسلام اومسلمانانو پردوی نوی شی نه کی مقرر، دخلقو سره نرمی کوله، نو دا سبب سو چه دوی پرمخ ولاړل، اوکامیاب سوله.

په دی هکله تاریخ لیکی: پیشرفت عربها درافغانستان بیشــــتر نتیجــــه روش مدبرانه آنها بود، چه ایشان دربدل جزیه آزادی دینرا تضمین میکردند، واین چیزی بود که قشر روحانی را ازمبارزه داعی باز میداشت، همچنـــــین عرب دربدل خراج ملوك الطوائف را درمناطق شان برسر اقتدار میگذاشت، واین تدبیر برای حصول توافق با أمرای محلی موثر می افتاد، مردم نیز فرصت

می یافتند که رفتار عرب را باشعارهای اسلام عملا ازمایش کنند، این خود سبب شدکه سپاه عرب درسال ۶٤۳م توانست ازطبسین به مروبگذرد.(۱)

ترجمة: په افغانستان کی دعربانو ډیر مخ تللو وجه دهغوی مدبرانه روش وو، چه‌هغوی دجزیی په بدل کی ددین دازادی تضمین کاوه، همدا وجه وه چه روحانی ډلې ددفاعی مبارزې څخه ځان ساتی، (جنګ یی نه کاوه) همدارنګه دخراج په بدل کی به ئی دمنطقی امیران پرخپل اقتدار پریښودله، همداتدبیر دمحلی امیرانو دموافقی دلاسته راوړلو لپاره ډیر موثر تمام سو، خلقو به هم فرصت پیدا کاوه چه دعربانو چلن او کړنلاره اواسلامی شعارونه عملی امتحان کړی، همدا سبب سوچه عربان په کال ٦٤٣م کی وتواندله چه طبسین له لاری مرو ته تیرسی.

ماليه اوعشر

په ځینو اسلامی ملکونوکی پرځمکو باندی، دعشر سره د مالیی داخستلو نظام سته، یعنی دیومسلمان دځمکی څخه عشر اومالیه دواړه اخستل کیږی، اودکافرله ځمکی څخه مالیه اخستل کیږی، نورنه دخراج اونه دعشرپه نوم څه شی سته، دمحکنی تحقیق اوتاریخی حوالو څخه ثابته سوه، چه د اسلام تر راتلونه مخکی حکومتونو چه کومه مالیه دخلقو د ځمکو څخه اخستله، هغه اسلامی امیرانو دخراج په نوم بدله کړه، یعنی هغه مالیی ته خراج وایی، ځکه

۱- افغانستان درمسیر تاریخ ص ٦۷ ج۱

په اسلام کې پرځمکه باندې دکافر وي. که د مسلمان، يابه عشر، اويابه خراج وي، بل مستقل شی د ماليي په نامه وجودنه لري، خراج اوعشر، ياماليه اوعشر دواړه ديوه سړي څخه پريوه ځمکه اخستل جائزنه دي.

په دې هکله شرعي اونقلي دلائل څه په دې ډول دي. اول دليل: عن العلاء بن الحضرمي قال بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى البحرين، او إلى هجر فكنت آتي الحائط يكون بين الإخوة، يسلم أحدهم فآخذ من المسلم العشر، ومن المشرك الخراج. (١)

ترجمة: حضرت علاء ابن حضرمي وايي: زه رسول الله صلى الله عليه وسلم بحرين، ياوهجر ته ولېږلم، يوباغ ته ورغلم چه دڅو وروڼو په مينځ کې شريك وو، په هغوي کې يومسلمان وو، له مسلمان څخه موعشر، اوله مشرك څخه موخراج اخستی.

دوهم دليل: عبد الله بن مسعود رضی الله تعالى عنه روايت کوي: چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: لايجتمع عشر وخراج في أرض مسلم. يعنی عشر اوخراج دمسلمان پريوه ځمکه نه يو ځای کېږي.

دريم دليل: لأن الخراج يجب في أرض فتحت عنوة وقهرا والعشر في أرض أسلم أهلها طوعا، والوصفان لايجتمعان في أرض واحدة.

ترجمة: يعنی خراج پرهغه ځمکه واجب دي، چه په زورنيولی سوې وي

١- رواه ابن ماجة حديث نمبر ١٨٢١

اوعشر پرهغه مځکه واجب دی، چه خاوندان یه په رضا مسلمانان سوی وی، دادواړو صفتونه (زور، اورضا) یودبل سره ضددی، اجتماع دضدینو نــاروا اوناجائزدی، نوځکه عشر اوخراج دواړه پریوه مځکه نه اخستل کیږی.

څلورم دلیل: سبب الحقین واحـد وهو الأرض النامـية. یعنی سبب د دواړو حقونو (خراج، اوعشر) یو دی، چه هغه شنه کونکی مځکه ده، دیوه سببه دوه واره شی اخستل جائزنــه دی.

پنځم دلیل: أنــه یعتـبر فی العشر تحقیقا وفی الـخراج تقـدیرا. یعنی پــه عشرکی تحقیق معتــبردی، اوپــه خراج کی انــدازه.

شپږم دلیل: ولأن أحد من أئمة العدل والجور لم یجمع بینهما وکفــی باجماعهم حجة. (۱) فتـح القـدیر ص ۲۸۸ ج ۵

ترجمة: اوداچه هیڅ یوعادل اویاظالم امام، خراج اوعشرنه دی یوځای کړی، یعنی دواړه یه پریوه مځکه دیوه سړی څخه نه دي اخستي، معلومـسـو چه دا إجماع دأمت ده، إجماع دأمت په إسلامی شریعت کی دلیــل قطعــی دی، همداکفایت کــوی ددلیل ویلو لــپاره.

أوم دلیل: داچه عشر یو إلهی عبادت دی، چه د مسلمان پرمځکه لګول کیږی، اوورته دمځکی زکات ویل کیږی، اودایو خالص عبادت دی، اوخراج یوقسم محصول دی، چه لومړی دهغه کافر پرمځکه لګول کیږی چه پــه زور نیول سوی وی، اوپــه دی کی هیڅ معنی دعبادت نسته، همدا وجه ده چه

عشر اوزکات دخراج پــه مصرف کی نه مصرفیږی، بلکه خراج جدا په دفاع یاپل اولارو جوړولو، اونورو داسی ځایونو کی مصرفیږی.

په دی هکله زیات تفصیل دفقهی شریفی پــه کتابونوکی سوي دی.

دافغانستان ځمکی خراجی ؟

داچه دخراجی، اوعشری ځمکو تعریفونه اوقسمونه پورته پــه تفصیل سره بیان سوله، اوهم دارنگه مالیه اوخراج څه ناڅه معلوم سوله، نوددی لپاره چه عامو مسلمانو تــه معلومه سی، چه د افغانستان ځمکی عشری که خراجی دی؟ مثلا دا چه په زور نیولی سوی، که په رضا ؟ اوبل دا چه پر غازیانو مجاهدینو تقسیم سوی دی اوکه جزیــه یاخراج پرمقررسوي دی ؟ پــه دی هکله تحقیق څه تاریخی حوالو ته ضرورت لری، ځکه داموضــوع دتاریخ نخحه معلومیږی، اوتاریخی وقائع په داسی مسائلو کی ډیر اهمیت لری، نــو ځکه غواړم په دی هکله څه مستندو اومعتبرو تاریخی کتابونوته حواله وکړم، ترڅو روښانه سی چه حقیقت څه دی؟

اول بایــد دا څو نقاتی پــه نظرکی ونیول سی، چه داسلام دراتلو په وخت کی، دمنطقی دینی، جغرافیائی، اواداری تشکیل څنگه وو؟

دافغانستان دینی اومذهبی حالت.

کله چه اسلام دی منطقی ته راتلی په افغانستان کی په هغه وخت دمختلفو ادیانو پیروانو وجود درلودی، لکه چه په دی هکله تاریخ لیکی: علاوتا ادیان

ومذاهب متعددی چون زرتشتی، بودائی، شیوائی، وطریقه هـای دیگـری مردم کشور را ازهمدیگر جدامیکرد. افغانستان درمسیرتاریخ ص ٦٦ ج ۱

ترجمة: یعنی د اداری تقسیم نه علاوه په دی منطقه کی مختلف ادیـان اومذاهبو وجود درلودی: لکه زرتشتی، بودائی، شیوائی، اوداسی نور چـه دهغه له وجه هم د ملك خلق یودبل څخه بیل اوجداوه.

بل ځای لیکی: اوائل ظهوراسلام آیین بودا مذهب وطرق متعـدد. داشته، وتاهژده مذهب دران موجود بود، که اتباع آن برای ثبوت مشـرب خود بادیگران درنزاع واختلاف بوده، وهریکـی پـیروان وپـیشوایان جداگانه ی داشتند. تـاریخ افغانستان بعد ازاسـلام ص ۷ ج ۱

ترجمة: داسلام په اوائلو کی دبودا مذهب، اونوری مختلفی طریقی یـه درلودی، اوتر اتلس مذهبونو پوری هلته موجودوه، چه دهرمذهب اتباع بـه دځپل مذهب داثبات لپاره د نورو مذهبونو سره په جنګ او اختلاف کی وه، اوهریوه ځپل پـیروان اوپـیشوایان درلودلـه.

د تاریخی حوالو څخه معلومه سوه چـه پـه هغه وخت کی داوسنی افغانستان خلق ددین له نظره مشرکان وه، اود مختلفوشیانو عبادت یه کاوه.

دافغانستان حدود اواداری تشکیل.

داسلام دراتلوپـه وخت کی افغانستان پردغـه موجـوده حدودو، اواداری تشکیل .شتمل نه وو.

په دی هکله تاریخ لیکی: اما ازنظر اجتماع، افغانستان آنروز متشتت وپریشان بود، مملکت فاقد دولت مرکزی، وسرتاسر کشور به حکومات محلی منقسم بود. افغانستان درمسیرتاریخ ص ٦٦ ج ١

ترجمة: داجتماع له نظره افغانستان په هغــه وختونوکــی متشتت اوپریشانه وو، مملکت اومرکزی دولت یاحکومت یه نه درلودی، ټول دولت پــه مــحلی حکومتونــو تقسیم وو.

بل ځای کی لیکی: هنگام ظهور اســلام افغانستان درشرق، وغرب وشــمال، وجنوب، دردست شاهان وفرمانــدهان متعددی وجود داشت، وسازمان اداری آن هم مرکزیتی نداشت. (١)

ترجمة: داسلام دښکاره کیدو په وخت کی افغانستان په شرق، غرب، شمال، اوجنوب کی دمختلفو بادشاهانو په لاس کی وو، او اداری جوړښت یه هم مرکزیت نــه درلودی.

بل ځای کی لیکی: درقرن اول اسلامی بر زابلستان دودمان رتبیلان وبرکابل کابلشاهان وبر بامیان شیران وبرغزنه وگردیز لویکان وبر ولایات شمالی هندکوش تکنیان وبرغور وهرات سوریان حکم مــیراندند. (٢)

ترجمة: داسلام په اول قرن کی موجوده افغانستان پــر یــوه حصــه زابلستان باندی (دود مان رتبیلان) پرکابل باندی کابلشاهان، پربامیان باندی

١- تاریخ افغانستان بعد ازاسلام ص١٤٧ ج ١ * ٢- مخکنی مرجع ص ١٥٩ ج١

شیران، پرغزنی اوگردیز باندی لویکان، دهندوکش پر شمالی ولایاتو باندی تکنیکان، او پرغور اوهرات باندی سوریان حکومت کاوه.

دیورتنی تاریخی حوالوڅخه معلومه سوه چه موجوده افغانستان په هغه وخت کی پر مختلفو* حکومتونو تقسیم وو، نوڅکه داسلامی فتوحاتو په وقت کی دهری منطقی شرعی حکم دهغه منطقی دفتحی دحالت څخه معلومیږی.

په افغانستان کی دخلفاء راشدینو فتوحات

دا چه افغانستان ته اسلام دخلفاء راشدینو په مختلفو دوروکی، په مختلفو تاریخونوکی، دمختلفو لارو راغلی دی، نوڅکه ضروری ده چه دهریوه بیان جدا وسی، څکه دهری منطقی دڅمکو حکم چه عشری که خراجی ده معلوم سی، لمړی فتحه د دوهم خلیفه امیر المؤمنین حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه په دوره خلافت کی، دموجوده ایران خراسان ترفتحی وروسته راغلی ده، ترټولو مخکی اسلام افغانستان ته دهرات له لیاری راغلی دی.

د هرات فتح

دهرات دفتحی په هکله تاریخ داسی لیکی: اولین سردارلشکر عرب احنف ابن قیس التمیمی که درسنه ۲۲هـ بتعاقب یزدگرد گماشته شده بود، وی ازراه طبسین به خراسان آمد، وهرات رابجنگ کشود، وصحارعبدی را درآنجا بحکومت گذاشت، وبعد ازان مرورود وبلخ وصفحات شمالی افغانستان را ازنیشاپور تاتخارستان گرفت، وچون احنف

بمرو بازگشت، ربعی بن عامر را برتخارستان حکمران کماشت. (۱)

ترجمة: په سنه ۲۲هـ کی دعربو دلښکر اول مشراحنف بن قیس تمیمی ته وظیفه ورکړل سوله، چه یزدگرد دخراسان بادشاه تعقیب کړی، نودی دطبسین له لیاری خراسان ته راغلی، هرات یه په جنګ ونیوی، اوهغه حکومت ... وصحار عبدی ته پریښودی، اوتر هغه وروسته ئی ومرو رود، بلخ، اود افغانستان شمالی منطقی دنیشاپورڅخه تر تخارستان پوری ونیولی، کله چه احنف برته مرو ته راتلی، ربعی بن عامر یه پر تخارستان حاکم مقرر کړی.

یوبل تاریخ دا موضوع ښه روښانه کوی او وایی: حملات اساسی در(٦٥١م) بعد ازفتوحات افریقا، وقفقاز شروع شد، قشون عرب نخست ابر شهر (نیشاپور) را از امیر محلی بگرفت، ازان بعد نوبت ولایت هرات، ومرو رسید، عرب درسال (٦٥٢م) با آمیر هرات دربدل تادیه یك ملیون درهم، وقبول خراج سالانه سه صد هزار درهم مصالحه، وراه خودرا به استقامت ولایات شمال افغانستان بازکرد. افغانستان درمسیر تاریخ ص ٦٨ ج۱

ترجمة: اساسی حملی په سنه (٦٥١) کی دافریقا، اوقفقاز ترفتحه کولو وروسته شروع سوی، عربانو لمړی ابرښار نیشاپور دمحلی امیرڅخه ونیوی، دهغه نه وروسته نوبت هرات اومروته ورسیدی، عربو په کال (٦٥٢) کی دهرات دام ر سره پر یوملیون درهمه سالانه، اودری سوه زره درهمه سالانه

۱- تاریخ افغانستان بعد ازاسلام ص ۱٤٧ ج۱

خراج ورکولو مصالحه وکړه، اوچپله لارئ دافغانستان شمالي ولایاتو نوتـــه خلاصـــه کـــړه.

اوبیا لیکي: ازهرات ومرغاب به جوزجان وبلخ کشید، درطی ایـــن حوادث اکثر جنگی اتفاقا افتاد، زود گذربود، وبیشتر علاقه های عرض راه باحفظ معتقدات خود، وحکومات محلی پارقابه فرمان روائی خود بـــاعرب ازدرمصالحه داخل شدند، مثلاً هنگامکه درسال (٦٥٢) احنف سردار عرب بعد ازمصالحه باهرات به استقامت بلخ حرکت کرد، با قوای بازان امیر محلی مرو رود (مرغاب) مقابل شد، وبعد از زد خرد مختصری اورا بقبول اسلام، ویاتأدیه جزیه، ودادن راه دعوت کرد، بازان برادر خود (ماهك) را با نامـــه وترجمانی نزد احنف فرستاد، ودرآن نامه چنـــین نوشـــت: اگرتومصالحـــه میخواهی، باید اقطاع مرا بشناسی، وخاندان مرا از ادای باج معاف شماری، درآن صورت شصت هزار درهم به عنوان خراج میدهم.

سردارعرب چنین جواب داد: خواهش توقبول است، برتو وبر خاندانت خراج نیست، اماکمك به مسلمین بهمه شما لازم است، اگر مسلمان مـــی شدی، منزلت ونفقه کافی حاصل میکردی، وبامن وسایر مســـلمین برابـــر میگردید. یکشنبه ٣٢ هجری مهر احنف وپنج نفر ازسرداران عرب. (١)

ترجمه: دهرات څخه دمرغاب، جوزجان اوبلخ خواتـــه ولاړه، په دی

١- افغانستان درمســـیر تـــاریخ ص ٦٨ ج١

دوران کی که اتفاقا یوځای جنګ سوی وی هغه ژرختم سوی دی، څکه په ډېرو علاقوکی خلقو دخپلو معتقداتو دساتلو، اودخپل مینځی رقـابتونو پـه خاطر دعربانو سره دمصالحت لاره خپله کړېوه، دمثال په ډول کله چه پـه کال ۶۵۲ کی دعربو سردار أحنف د هرات سره ترمصالحت نه وروسته دبلخ په خوا حرکت وکړی، دمرو رود (مرغاب) دمحلی امیر "بازان" دقوتونو سره مخامخ سو، ترڅه جنګ وروسته یی بازان تـه داسـلام، یاجزیـه، اودلاری دورکولو دعوت ورکړی، بازان خپل وررور "ماهك" اویوه ترجمان پـه لاس یولیك احنف بن قیس ته واستاوه، او په هغه لیك کی داسی لیکلی وه: که ته صلحه غواړی، باید زما حیثیت وپیژنی، زه ددی منطقی دنامتو مشرانو څخه یم، اوډېر وخت می پر دغه منطقه حکومت کړي دی، اوزما کورنی دجزیی اوخراج څخه معاف کړی، اوپه دي صورت کی به زه تاسوتـــــه ۶۰ زره درهمه دخراج پـه توګه درکوم.

د عربو سرداردای جواب ورکړی: ستاغوښـتنه قبولـه ده، پرتـا اوستاپرکورنی خراج نسته، لکن دمسلمانوسره کومك کول پرتاسوټولو لازم دی، که مسلمان سوی وای، لوړمقام اوډېره نفقه به دی حاصله کړی وای، څما اود نورو مسلمانوسره به یوځای ګرځیدلای. دیکښـنبی ورځ، دمحـرم میاشت، ۳۲ هجری کال، دأحنف مهر، ورسره دعربو نورپنځه مشران.

معلوم سوچه پورتـه ذکر سوی ولایتونه دهرات څخه ترڅاره پوری

تولنه په زور نیول سوی او خراج پرحواله سوی ده.

د سیستان فتح

دسیستان دفتح په هکله تاریخ لیکی: درسنه ۲۳ هـ وسال اخیر خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه لشکر فیروز اسلامی، ازراه کرمان به حدود سیستان رسیده بود، ودوتن سرلشکر عرب عاصم بن عمرو التمیمی، وعبد الله بن عمیر بالشکری، برسیستان وپای تخت آن زرنج حمله آوردند، ومردم اینجارا درشهر زرنج حصاری ساختند، که درآخر بدادن خراج صلح کردند، ودروقت پهنائی سیستان بیش ازخراسان بود که مرزهای آن بقندهار وترك (شاید ترك بفتحتین سرزمین نزدیك غزنه) می پیوست. تاریخ افغانستان بعد ازاسلام ص ۱۵٤ ج۱

ترجمة: په سنه ۲۳هـ دحضرت عمر فاروق رضی الله عنه دخلافت په آخری کال کی اسلامی کامیاب لښکر، دکرمان له لیاری دسیستان حدودو ته راورسیدی، داسلامی لښکر دوه تنه عرب مشرانو عاصم بن عمرو التمیمی، اوعبد الله بن عمیر دځپل لښکر سره، دسیستان پر پای تخت زرنج (اوسنی نمروز) باندی حمله وکړه، اودهغه ځای خلق یه دزرنج په ښارکی محاصره کړه، ترڅو په آخرکی دخراج په ورکولو صلحه وسوه، په دی وقت کی دسیستان ساحه ترخراسان زیاته وه، ځکه سرحدونه ئی ترقندهار اوترك پوری رسیدلی وه، (ترك په دوو زورو سره یعنی د ثا اورا په زور سره هغه

مـــځکه ده چـــه غزنی تـــه نژدی ده).

دپورتنی تاریخی حوالې څخه معلومه سوه چه دنیمروز څخه ترغزنـــی پوری ولایتونه په زور نیول سوی اودخراج په ورکولو صلحه ورسره سویده.

د کابل فتح

په دی هکله تاریخ لیکی: قشون خلفای راشده درمدت ۲۰ سال توانست، ولایت نیشاپور (ایالت خراسان کنونی) مرو، هرات، مرو رود (مرغـــاب) جوزجان، وبلخ را درشمال افغانستان، کرمان وسیستان را، درغرب کشور، بلوچستان وقندهار رادرجنوب مملکت، تحت نفوذ خود قرار دهد. یکبـــاری هم درسال ٦٥٥ بارتبیل کابلستان ازراه غزنی جنگ وصلح نمود. (۱)

ترجمة: دخلفاء راشدینو قوتونه دشلوکلونو په مده کی وتوانده چـــه دنیشاپور ولایت چه داوسنی خراسان مرکزوو، مرو، هرات، مرورود، اوسنی مرغاب، جوزجان، اوبلخ دافغانستان په شمال کی، کرمان اوسیستان په غرب کی، بلوچستان اوقندهار په جنوب کی خپل ترتصرف لاندی راوستله.

بوځلی په کال ٦٥٥م دکابلستان درتبیل (پادشاه) دغزنی له لیـــاری جنګ اوبـــیا صلحـــه وکـــړه.

دپورتنیو تاریخی حوالو څخه معلومـــیږی، چه دموجوده افغانستان ډیر ولایتونـــه دخلفاء راشدینو په مختلفو دوروکی فتح سوی، خو زیاته حصه په

۱- افغانستان درمسـیر تـاریخ ص ٦٩ ج ۱

دحضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه په دور خلافت کی فتحه سوی ده، اوپرتولو خراج حواله سری، اوصلحه ورسره سوی ده.

د امویانو د دوری فتوحات

دا چه دمنطقی خلق دخراج اوجزیی په بدل کی پرخپل دین پاته سوی ود، اوډیرکم خلق مسلمانان سوی وه، دا طبیعی خبره وه، چه دفرصت په وخت کی به داخلق بغاوت کوی، نوځکه دخلفاء راشدین تر دوری وروسته، د امویانو په حکومتونوکی، دموجوده افغانستان خلقو په مختلفو منطقوکی دمختلفو امیرانو سره، بغاوتونه اوجنگونه سوی دی، خوتاریخونه لیکی، چه هرځلی چه فتحه سوی دی، مصالحه اوخراج پرمقرر سوي دی.

ځکه په دی هکله تاریخ لیکی: فاتحان عربی درخراسان، وزابل وکابل از مردم اینجا هنگام فتح وغلبه خویش پول نقد رابرای بیت المال اسلامی بنام حق صلح هم میگرفتند، وچون حکمرانان محلی رامغلوب میکردند ازایشان باج نقدی میگرفتند. تاریخ افغانستان بعد از اسلام ص ۵۲۶ ج۱

یعنی دعربو فاتحانو په خراسان، زابل، اوکابل کی، دهغه ځای دخلقو څخه دفتح اوغلبی په وخت کی، نقدی روپی داسلامی بیت المال لپاره دصلح په نوم اخستلی، اوکله چه به ئی محلی حکمرانان مغلوب کړله، دهغوی څخه به ئی نقدی باج یاخجه اخستله.

دمثال په ډول په دی منطقه کی داموی دوری جنگونه اوفتحی تاریخ

داسې لیکي: بلاذري گوید: چون کابل شاه مسلمانان را از کابل بیرون راند، رتبیل برزابلستان، ورخج، تابست دست یافت، وربیع بن زیاد اورا دربست هزیمت داد، وبعد ازانکه در رخج (قندهار کنونی) با او جنگ کرد، بلاد داور راهم بگرفت، بعد ازربیع درهمین عصر معاویه چون عبد الله بن ابی بکره به امارت سیستان آمد، رتبیل با او ازطرف کشور خویش وبلاد کابل به قبول هزار هزار درهم (یك ملیون) صلح کرد، وبعد ازمرگ یزید بن معاویه (٦٤هـ) چون درسیستان بین قبائل عربی نزاع افتاد، رتبیل خواست آنجا را ضمیمه قلمرو خویش سازد، ودرایام خلافت عبدالله بن زبیر (٧٣/٦٤هـ) سرداران لشکر عرب به زرنج آمدند، وبارتبیل جنگیدند، واورابکشتند، بعد ازین درعهد عبدالملك بن مروان، چون عبدالله بن امیر برسیستان امیرگشت، که بعد از رتبیل اول مقتول حکمرانی میکرد، بالشکر عرب مقابل گشت، ودربست به دادن یك ملیون صلح کرد. (۱)

ترجمه: بلاذري (احمد بن یحي بن جابر معروف به بلاذري) وایي: کله چه کابلشاه مسلمانان دکابل څخه دباندې وشړل، رتبیل (ددغه منطقې پادشاهان په رتبیل یادیدل) پر زابلستان، او رخج (اوسنی قندهار) تربست پورې غلبه حاصله کړه، خوربیع بن زیاد په بست کې هغه ته ماته ورکړه، وروسته ترهغه په رخج (اوسنی قندهار) کې دهغه سره وجنگی دی، داور

۱- تاریخ افغانستان بعد از اسلام ص ٤۹ ج۱

(اوسنی زمینداور) منطقه یه هم ورڅخه ونیوله، تر ربیع وروسته دحضرت معاویه رضی الله تعالی عنه په زمانه کی چه کله عبد الله بن ابی بکره سیستان ته په امارت راغلی، رتبیل خپل له طرفه اودکابل دښارونو لخوا په زر زر درهمه (یوملیون) صلحه قبوله کړه دیزید بن معاویه تر مرګه وروسته چه کله دعربو تر منځ نزاع ولویدله، رتبیل وغوښتله چه هغه منطقی هم ترخپل قدرت لاندی راولی، دعبد الله بن زبیر رضی الله عنه دخلافت په ورځو کی (۷۳/٦٤هـ) دعربو دسردارانو لښکر زرنج ته راغلی، اودرتبیل سره وجنګیدله، اوهغه یه مړ کړی، دهغه نه وروسته دعبد الملك بن مروان په زمانه کی، عبد الله بن امیر پر سیستان امیر مقرر سو، داول وژل سوی رتبیل نه وروسته چه کوم رتبیل حاکم وو، دعربانو دلښکر سره مخ سو، اوپه بست کی یه دیوه ملیون درهمه په ورکولو سره صلح وکړه.
معلومیږی چه داموی دوری جنګونه هم آخر پرصلح اوخراج ختم سوي دی.

په عباسی دوره کی افغانستان

ددی لپارد چه دموضوع څخه لری تللی نیم، اوباموضوع اوږده نه سی، نو څکه د عباسیانو د دوری دنورو جنګونو اوتحریکونوڅخه صرف نظر کوم، صرف دخپلی موضوع په ارتباط دا ثابتول غواړم، چه عباسي حکومتونو هم ددی منطقی څخه خراج اخستی اوټول کړی دی.

دمثال په ډول تاریخ په دی هکله داسی لیکی: بقول قدامه بن جعفر

که در دربار عباسی منزلتی رفیع داشت، وازروی اسناد رسمی، کتاب الخراج خودرا درحدود (۳۱۶هـ ۹۲۸م) نوشت ودران مالیات خزانه عباسی درحالت صلح شرح داد.

یعنی قدامه بن جعفر چه په عباسی دربارکی ئی لوړ مقام درلودی درسمی اسنادو له مخی یه په خپل کتاب الخراج کی چه په ۳۱٦هـ ۹۲۸م کی لیکل سوي دی، او په هغه کی دصلح دحالت دعباسی خزانی مالیات په لاندی ډول تشریح سوي دی.

ازخراسان: ۳۷،۰۰۰،۰۰۰درهم ده خراسان څخه ۳۷،۰۰۰،۰۰۰درهمه

ازسیستان: ۱،۰۰۰،۰۰۰درهم ده سیستان څخه ۱،۰۰۰،۰۰۰درهمه

ازمکران: ۱،۰۰۰،۰۰۰درهم ده مکران څخه ۱،۰۰۰،۰۰۰درهمه

بقول تاریخ سیستان: عمل سیستان وخراسان چنین می نویسد: ازکورتهای سیستان: بست، رخد، کابل، زابل، نوزاد، زمینداور، اسفزار، وخجستان: یك ملیون درهم، اماتمام خراج سیستان (۵،۳۹۷،۰۰۰) درهم است بشرح ذیل: ۵،۳۱۲،۰۰۰ درهم انواع خراج

۸۵،۰۰۰ درهم بابت خالصه جزیه.

یعنی دسیستان په تاریخ کی، دسیستان اوخراسان دعوائدو په هکله داسی لیکی: دسیستان دمناطقو څخه چه هغه وخت بست، رخد، (قندهار) کابل، زابل، نوزاد، زمینداور، اسفزار، اوخجستان وو، یو ملیون درهمه ود.

اما دسیستان قول خراج ۵،۳۹۷،۰۰۰ درهمه دی.

چه په دغه کی ۵،۳۱۲،۰۰۰ درهمه د خراج د انواعــو څخه دی،

او ۸۵،۰۰۰ درهمه دجــزیی دبابــته وو.

قول دیگر ازعبد الله ابن خرداذبه ازروی اسناد رسمی احصائیه عائدات مالی را فراهم آورده وگوید: درآمد مالی سرزمین های شرقی خلافت عباسی چنین بود بــه حساب درهم.

یعنی عبد الله بن خرداذبــه درسمی اسنادو له مخی، دمالی عوائــــدو احصائیه وړاندی کوی او وایی: دخلافت عباسی دشرقی مځکو دمالیی آمدنی ددرهم په حساب داسی وه. سیستان: (۶،۷۷۶،۰۰۰)

رخج (قندهار) زابل، زمینداور، تاتخارستان (۹۴۷،۰۰۰)

سرخس: (۳۰۷،۴۴۰) مرو رود: (۴۲۰،۴۰۰)

بادغیس: (۴۴۰،۰۰۰) هرات، اسفزار، وکنج رستاق: (۱،۱۵۹،۰۰۰)

پوشنگ غرب هرات: (۵۵۹،۳۵۰) طالقان بین مرو رود وبلخ: (۲۱،۴۰۰)

نواح تخارستان بــین بلخ وجیحون: (۱۰۶،۰۰۰)

غرجستان میان هرات ومرو رود وغزنه (۱۰۰،۰۰۰) ودوهزار گوسفند.

فاریاب: (۵۵،۰۰۰) کابل: (۱۰،۰۰۰،۵۰۰) بامیان: (۵،۰۰۰)

سمنگان: (۱۲،۶۰۰) (۱)

۱- تــاریخ افغانستان بعد ازاســلام ص ۴۳۸ ج۱

دپورتنی شرحی اوتفصیل څخه ډیر ښه په واضح ډول معلومه سوله چه دموجوده افغانستان دټولو ولایتونو خلقو په مختلفو دورونو کښی یعنی دحضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه دخلافت څخه بیا دعباسیانو تر آخرنی دوری پوری خراج ورکړی دی.

او که تاریخونه مطالعه کړو هیڅ داسی عادل یاظالم حکومت په افغانستان کی نه دی راغلی چه دافغانستان ده ځمکو څخی عشر اخستی وی، داپه خپله ددی دلیل دی، چه دافغانستان ځمکی خراجی دی، نوځکه دوقت حکومتونو به مالیه (خراج) دخلقو څخه اخستله، اوعشر ئی نه دی اخستی.

دخراج یامالیی دزیاتولو حکم

داچه یو ځلی دکافر پرځمکه دزور، غلبی، یا صلحی له لاری، خراج مقرر سی، اوبیا هغه کافر مسلمان سی، ځمکه یه عشری گرځی، یعنی بیا عشر یادواړه ځنی اخستل جوازلری که نه ؟

او داچه څومره مقدار خراج یوځلی پرځمکه مقررسو، بیا ترهغه زیاتوب ځنی اخستل جواز لری که نه ؟

او یا دا چه داغه ځمکه دداغه سړی څخه اخستل، اوبل چاته ورکول جواز لری، که نه ؟

یاداچه بل امیر دمخکنی امیرصلح یاخراج فسخ کولایسی، که نه ؟

دپورتنیو سوالونو په جواب کی داسلامی شریعت دعلماؤ نظرڅه داسی دی.

ليري دهغه ځمکومالکان چه صلحه ورسره سوی وی، که مسلمانان سی ځمکه

په خراجي ده ، عشر څخه اخستل جواز نه لري ، په دی هکله دلیل وایـــی:

عن الزهری قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الجزية من مجوس البحرين

قال الزهری فمن أسلم منهم قبل اسلامه ، وأحرز إسلامه نفسه ومالـــه ، إلا

الأرض ، فإنها فيئ للمسلمين ، من أجل أنه لم يسلم أول مـــرة وهـــو فـــي

منـعة. كـتاب الأمـــوال ص ١٦٩

ترجمة: دزهری څخه روایت دی: چه رسول الله صلى الله عليه وسلم

دبحرین دمجوسو څخه جزیه قبوله کړه، زهری وایی: چاچه دهغـــوی څخـــه

اسلام راوړی ، دهغه اسلام یه قبول کړی، اوپه اسلام سره هغه خپل ځـــان

اومال وساتی بیله ځمکی، ځکه ځمکه دمسلمانانو غنیمت ده، ځکه چه ده اول

ځلی اسلام نه دی راوری ، اوس دی پـــه امان یاحفاظت کی دی.

قال أبو عبيد : ليس يريد بقولـــه: أن أرضه فيئ للمسلمين أنها تـــنزع

منه إذا أسلم ، ولكنه يريـــد أنها تكون أرض خراج على حالـــها، لأنها فيئ

للمسلمين، ولايرضى منه بالعشر كأرض المسلمين التى يملكونها، يعنى بإسلامه

لايجوز الأرض ، لأنه إنما أسلم بعد ماغلب المسلمون على الأرض وصارت فيئا

لهم فتبقى في يده ، ولكنها تكون أرض خراج على حالها كما كـــانت قبـــل

اسلامه، ولاتنتقل إلى العشر لأن العشر إنما يجب على المسلم فى الأرض التـــى

يملكها. كـتاب الأمـــوال ص ١٦٩

ترجمة: ابو عبيد وايي: په دی قول سره (إن أرضه فيئ للمسلمين) مراد دانه دی ، چه ځمکه دده څخه اخستل کیږی چه دي اسلام راوړی، بلکــــه مراد دا دی چه دا ځمکه خراجي ده پرهغه خپل حال باندی، (لأنهـــا فيئ للمسلمين) دا دمسلمانانو لپاره غنيمت ده، معنی داده چه داسی ځمکه نــه ده لکه دمسلمانانو ملکی ځمکی ، چه دهغی څخه عشر واخستل سی، یعنی دده په اسلام سره دده ځمکه جائزه نه ده، ځکه ده خواسلام تر هغـــه وروستـه راوړی، چه مسلمانانو دده پرځمکه غلبه وکړه، نوداغنيمت وگرځيدله، نــودا ځمکه دده په لاس کی پاته کیږی، لکه څنگه چه د اسلام نه مخکـــی دده وه، اوپردی ځکه به خراج وی لکه مخکی ، اودا عشری ته نه اوړی ، ځکه عشر دمسلمان دهغی ځمکی څخه اخستل کیږی چه داسلام په وخت کی دده پــه لاس کی وی.

دوهمدليل: وأما الذی يقول أبو حنيفة: أخبرنی عنه محمد أنه كان يقول من أسلم منهم ، او اشتری أرضه مسلم من أهل الصلح ، فإن الصلح باق على حالــه. كـتـاب الأمــوال ص ١٧١

ترجمة: امام محمد صاحب دحضرت إمام أبوحنيفة رحمـــة الله تعـالى عليهما څخه نقل کوی، هغه څوك چه صلح ورسره سوی وی، کــه هغـه مسلمان سی، اويايه ځمکه مسلمان رانسی، هغه صلح پر خپل حال پاتــه ده، يعنی هم هغسی خراجی ده، ځکه دا دځمکی حکم دی دمالك پــه اسـلام

پوری تعلق نـه لـری .

قال ابن مبارك عن ابی حنيفة فی معاهد اشتری أرضا من أرض العشر ، قال يوضع عليها الخراج، فإن باعها بعد من مسلم فعليها الخراج على حالـــه لايتحول عنها أبـدا . الخراج ليحيى ابن آدم القرشي ص ۳۰

ترجمة : ابن مبارك دحضرت امام ابوحنيفة رحمة الله تعالی عليهما څخه نقل کوی ، که يو معاهد (صلح کونکی) عشری ځمکه رانيوله، پر هغه ځمکه خراج حواله کيږی، اوکه داغه ځمکه برته پر مسلمان خرڅه کړی، بيا هـــم پردی خراج پر خپل حال پاته دی ، داده خراج څخه هيڅ کله نه اوړی.

اودکنز مصنف ليکی : وإن عطلها صاحبها، اوأسلم، اواشتری مسـلم أرض خراج، يجب، ولاعشر فی خارج أرض الخراج. (۱)

ترجمة : که د خراجی ځمکی خاوند خپله ځمکه (دامکاناتو سره) معطله کړی، اويامسلمان سی ، اويامسلمان خراجی ځمکه رانسی، په دغه ټولوصور تونوکی خراج واجب دی، اوهغه څه چه دخراجی ځمکی څخه راوزی پـــه هغه کی عشر نستـه.

ملاحظه: په اسلامی نظام کی دخراج داخستلو بوازنی حکمت دادی، چه خلق دمسلمانانو سره وګرځی، اسلامی اعمال اخلاق، دنژدی مطالعـــه کړی ، اومسلمانان سی ، نودا چه هغوی مسلمانان سی بيا دهغوی سره هغه

۱- کنـز الـدقائـق ص ۲۱۰

دخراج وعده ددوی داسلام په وجه ماته سی، داهم دوعدی، اوهم دحکمت خلاف ده، اوکیدایسی چه دخلقو داسلام دنه راوړلو سبب وګرځی، نـو ځکه باید خراجی ځمکه صرف د اسلام راوړلو په وجه عشری نه سی.

او هغه ځمکی چه مالکانو په دمسلمانانو دامیر سره پـر یومعلـوم مقدارصلح وکړی، علماء وائی: داحکم دعقد او وعدی لری، په داسی ځمکه کی امیر دهیڅ قسم تصرف نسی کولاي، اوڅومره مقدار خراج چه اوله ورځ پر مقرر سوي دی، تر هغه زیات اخستل جائز نه دی، اونه دا ځمکه برته ځنی اخستل، اونه ئی وېل چاته ورکول جائزدی، دلائل په څه په دی ډول دی.

١- عن جهينة من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنكم لعلكم تقاتلون قوما، فيتقونكم بأموالـهم دون أنفسهم وأبنائهم، فيصالحونكم على صلح، فلا تأخذوا منهم فوق ذالك ، فإنه لايحل لكم. أى لايحل لـهم أن يأخذوا منهم زيادة على ماصلحوا عليه ، فإن ذا لك نقض لشـروط الصلح.

وقال الشوكاني فيه دليل على أنه لايجوز للمسلمين، بعد وقوع الصلح بينهم وبين الكفار على شيء ، أن يطلبوا منهم الزيادة عليه، فإن ذالك من ترك الوفاء بالعهد ونقض العهد، وهما محرمان بنص القرآن والسـنة . (١)

ترجمة: جهينة دنبى صلى الله عليه وسلم داصحابوڅخه روايت کوی

١- كتـاب الأمـوال ص ١٥٧، وأبوداوود بتغير لفظ حديث نمـبر ٢٦٥٣

وایی: رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کیدایسی تاسو به دیو قوم سره جنګ کوی، دوی به خپل ځانونه، اواولادونه ستاسوځخه په خپلو مالوسره ساتی ، نودوی ستاسو سره صلح کوی، نو تاسو ددوی ځخه ترهغه (مقررسوی شی) زیات مه اخلی ، ځکه داستاسو لپاره جائز نه ده.

د (لایحل لکم) معنی دا ده چه په صلح کی ترمقرر سوی مقدار زیات اخستل جائز نه دی، ځکه په زیاتوب کی دصلح دشرائطو ماتیدل راځی.

شوکانی (یوښه عالم دی) وایی: چه په دغه حدیث کی دلیل دی: که دکفارو سره پریو معلوم مقدار صلح وسی ، ترهغه زیات ورځخه اخستل جائز نه دی ، ځکه دادوعدی ماتیدل دی، اوپه وعده باندی دوفاکولو پریښودل دی ، اودا دواړه په قرآن اوحدیث سره ناجائز دی.

قال أبو عبید أن السنة فی أرض الصلح أن لایزاد علی وظیفتها التی صوحوا وإن قووا علی أکثر من ذالك ، لقوله علیه السلام (فلا تأخذوا منهم فوق ذالك فإنه لایحل لکم) فجعله حتما و لم یستثن قوتهم علی أکثر منه . (۱)

ترجمة: په پورتنی حدیث سره أبوعبید هم دلیل وایی: چه دصلح په ځمکه کی داقانون دی، چه ترهغه شی چه پرمقرر سوي دی، زیاتوب نه کول کیږی ، ځکه علیه السلام وایی : تاسو تر هغه زیات مه اخلی ، ځکه دا تاسوته جائز نه دی ، وجه داستدلال وایی: چه علیه السلام داحتمی

۱- کتاب الأموال ص ۱۵۷

کرنحولی دی، پرډیرو باندی د دوی قوت درلودل یه نــه دی مستثنا کړی.

۲- عن ابراهیم أن رجلا أتی عمر بن الخطاب فقال : إنی قد أسلمت، فارفع الخراج عن أرضی ، قال إن أرضك أخذت عنوةً، وجائه رجل فقال: إن أرض كذا وكذا تحتمل من الــخراج أكـثر مما عليها، فقال ليس على أولئك سبيل ، إنا صالحناهم . كـتاب الأمـوال ص ١٥٨

د ابراهیم نخخه روایت دی : چه یوسړی حضرت عمر بن الخطـــاب رضی الله عنه ته راغلی او وی ویل: زه مسلمان سوی یم نحما دمځکی نخخــه خراج پورته کړه، حضرت عمر ورته وویل: ستا مځکه په زور نیولی ســوی ده، (یعنی هغه مځکه چه په زور نیولی سوی وی، اوخراج پر مقررسوی وی، هغه بیا نه پورته کیږی) بل سړی راغلی او ورته وی ویل، پلانـــی اوپلانـــی مځکه ترهغه زیات حاصل کوی چه پر مقرر سوي دی، (مطلب یه داوو چه خراج پر زیات کړی) ده ورته وویل: چه موږ پر هغوی نور حق نه لـــرو، ځکه مـــوږ صلح ورســره کــړی ده .

۳- دکنز مصنف په دی هکله لیکی: وإن لم تطق ماوظف نُقِّـــصَ، بخلاف الزيادة، ولاخراج إن غلب على أرضه الماء ، اونقطع،اوأصاب الــزرع آفــة. كنــز الــدقــائــق ص ۲۰۹

ترجمة: که د خراجی مځکی خاوند دهغه دمقرر سوی خراج توان نـــه درلودی، ورته کم کیدلایسی، اوبرزیات کیدلاي نه سی، اوبر هغه مځکه چه

اوبه غاليه سی ، اويا اوبــه ځنی بندی سی ، اويا پر کښت آفت راسی خراج نسته ، يعنی په داسی صورتونو کی خراج يامالیه ځنی اخستل جواز نه لری.

٤- عن خالد بن وليد عن النبی صلی الله عليه وسلم قــال ألا لاتحــل أموال المعاهــدين إلا بحقها . الإستخراج لأحكام الخراج ص ٦٦

ترجمة: خالد ابن وليد دنبی صلی الله عليه وسلم څخه روايت كــوی: چه عليه السلام وويل: خبر اوسی ، تاسوته دمعاهدينو (صلح كونكو) مالونه نه دی جائز مگر په حق سره، يعنی چه اول ستاسو پر حق سوي دی.

٥- أبوصخر المدنی أن صفوان ابن سليم أخبره عن عدة مـــن أبنـاء أصحاب رسول الله صلی الله عليه وسلم، عن آبائهم رضی الله عنهـــم عـــن رسول الله صلی الله عليه وسلم قال : ألامن ظلم معاهدا ، اوانتقصه ، اوكلفه فوق طـاقته، اوأخذ منه شيئا بغير طيب نفس، فأنا حجيجه يوم القيامة. (١)

ترجمة: ابوصخر مدنی وايی: چه زه صفوان بن سليم خبركړم، هغـــه درسول الله دأصحابو دزامنو، اوهغوی دخپلو پلرونو اوهغوی درســـول الله صلی الله عليه وسلم څخه نقل كوی: چه عليه السلام وويل: خبر اوســـی! څوك چه دمعاهد (صلح كونكی) ظلم كوی ، اويانقصان ورسوی ، اويادده ترطاقت زيات مكلف كوی ، اويادده دناخوښی په حالت كی يوشي اخلی، نو زه بــه دهغه معاهد لــه طرفــه دقيامت پــه ورځ وكيل مدافع يم.

١- كـــتاب الأمـــوال ص ١٨٤، وأبو داوود بتغير لفظ حديث نمبر ٢٦٥٤

او دا چه یوأمـیر ته دبل أمـیر صلحه منول جائزدی کـه نـه ؟

په دی هکله تر هرڅه نـه څکی باید ووایو چه د حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ترشهادت وروسته نه دحضرت عثمان رضی الله تعالی عنه، اونه د حضرت علی کرم الله وجهه ، دخلافت په دوره کی ، اونـه دحضـرت حسن رضی الله تعالی عنه، اونه په أموی، أوعباسی دوروکی داسی شـواهد سته، چه بوه دی هم دمخکنی خلیفه یاأمیر صلح ماتی کړی وی، څکه پـه وعده اوقراردادونو باندی عمل کول داسلامی ، حکومتـی ، اود صلحـی دقوانینو دواجباتو اولوازمو څخه دی، څکه که دوعدی احترام نه وی، بیـا صلحه اوقرار داد کول نه څه أهمیت لری، اونه بیـا یوپـر بـل اعتمـاد کیدلایشی، او اسلام ترهر څانه زیات خپل منونکی دوعدی په پوره کولـو مکلف کوی.

اوبل داچه قال یحیی: قال حسن فی أهل الخراج الذین وضـع علیهـم عمر ابن الخطاب، (وأما أرضهم فعلیها الخراج الذی وضعه عمر ابن الخطاب ، علی الجریب قفیز ودرهم، وعلی النخل والرطب والکرم والشجر، ماوضعـه علیهم عمر ، فان احتملوا أکثر من ذالك فلایزاد علیهم، وإن عجزوا عن ذالك خفف عنهم، ولایکلفون فوق طاقتهم، کما قال عمر . (۱)

ترجـمة: یحیی وایی: چـه حضرت حسن رضی الله تعالی عنه دهغو

۱- الـخراج لیحیی بن آدم القرشي ص ۲۳

کسانو په هکله چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه خراج پر مقرر کړی دی وویل: ددوی پر څځکو باندی هغه خراج دی، کوم چــه حضرت عمر فاروق مقرر کړي دی ، پرجریب باندی یوقفیز اویودرهم، اوپرخرماو، اوسبزی جاتو هم هغه مقدار دی ، کوم چه حضرت عمر فاروق مقرر کړی دی، که دوی تردغه دزیات قدرت هم لری، زیاتوب به نه کول کیږی، اوکه دوی عــاجز سی، پردوی به تخفیف کړل کیږی، اوترخپل طاقت به زیات نــه مکلــف کیږی، لکه څرنګه چه عمر ویلی دی.

اوبل ځای کی وایی: قال یحیی قال حسن ولانعلم علیاً، خالف عمــر ولاغــیر، شیئا مما صنع حین قــدم الکوفــة.

عن الشعبي أن علیا علیه السلام قال لأهل النجران حین کلمــوه: إن عمر کان رشید الأمر ، ولن أغیر شیئا صنعه عمر رضی الله عنه. (۱)

ترجمة: یحیی وایی: چه حضرت حسن رضي الله تعالی عنه ویل: چــه موږ نه پوهیږو چه حضرت علی یابل چادی د هغه څه مخالفت کــړی وی، کوم چه حضرت عمر رضی الله عنه کړی دی ، کله چه کوفی ته راغلی .

اوشعبی وایی: کله چه دنجران خلقو دحضرت علی رضی الله عنه سره خبری کولی ، نوده ورته وویل: چه حضرت عمر په کاروهیر ښه پوه وو، زه هیڅ هغه شی چه حضرت عمر کړی وی ، نــه تغیر کوم اویانــه بدلوم .

۱- الخراج لیحیی ابن آدم القرشي ص ۲۳

هغه ځمکه چــه مسلمان مجاهدین په زور د کفارو څخه ونیسي، بیایــه امــیر دمجاهدینو په خوښه هغه خلقو ته دیو معلوم مقدار خراج په مقابل کې ورپریږدي، دعلماء کرامو په دې هکله دوه قوله دي: اول قــول دادی چــه دداسې ځمکې حکم دغنیمت دی، دا حکم دإجاری لري، معنا داچــه امــیر کولایسي چه إجاره پرزیاته کړي، اویا یه دده څخه واخلي وبل چاتــه یــه ورکړي، اوکه یه دری کاله مسلسل زراعت نــه کړي، هم امــیر کولایسي چــه بل چاتــه یــه ورکـــړي، دوی په دې قول دلیل وایي:

عن مالك أما أهل الصلح فمن أسلم منهم فهو أحق بأرضه ، وأما أهل العنوة فإن أرضهم ومالهم للمسلمين ، لأن أهل العنوة قد غلبوا على بلادهم، وصارت فيئا للمسلمين، وأماأهل الصلح فإنهم منعوا بلادهم وأنفسهم حتــى صولحوا عليها فليس عليهم إلا ماصلحوا عليه. كــتاب الأمــوال ص ۱۷۰

ترجمة: مالك وايي: دصلح خاوندان که اسلام راوړي، نودوی د خپلې ځمکې حقداره دي، اوهغه خلق چه ځمکه یه په زور نیولې ســوی وي، نــو ددوی ځمکې اومالونه دمسلمانانو دي، ځکه دغلبې اوزور خاوندانو ددوی پر ښارو غلبه حاصله کړی ده ، اودصلح خاوندانو خپل ښاروته اونفسونه پــه صلح سره ساتلي دي ، نوځکه پردوی ترصلحې زیات شي نســته .

دوهم قول دځه علماؤ په شمول دحنفی فقهاؤ دادی: چــه دخراجــی ځمکې حکم یو دی ، هغه په زور نیول سوی وي، که په صلح، په دې هکله

إمام أبويوسف رحمة الله تعالى عليه په دی قول سره دليل وايی:

قال ابويوسف رحمة الله تعالى عليه: وأيما دار من دور الأعاجم قد ظهر عليها الإمام، وتركها فی أيدی أهلها فهی أرض خراج، وإن قسمها بين الذين غنمو ها فهی أرض عشر، ألم ترى أن عمر بن الخطاب رضی الله تعالى عنه ظهر على أرض الأعاجم، وتركها فی أيديهم، فهی أرض خراج، وكل أرض من أراضی الأعاجم صالح عليها وصاروا ذمة، فهی أرض خراج. (١)

ترجمة: حضرت امام أبويوسف رحمة الله تعالى عليه وايی: دأعاجمو دځايوڅخه پر هرځای چه دمسلمانانو امام غالب سی، اوبيايه برته دهغو په لاس کی پرير دی، هغه خراجی ده، اوکه ئی دغاڼمينو په منځ کی تقسيم کړه هغه عشری ده، اوتاسو نه ګوری چه حضرت عمر فاروق رضی الله تعالى عنه داعاجمو ځمکې په زور اوغلبه ونيولی، اوبرته يې ددوی په لاسو کی پريښودلی، اوهغه خراجی دی، اود اعاجمو هرهغه ځمکه چه صلح پروسی، اوخلق يې ذمه قبوله کړی، هغه ځمکه خراجی دی.

بل ځای وايی: والماء الخراجی: الأنهار التی شقها الأعاجم، أصل تلك الأنهاربمال الخراج، فصارمائها خراجيا، وضارت الأرض خراجية تبعا. (٢)

ترجمة: خراجی اوبه هغه دی: هغه ولې دی چه اعاجمو (غير له عربو) کينبلی وی، ځکه دغه ولی دخراج په مال کينبل سوی دی، نوددی اوبه

١- كتاب الخراج لأبی يوسف ص ٦٩ * ٢ - الهداية ص ١٨٦ ج١

خراجی سوی ، اوځمکه یـــه هم د اوبو تـــابع سوه ، خراجی ســـوه.

یعنی هغه ولې چه غیرله عربو، عجمو درود تخحه کښلی وی، اوځمکی په اوبه کوی، دهغی ځمکی په حاصلاتوکی هم خراج ســـته، عشرنســـته.

ظالم، فاسق امیر ته زکوة، عشر، مالیه ورکولو حکم.

دمسلمانانو أمیر که ظالم یافاسق وو، اویایه دمسلمانانو بیت المال بی ځایـــه مصرفوه، اویایه بیت المال دګناه په کارونوکی لګاوه ، په داسی صورتونوکی د زکات عشر اومالیه ورکول جائز که ناجائز ؟ په دی هکلـــه د اســـلامی شریعت علماء کرام اختلاف نظر لری ، څه علماء وایی جائز دی ، اوځــــه وایی ناجائز دی، اوځه وایی دظاهری مالونو زکاة لکه مواشی حیوانـــات ، میوی دانی اوداسی نورو ورکول لازمی دی ، او باطنی مالونه لکه نقـــدی مالك اختیار لری، چه أمیرته یی ورکوی، اویا یه خپله مسکین ته ورکوی .

دا اختلاف دحضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ترشهادت وروسته چه کله مسلمانان په سیاسی لحاظ په مختلفو ډلو لکه زبیری، علـــوی، أمـــوی، سفیانی اومروانی ډلوتقسیم سوله ، اودسیاسی مخالفتو نو په وجه یوپـــه بـــل پسی بد ویل شروع سوله ، اوقدرت اوحکومت یو دبل څخه په زور اخسته کیدی ، صبعی خیرد دد دزورسرد به ظلم کیږی ، اوپه مخـــالفت کـــی بـــه هریوځان لپاره دجواز لاری لټوی، اوخپل ځان به پرحق اوبل به باطل بولی ، خصوصا دأمویانو په دوره کی څه داسی حاکمان اوأمیران منځ تـــه راغلل

چه ظلم، فسق اولوی گناهونه به ئي کوله ، اوبيت المال به بي په صحيح توگه په مصرف نه رساوه ، څکه په دی هکله يو روايت داسي راځي :

روى عن سهيل بن أبي صالح عن أبيه قال: اجتمع عندی نفقة فيها صدقة ، يعني بلغت نصاب الزكاة، فسألت سعد بن أبي وقاص ، وابن عمر وأبا هريرة ، وأبا سعيد الخدری أن أقسمها ، اوأدفعها إلى السلطان ؟ فأمرونی جميعا أن أدفعها إلى السلطان ، ما اختلف عليّ منهم أحد .

وفي رواية فقلت لهم : هذا السلطان يفعل ماترون كان هذا في عهد بني أمية فأدفع إليهم زكاتي ؟ فقالوا كلهم نعم فادفعها. (١)

ترجمة: سهيل ابن صالح دخپل پلار څخه روايت کوی، چه هغه وويل : زماسره ځنه مال يوځای سو ، چه په هغه کی زکات وو، يعنی ونصاب ته ورسيدی، نو مادسعد بن وقاص ، ابن عمر، ابوهريرة، او ابوسعيد خدری رضی الله تعالی عنهم څخه پوښتنه وکړه، چه دازه په خپله تقسيم کړم، اوکه ئي واميرته ورکړم ؟ دوی ټولو ماته امر وکړی‌چه واميرته ئي ورکړم، هيڅ يوه هم مخالفت نه دی کړی.

په بوبل روايت کی راځي: چه ماودوی ته وويل: چه دا أمير خوتاسو وينی چه داسي کارونه کوی ، اودا دبنی أمية يعنی أمويانو په زمانه کی وو، آيازه ودوی ته زکات ورکړم ؟ دوی ټولو راته وويل: هو، وريه کړه.

١- الإمامة العظمى ص ٣٤٦ بحوالة مصنف ابن أبي شيبة

اوڅه علماء بیا داسې روایت کوی اوفرمایی: عن حسان بن أبي يحيى الكندي قال: سألت سعيد بن جبير عن الزكاة فقال: ادفعها إلى ولاة الأمر فلما قام سعيد تبعته، فقلت: إنك أمرتني أن أدفعها إلى ولاة الأمر، وهم يصنعون بها كذا، فقال: ضعها حيث أمرك الله سألتني على رؤس الناس فلم أكن لأخبرك. (١) كتاب الأموال ص ٥٦٧

ترجمة: حسان بن يحيى كندي وايی: مادسعيد بن جبير څخه دزكات په هكله پوښتنه وكړه، هغه وويل وأميرانوته ئې وركړه، كله چه دی ولاړسو، ماورته وويل تازه په دې أمركړم چه زكات ودوی ته وركړم، اوته دوی وینې چه دوی څه كارونه كوی؟ ده راته وويله په هغه ځای كې كېښېږده، په كوم ځای كې چه الله أمر كړی ئې، تادخلقو په مخكې پوښتنه راڅخه وكړه، مانسوای خبرولای.

معلوم‌سو چه دڅه أميرانو په عصر كې څه عالمانو ددوی دظلم له وجه دینې مسئله هم صحيح نه سوه بيانه ولای، نوځكه په علماؤ كې اختلاف راغلی، اوس هم څه علماء كرام دهغه وخت دعلماؤ تقليد كوی، او وايې: دموجوده وخت وأميرانو ته زكات، عشر اونورمالی واجبات وركول جائز نه دی، ځكه ظالمان اوفاسقان دی، اودلائل يه څه په دی ډول دی.

١- ماروه عبد الله بن أحمد بسنده عن أبيه إلى خيثمة قال: سألت ابن عمر عن الزكاة؟ فقال: ادفعها إليهم، وسألته مرة أخرى فقال: لاتدفعها إليهم

إليهم ، فقد أضاعوا الصلوة. (١)

ترجمة: عبد الله دخپل پلار إمام أحمد څخه روايت كوى هغه سند تــر خيثمة پورى رسولى دى: هغه وايى: ماداين عمر رضى الله تعالى عنه څخـــه دزكات په هكله پوښتنه وكړه ؟ هغه وويل ودوى يعنى أميرانوته يى وركړه ، بيامى پوښتنه ځنى وكړه ده راته وويله دوى يعنى أميرانوته يى مه وركـــوه، ځكه دوى لمونځ ضائع كـــړى دى.

٢- عن جعفر بن برقان قال: قلت لميمون بن مهران، بلغني أن ابن عمر كان يقول : أدوا الزكاة إلى ولاة ، وإن شربوا بها خمرا ، فقال ميمون: أتعرف فلانا النصيبى ؟ فإنه كان صديقا لابن عمر، أخبرنى أنه قال لابن عمر : ماترى فى الزكاة، فمن هؤلاء لايضعونها مواضعها ؟ فقال: ادفعها إليهم قال قلـــت: أرأيت لوأخروا الصلوة عن وقتها، أكنت تصلى معهم ؟ قال لا، قال فقلت هل الصلوة مثل الزكاة ؟ فقال : لبسوا علينا لبس الله عليهم . (٢)

ترجمة: جعفر بن برقان وايى : ما وميمون بن مهران ته وويــل: ماتـــه رسيدلى ده چه ابن عمر ويلى دى: زكات واميرانو ته وركوى، كه څه هـــم دوى شراب په څيښى ، ميمون وويل أيا ته هغه فلانى نصيبى پيژنى ؟ هغه دده ابن عمر دوست وو، هغه زه خبركړم چه هغه وابن عمرته وويل : ته دزكات په هكله څه حكم كوى؟ په داسى حال كى چه دوى زكات پــه خپل ځاى

١- الإمامة العظمى ص ٣٤٧ بحوالة المغنى * ٢- كتاب الأموال ص ٥٦٧

کی نه مصرفه وی، نوده راته وویل: ودوی ته یی ورکوه، نودی وایی ما ورته وویل که دوی لمونځ په خپل وقت کی نه کوی، ته لمونځ ددوی سره کوی ؟ نو ابن عمر وویل: یا، نوما ورته وویل: لمونځ هم دزکات په شان دی، نوده وویل : دوی مونږ په اشتباه کی اچولی یو، الله دی ذوی هم په اشتباه کی واچوی.

ملاحظة: دپورتنیو دوارو دلائلو څخه معلوم سو، هغه امامان چه لمونځ دخپل وقت څخه تاخیرکوی، دزکوة ورکول په هیڅ صورت جائز نه دی.

٣- عن هشام عن الحسن قال : إن دفعها إلی السلطان أجزت عنه ، وإن لم يدفعها فليتق الله وليتوخ بها مواضعها ولايحاب بها أحدا. (١)

ترجمة: هشام دحسن څخه نقل کوی: چه حسن وویل: که زکات وأمیرته ورکړی جائز دی، اوکه أمیرته یه نه ورکوی، نوبیادی د الله څخه وبیریږی، په خپل ځای کی دی فکر وکړی، یعنی فقیرانوته دی ورکوی، دمطلق دوستی پربنیاد دی وهیچاته نه ورکوی.

٤- قال: ابراهیم ضعوها فإن أخذها السلطان أجزاك، وروی عنه لاتؤدوا الزكاة لمن يجور فيها . الإمامة العظمی ص ٣٤٨

ترجمة : ابرهیم وایی : زکات په خپل ځای کی کښیږدی که أمیر واخستی هم جائز دی، دده څخه یو بل روایت دی وایی: زکات وهغه چاته

١- كتاب الأموال ص ٥٦٧

مه ورکوی، چه ظلم پکښې کوی، يعنی ومستحق ته به نه رسوی.

٥- وقال عطاء : أعطهم إذا وضعوها مواضعها ، أنه لايعطيهـــم إذا لم يكونـــوا كذالك. الإمامـــة العظمی ص ٣٤٨

ترجمة : عطاء وايی: که أميرانو زکات په خپل ځای کی مصرف کاوه نوزکات ودوی ته ورکوی، اوکی په خپل ځای کی نه مصرف کاوه مه ئی ورکـــوی.

٦- عن ابن جريج قال : أخبرنی أبوسعيد قال: لقی أبوهريرة رجـــلا يحمل زكاة ماله، يريد بها الإمام، فقال له: ماهذا معك ؟ فقال: زكاة مـــالی، أذهب بها إلى الإمام فقال: أفی ديوان أنت ؟ قال لا، قال فلاتعطهم شيئا. (١)

ترجمة: ابن جريج وايی: ماته ابوسعيد وويل: دابوهريرة سره يوســـړی مخامخ سو، چه دزکات مال ورسره وو، اوغوښتل ئـــی چـــه وأميرتـــه يـــه ورکړی، نو ده ورته وويل: داڅشی درسره دی ؟ هغه ورته وويـــل : دغـــه زمادمال زکات دی، وأميرته يی ورکوم، نوابوهريره ورته وويل: أيا ته ددوی په ديوان کی يی ؟ هغه ورته وويل: نه، نو ابو هريرة ورته وويل: چه دوی ته هيڅ شي مـــه ورکـــود.

ځه هغه علماء چه ظالم اوفاسق أميرانو تـــه دزکوة، عشر، اونور مالی واجبات ورکول په هرصورت جائز بولی ، دلائل به ځه په دی ډول دی.

١- کتاب الأمـــوال ص ٥٦٥

١- عن جرير بن عبدالله قال: جاء ناس من الأعراب إلى رســول الله صلى الله عليه وسلم فقالوا: إن أناس من المصدقين جبـاة الصدقـة يأتوننـا فيظلموننا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أرضوا مصدقيكم. (١)

ترجمة: جرير بن عبدالله وايي: ځنې خلق دصحرا ځخه ورسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغله ، دوى ورته وويل: ځنې عاشران يعني زكات ټولونكي چه موږته راځي پرموږ ظلم كوي، رسول الله صلى الله عليه وســلم ورتـه وويل: خپل عاشران راضي كوى.

داغه حديث أبوداوود داسې رانقل كړى دى.

٢- عن جرير بن عبدالله قال: جاء ناس يعني من الأعراب إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالوا: إن أناس من المصدقين، يأتونا فيظلمونا، قال فقال أرضوا مصدقيكم، قالوا يارسول الله! وإن ظلمونا؟ قال : أرضوا مصدقيكـم ، زاد عثمان وإن ظُلِمتُم . أبوداوود حديث نـمبر ١٣٥٥ كتاب الزكاة

ترجمة: جرير بن عبدالله وايي: ځنې خلق ورسول الله صلـى الله عليـه وسلم ته راغله، يعني دصحرا ځخه ، دوى ورته وويل: ځنې عاشران چه موږته راځي ، پرموږ ظلم كوي ، جرير وايي: رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل: خپل عاشران راضي كوى ، دوى ورته وويل: أى رسول الله ! كه ځنې هم دوى پرموږ ظلم كوي ؟. رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل:

١- مسلم حـديث نـمبر ١٦٥١ كتاب الزكاة

خپل عاشران راضی کوی، عثمان په حدیث کی داهم زیاته کړې ده، چه علیه السلام ورته وویل: که څه هم پرتاسو ظلم وسی .

٣- عن أنس بن مالك رضى الله عنه أن رجلا قال: لرسول الله صلى الله عليه وسلم، إذا أديتُ الزكاة إلى رسولك، فقد برئت منها إلى الله ورسوله؟ قال: نعم، إذا أديتها إلى رسولى فقد برئت منها إلى الله ورسوله، ولك أجرها وإثمها على من بدَّلها. مسند أحمد حديث نمبر ١١٩٤٥ مسند المكثرين

ترجمة: دأنس بن مالك څخه روایت دی: چه یو سړی ورسول الله صلی الله علیه وسلم ته وویل: چه زه ستا ورسول ته زکات ورکړم، نوزما زمه د الله اودرسول په نزد خلاصه ده؟ ده ورته وویل: هو، چه ته دا زکات زما ورسول ته ورکړی نوته د الله اودهغه درسول په نزد بری یې، اوتاته به دهغی اجر ثواب رسیږی ، اوګناه به یه پرهغه چا وی چه بدل یه کړی ، یعنی په خپل ځای کی ئی مصرف نه کړی.

٤- قال ابن قدامة . روى عن الإمام أحمد أنه قال : قيل لابن عمر إنهم يقلدون بها الكلاب، ويشربون بها الخمور، قال: ادفعها إليهم.

قال: وكان ابن عمر يدفع زكاته إلى من جائه من سعاة ابن الزبير أو الحروری من الخوارج. الإمامة العظمى ص ٣٤٧ بحوالة المغنى وشرح الكبير

ترجمة: ابن قدامة د إمام أحمد څخه نقل کوی، چه ده ویل : چه یوچا وابن عمر ته وویل: چه دا أمیران یه دسپیو په غاړه کوی ، اوپه دغه زکاتونو

٧- عن المغيرة بن شعبة أنه قال لمولى له، وهو على أمواله بالطائف كيف تصنع في صدقة مالى ؟ قال: منها ما أتصدق به، ومنها ما أدفع إلى السلطان، قال: وفيم أنت من ذالك ؟ أنكر عليه أن يفرقها بنفسه ، فقال: إنهم يشترون بها الأرض ويتزوجون بها النساء ، فقال: ادفعها إليهم ، فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرنا أن ندفعها إليهم. (١)

ترجمة: مغيرة بن شعبة وخپل مولى ته وويل: چه په طائف کی دده پرمالونو مقررو، ته زمادهٔ ل په زکات څه چل کوی ؟ هغه ورته وويل: څه زه يې خپله صدقه کوم، اوڅه وأميرته ورکوم، نومغيرة بن شعبة ورته وويل دا ولې داسی کوی ؟ اودا يې بد وبلل، چه دی په خپل سر زکات سره جدا کوی، نوهغه مولی ورته وويل: چه دوی يعنی أميران ځمکی په رانسی، اوښځی په نکاح کوی، نوده ورته وويل: چه ودوی ته ئی ورکوه، ځکه چه رسول الله صلى الله عليه وسلم موږته أمر کړی دی، چه ودوی يعنی أميرانو ته ئی ورکوو.

راجح اوغوره نظر اولاره

که ديورته ذکر سوو نظريو دلائل په غورسره مطالعه کړو، ويلايسو چه أخرنی لاره راجح اوغوره ده، ځکه اول که وګورو داولی تولی دلائل ټول دصحابه کرامو اوتابعينو په أقوالو سره ويل سوي دی ، اود دوهمی تولی

١- الإمامة العظمى ص ٣٤٦ بحوالة بيهقى فى السنن الكبرى

په دلائلو کی درسول الله صلی الله علیه وسلم أحادیث سته، دأصول فقه لـه نظره ، دصحابی ، اوتابعي قول که دقرآن اوحدیث مقابل راسی ، اوجمع يه ممکن نه وی، اعتبار نه لری، اونه تخصیص دعام، اوتقیید دمطلق په کول کیږی.

ددی نه علاوه دترجیح نور دلائل ځـه پـه دی ډول دی.

۱- په قرآن کریم کی الله عزوجل فرمایی : يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمرِ مِنكُم. الآیة

یعنی تاسو د الله اود هغه درسول اطاعت کوی ، اود داسی أولی الأمر إطاعت کوی چه ستاسو مومنانو دجملی ځخه وی. په دی آیت کـــی أولی الأمر مطلق دی، عدالت اویا دگناه نه کول پکښی شرط نه دی.

د أهل سنة والجماعت د عقیدی له مخی ظالم ، فاسق اومرتکب دکبیره گناه کافر اوخارج الملة نه دی ، بلکه مومن دی.

په دی هکله حضرت إمام الطحاوی رحمة الله تعالی علیه چه په مذهب حنفی، اویو لوړمحدث، فقیه اومحقق عالم دی، په خپل کتاب عقیدة الطحاوی کی لیکی: وأهل الکبائر من أمة محمد صلی الله علیه وسلم فی النار لایخلدون ، إذا ماتوا وهم موحدون، وإن لم یکونوا تائبین. (۱)

ترجمة: د عقیدی لـــه نظره دحضرت محمد صلی الله علیه وسلم دأمت ځخه دلويي گناه خاوندان ددوزخ په اورکی همیشه نه دی ، کله چـــه مړه

۱- شـــرح عقـــیدة الطحاوی ص ۳۵٦

سی دوی موحدین دی ، که څه هم توبــه نــه وباسی.

په بل ځای کی دأهل السنة والجماعت عقیده نقل کوی اوفرمـــایی :

ولانكفر أحدا من أهل القبلة بذنب ، مالم يستحله، يشير بهذا الكلام إلى الـــرد ، على الخوارج القائلين بالتكفير بكل ذنب: شــرح عقيدة الطحاوى ص ۲۹٥

ترجمة: اوبل دعقیدی له نظره أهل قبله : یعنی هغه کسان چه وقبلی ته لمونځ کوی ، دګناه په خاطر کافرنه بولو، ترڅو چه حلال یه ونه بولی، او په دی کلام سره إشاره کوی ، ورد تــه پرخوارجوباندی، چه په هری ګنــاه دکفر حکم کـــوی، یعنی دګـــناه پــه کولو ســری کافر بـــولی.

دپورتنیو حوالو څخه معلوم سو چه ظالم ، فاسق ، اوده لویی ګنـــاه کونکی ، مومن دی ، چه مومن سو نو په شرعی امورو کی اطاعت هـــم واجـ ـی : په دی هکله څه نوردلائل پــه لاندی ډول دی.

۲- عن ابن عباس رضى الله عنهما قال: قال النبى صلـــى الله عليـــه وسلم من رأى من أميره شيئا فكرهه، فليصبر، فإنه ليس أحد يفارق الجماعـــة شبراً فيموت، إلا مات ميتة الجاهلية . (۱)

ترجمة: حضرت ابن عباس رضى الله تعالى عنهما روايت كوى، چه نبى صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چاچه دخپل أمير څخه داسی شي ولیدی ، چه دده ناخوښــه وو ، نوصبردی وکړی ، ځکه نسته هیڅ یوڅوك چه دجماعت

۱- صحیح البخاری حدیث نـــمبر ٦٦١٠ کتاب الأحکام

ځخه يوه لويشت جداسي ، اومړسي ، مګر مړسو لکه دجاهليت مړى ، چه اسلام پـه ييخي راوړى نـه وى.

٣- عن بن عباس رضى الله عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم قـال من كره من أميره شيئا فليصبر، فإنه من خرج من السلطان شبرا، مات ميتـة الـجاهلـية . رواه مسلم حـديث نـمبر ٣٤٣٩ كتاب الإمارة

ترجمة: حضرت ابن عباس رضى الله عنهما روايت كوى، چـه نبـى صلى الله عليه وسلم ووېل: څوك چه دخپل أمير يوشئ ناخوښه بولى، هغـه دى صبر وكړى، ځكه څوك چه دسلطان، ياحكم، ياأميرڅخه يوه لويشـت ووتى، اومړسو، داسي مړسو، لكه دجاهليت مړى.

٤- عن عوف بن مالك رضى الله تعالى عنه ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : خيار أئمتكم الذين تحبونهم ويحبونكم ، وتصلـون عليهـم ويصلون عليكم ، وشرار أئمتكم الذين تبغضونهم ويبغضونكم ، وتلعنونهـم ويلعنونكم ، فقلنا : يارسول الله أفلا ننابذهم بالسيف عند ذالك ؟ قـال: لا ماأقاموا فيكم الصلوة ، لاما أقاموا فيكم الصلوة ، ألا من ولى عليه وال ، فرآه يأتي شيئا من معصية الله ، فليكره مايأتي من معصية الله ، ولاينزعن يدا مـن طاعـته . رواه مسلم حـديث نـمبر ٣٤٤٨ كتاب المناقب

ترجمة: حضرت عوف بن مالك رضى الله تعالى عنه روايت كوى چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: غوره اوښـه ستاسو د أميرانو هغه

ښوونکی دی، چه تاسو ددوی سره محبت کوی، اودوی له تاسو سره محبت کوی، تاسو ودوی ته دوعاوی کوی، اودوی وتاسوته دوعاوی کوی، اوشر ستاسو د إمامانو هغه کسان دی چه تاسو د دوی سره بغض اوعداوت لری، اودوی له تاسو سره بغض اوعداوت لری، تاسو پردوی لعنت واياست اودوی پرتاسو لعنت وایی، نوموږ ورته وویل أی د الله تعالی رسوله! په داسی وخت کی موږ ددوی سره په توره جنګ نه کوو؟ ده وویل: نه ترڅو چه دوی په تاسو کی لمونځونه کوی، نه ترڅو چه دوی په تاسو کی لمونځ کوی، او خبر اوسی که څوک پر چاباندی والی اوأمیر سو، اوده ولیدی چه هغه د الله تعالی نافرمانی یاګناه کوی، هغه ګناه دی بده بولی خوطاعت څخه دی لاس نه کاږی.

٥- عن سالم بن عبد الله بن عمر، أن عبد الله بن عمر حدثه، أنه كان ذات يوم عند رسول الله صلى الله عليه وسلم، مع نفر من أصحابه، فأقبل عليهم رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: ياهؤلاء! ألستم تعلمون أني رسول الله إليكم؟ قالوا: بلى نشهد أنك رسول الله، قال: ألستم تعلمون أن الله أنزل في كتابه من أطاعني فقد أطاع الله؟ قالوا: بلى نشهد أنه من أطاعك فقد أطاع الله، وان من طاعة الله طاعتك، قال: فإن من طاعة الله أن تطيعوني، وإن من طاعتي أن تطيعوا أئمتكم، أطيعوا أئمتكم، فإن صلوا قعوداً فصلوا قعوداً. رواه مسند أحمد، حديث نمبر ٥٤٢١

ترجمة: سالم بن عبد الله بن عمر وايي: چه عبد الله بن عمـــر دد تـه حديث بيان كړی ، چه يود ورځ دڅو نفرو اصحابو سره درسول الله صلى الله عليه وسلم سره ناست وو، چه رسول الله صلى الله عليه وسلم پردوی مـــخ راوګرځاوه، او ورته وئی ويل: أی خلقو! أيا تاسونه ياست خـــبر چـه زه وتاسوته د الله رسول يم ؟ دوی ورته وويل: هو موږ شاهدی وايو چه تـــه د الله رسول يی، ده ورته وويل: أياتاسو نه ياست خبر چه الله په خپل كتـــاب كی نازل كړی دی، څوك چه زما اطاعت وكړی هغه د الله اطاعت وكړی دوی ورته وويل: هو موږ شاهدی وايو چه څوك ستا اطاعت وكړی، هغه د الله اطاعت وكړی، اودا چه د الله د اطاعت څخه ستا اطاعت دی، ده ورته وويل: چه د الله د اطاعت څخه زما اطاعت دی ، اوزما د اطاعت څخه دا دی، چه دخپلو إمامانو أميرانو اطاعت كوی ، خپل د امامانو أميرانو اطاعت وكړی، كه دوی په ناسته لمونځ كوی ، تاسو په ناسته لمونځ كوی.

٦- ولانری الخروج على أئمتنا وولاة أمورنا وإن جاروا ، ولاننزع يدا من طاعتهم ، ونری طاعتهم من طاعة الله مالم يأمر بمعصية ، وندعـــو لهـم بالصلاح والمعافاة، وأما لزوم طاعتهم وإن جاروا، فلأنه يترتب على الخـــروج من طاعتهم من المفاسد أضعاف مايحصل من جورهم ، بل فی الصبر علـــی جورهم تكفير السيئات ومضاعفة الأجور، فإن الله تعالى ماسلطهم علينـــا إلا لفساد أعمالنا ، والـــجزاء من جنس العمل ، فعلينـــا الإجتهاد فی الإستغفار

والتوبة، وإصلاح العمل. شرح عقيد الطحاوي ص ٣٦٨

ترجمة: حضرت إمام الطحاوي رحمة الله تعالى عليه په خپل كتاب عقيدة الطحاوي كښ ليكي : موږ أهل السنة والجماعت دخپل عقيدی له مخی پرخپلو إمامانو اوأميرانو باندی راوتل جائز نه بولو، كه څه هم دوی ظلم كوی ، اونه ودوی ته ښراكوو، اونه ددوی داطاعت څخه لاس كاږو، اوددوی اطاعت داسي بولو، لكه د الله تعالى اطاعت، ترڅوچه په گناه يه أمر كړی نه يو، او دوی ته داصلاح اوعفوی دوعاكوو.

داچه د أميرانو اطاعت دظلم سره لازم بولو، ځكه ددوی داطاعت څخه پروتلوباندی ددوی ترظلم څوچنده مفاسد مرتب كيږی ، (لكه قتل خرابی اوبربادی اوداسی نور) او ددوی پرظلم باندی صبركولو سره گناهونه رژيږی ، اوثواب په زياتيږی، ځكه الله تعالى دوی زموږ دفاسدو اعمالو په وجه په موږ مقرر كړی دی، او داجزا دعمل دجنس دد، پر موږ لازم دی چه په توبه ، اسغفار او دعمل په اصلاح كی كوشش وكړو.

ځكه الله تعالى په قرآن كريم كی فرمايی : وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ . الأنعام الآية ١٢٩

ترجمة: هم داسی مسلط گرځوو موږ، ځینی ظالمان پر ځینو نورو ، په سبب دهغو اعمالو چه وو دوی كول به ئی.

٧- بل دا چه زكات دمانځه په شان يوه فريضه دد ، دمانځه په هكله

دامام ابوحنیفة، او نورو إمامانو رحمة الله تعالی علیهم مذهب دادی ، چه په هر ظالم اوفاسق پسې جائز اوروادی ، څکه په حدیث کی راځی: عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال: رسول الله صلی الله علیه وسلم الصلوة المکتوبة واجبة خلف کل مسلم،براًکان،اوفاجراً،وإن عمل الکبائر .أبی داود،الصلوة (۵۰۲)

ترجمة: أبوهريرة رضی الله تعالی عنه روایت کوی: چه رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: فرض لمونځ واجب دی ، په هر مسلمان پسی، ښه اوکه بد وی، که څه هم لوی گناهونه کوی.

دپورتنی حدیث څخه یودا معلومسو : چه د لویی گناه سره ورته مسلمان ویل سوي دی، اوبل داچه دلمونځ په شان مهم عبادت پسی جائز اوروادی ، نوإطاعت اومالي واجبات ورکول هم جائز اورواδی.

دپورتنی تحقیق څخه معلومه سوه، چه د أمیر په خلاف دظلم، فسق اوگناه په وجه بغاوت کول ، اویا په شرعی امورو کی اطاعت نه کول دأهل السنة والجماعت دعقیدی خلاف دی .

اوبل دا که ظالم یافاسق أمیر ته زکاتونه اوعشرونه ورنه کول سي ، نوهغه مجبوردی چه دحکومتی اودولتی مصارفو دپوره کولولپاره، دخلقو سره زور وکری ، اوترشرعی حق زیات مالیات پرمقرر کړی ، دیوه طرفه به شرعی حقوق وفقیرانو اویا ملایانو ته ورکوی ، اودبله طرفه به د أمیر مالی ضرورتون به هم وربوره کوی ، اودابه پرخلقو نور إضافی بارسی

اوکیدایسی دټولنی خلق ددی توان ونه لری ، نوأمیران به په ظلم ، اورعایابه په بغاوت اخته سی، اودادواړه داسلامی شریعت له نظره ناجائز اوحرام دی.

اوبل داچه دزکات هغه مقاصد، اوحکمتونه چه موږ مخکی بیان کړل، بیله أمیره څخه نسی پورا کیدلای ، څکه که خلق زکات نه ورکوی فقیر په زور نه سی اخستلای، نوپه خلقو کی کسالت راځی، اوپه ټولنه کی غربت ډیریږی ، اواسلامی حکومت د افلاس اوغربت سره مـخ کیږی، اواقتصادی ضعف ددفاعی ضعف اوداسی نورو سبب گرځی.

۳ - دبیت المال دموارد وڅخه غنیمت دی.

غنیمت عربی کلمه ده، په لغت کی هغه مال ته ویل کیږی، چـه ددښمن څخه حاصل سی، اودشریعت په اصطلاح کی هغه مال ته ویل کیږی، چه مسلمانان ئی دجهاد اوغلبی پـه ذریعه دکافرانو څخه لاس تـه راوړی.

په دی هکله الله عزوجل فرمائی: وَاعلَمُوا أنَّمَا غَنِمتُم مِّن شَيئٍ فَأنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وللرَّسُولِ، ولِذِی القُربَی، وَالیَتَمَی، وَالمَسَاکِینِ وَابنِ السَّبِیلِ، إن کُنتُـم آمَنتُم بِاللهِ، وَمَا أنزَلنَا عَلَی عَبدِنَایومَ الفُرقَانِ یَومَ التَقَی الجَمعَانِ، وَاللهُ عَلَی کُلِّ شَیئٍ قَدِیرٌ. سـورة الأنفال آیـة ٤١

ترجمة: پوه سیږ ای مسلمانانو! بیشکه هرغه شئ چـه پـه غنیمت واخیست تاسی له کفارو په غلبه سره، نوبیشکه الله لره دی (حکم کول په) خمس دهغه کی، اود غه خمس ثابت دی لپاره درسول د الله، اولپاره دیتیمانو،

اولپاره دمسکینانو محتاجانو اولپاره دمسافرانو، اوپاتي څلوربرخي دي لپاره دغازيانو ، اوصبر وکړی پر دغه تقسيم ای مقاتلانو! که ایمان لری په الله او په هغه آیتونو چه نازل کړیدی موږ پر بنده خپل په ورځ دفیصلی ، دحق دباطل ځخه، هغه ورځ چه مخامخ سولی دواړی ډلی، او الله پرهرشي باندی چه اراده وفرمایی، بنه قادردی چه :هغه دجملی ځخه دلږو غلبه ده پر ډیرو. (۱)

په دی آیت کی دغنیمت دمال حکمونه، او د هغه دتقسیم قانون ذکر دی، دلته یوی خبری ته اشاره کوم، هغه دا چه ځني کفاربه دا وائي، چه دیو چا شخصی مال اوملکیت، بیله کومه عوضه دیو بل چا ملکیت ځنګه ګرځی؟

موږد اسلامی عقیدی، اونظریی مطابق داسی توجیه کوو، چه دټول کائناتو اصلی مالك صرف هغه حق الله تعالی دی، چا چه پیداکړي دی، اود انسان ملکیت پر یو شي باندی، صرف په یوه طریقه دی، چه الله تعالی ئي دخپل قانون په ذریعه دچا ملك وګر ځوی، لکه په دی آیت کی چه الله تعالی فرمائی: أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ. سورة یسین آیه ۷۱

ترجمة: آیا دا خلك نه وینی چه کومی څارویه موږ په خپلو لاسونو سره جوړي کړلی، بیا خلك ددوی مالکان جوړشول، مطلب دا چه ددوی

۱- تفسیر کابلی ص۱۱۰۳ ج۲

ملکیت ذاتي نــه دی، مونږ پــه خپل فضل سره دوی مالکان جوړ کړل.

کله چه یوقوم د الله تعالی نه بغاوت کوی ، یعنی په کفر او شرك اخته سی، نواول الله تعالی د دوی د اصلاح لپاره خپل رسولان اوکتابونه لــیږی، کوم بدبخته چه د الله تعالی ددی انعام نه هم متأثرنه سی ، نو الله تعالی خپلــو رسولانو ته ددوی په مقابله کی دجهاد اوجنګ حکم ورکــړی، چــه ددی حاصل داوی چــه ددغو باغیانو سر اومال ټول مباح کړه سی، ددوی د الله تعالی په ورکړی مال کی دنفع اخستلو حق پاته نه سی، بلکه ددوی مالونــه په حق دسرکار ضبط کړه سی، د دغو ضبط سوو مالونو بل نوم مال غنیمت دی ،کوم چه دکفارو دملکیت نه وزی، اوخالص د الله تعالی په ملکیت کی پاته سی، ددی ضبط سوومالونو دپاره د پخوا زمانی څخه د الله تعالی قانون دا راغلی وو، چه ددی څخه به چا ته دفائدی اخستلو إجازه نه وه، بلکه داسی مالونه بــه پــه یومیدان کی ایښودل کیدل، اودآسمان نه بــه اور راتلــی، اودغــه بــه ئی سوځله همدغــه دجهاد دقبلیدلو نــخښه وه.

د نبی کریم صلی الله علیه وسلم دخصوصیاتو څخه یو دادی، چه مال غنیمت دده دامت لپاره حلال کړه سو، په دی هکله په بخاری شریف کــی دحضرت ابوهریرة رضی الله تعالی عنه څخه یومفصل حدیث را نقل سوید ی چه د هغه په آخر کی داسی الفاظ راغلی دی ثُمَّ أَحَلَّ اللّٰهُ لَنَــا الغَنَــائِمَ رَأَی ضُعفَنَا وَعَجزَنَا فَأَحَلَّهَا لَنَا. مختصر صحیح البخاری ص ۲۹۸ حدیث ۱۳۲٦

یعنی کله چه الله تعالی زموږضعف، اوعجز ولیدی، نو موږ ته ئـــی غنـائم حلال کړل، اوحلال هم داسی چه په تولو مالونوکی پاك مال ورته ویلایسو، وجه ئی داده، کوم مال چه انسان په کسب سره حاصلوی، په هغـه کـی دانسانانو د ملکیت واسطه په واسطه نقلیدل وی، د بل سړی مال دده پــه ملکیت کی راځی، اوپه دی واسطوکی حرام یا مکروه طریقه احتمال لری، دمال غنیمت څخه چه کله دکفارو ملکیت ختم سی، نود الله تعالی پـه ملك کی راځی، اوبیا چه چاته رسیږی، نود الله تعالی دملك څخه ورته رسیږی، چـه پـه دی کی دحرام یا دمکروه هیڅ شبه نـه وی. (١)

دغنیمت دمصرف ځایونــه

لکه چه ود مو ویل داسلامی بیت المال دموارد وڅخه یومال غنیمــت دی، ددی دمصرف ځایونه هم الله تعالی په قرآن کریم کی په دی ډول ښـودلی دی: وَاعلَمُوا أَنَّمَا غَنِمتُم مِّن شَيءٍ فَإِنَّ لله خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِـذِي القُربَـى وَاليَتَمَى وَالمَسَاكِينِ وَابنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُم آمَنتُم بِاللهِ وَمَآ أَنزَلنَا عَلَى عَبدِنَا يَـومَ الفُرقَانِ يَومَ التَقَى الجَمعَانِ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ. سـورة الأنفال آيـة ٤١

ترجمه: او پوه شی ای مسلمانانو، بیشکه هر هغه شی چه په غنیمــت واخست تاسی له کفارو په غلبی سره له پوه شی نه بیشکه الله لره دی حکم کوی په خمس د هغه کی، او دغه خمس ثابت دی لپاره درسول د الله، اولپاره

١- تفسیر معارف القرآن پښتو ترجمه ص٣ ج ٤

دخپلوانو د رسـول الله، او لپاره دیتیمانو، او لـپاره دمسکینانو محتاجانو، او لپاره دمسافرانو، (او پاتی څلور برخې دی لپاره دغازیانو) اوصبر وکړی پسر دغه تقسیم ، ای مقاتلانو! که ایمان لری په الله، او په هغه آیتونو، او یا پـه ملائکو، یا نصرت چه نازل کړې دی موږ پر بنده خپل په ورځ دفیصلې کې دحق له باطل څخه، (چه د بدر ورځ وه) هغه ورځ چه سره مخامخ سـولی دواړی ډلې، او الله پرهر شی چه اراده وفرمائی بنه قادر دی، چـه ځینی ئی غلـبه دلـړو پـر ډیـرو ده.

تفسیر: ددی سورت په ابتداء کې ئی فرمائلی دی: يَسْـئَلُونَكَ عَـنِ الأَنفَالِ. قُلِ الأَنفَالُ لِلّهِ وَالرَّسُولِ. آيـة ١

ترجمه: پوښتنه کوی دوی له تا نه ای محمده! له حکمه دغنائمو څخه، ووایه دوی ته چه اموال دغنیمتونو خاص الله لره دی، او رسول د الله لره دی.

أنفال جمع دنفل ده او غنائمو ته ویل کیږی، دی ته ځکه نفل وایی چه دا درب العزة دفضل او رحمت محض عطاء ده.

په دا وروستی آیت کی الله عزوجل فرمائی چه مال غنیمت ټوله د الله او دهغه درسول دی، ځکه چه مسلمانانو ته غلبه ورکول صرف د الله کار دی، نو ددی په نتیجه کی چه کوم مال لاس ته راځی، نو هغه هم د الله حق دی، کله چه دا ثابته شوه چه غنیمت د الله حق دی، نو بیا په هغه لمړنی ایت کی الله عزوجل د هغه تقسیم وکړی، چـه مال غنیمت پنځه حصی کیږی،

څلور حصې دغازيانو او جنګ کوونکو حق دی، او يوه پنځمه حصه به په دی دول تقسيموی، کوم چه الله عزوجل په لمړنی آيت کی په تفصيل سره بيان کړيدی؛ هغه دا چه پنځمه برخه د الله نياز دی چه رسول الله ته د الله جل جلاله دنائب په حيث رسيږی، او دی ئی په دغه پنځو مصرفونو لګوی.

١- پـه خپل ځان بانـدی.

٢- پر خپلو خپلوانو باندی چه بنی هاشم، او بنی عبد المطلب دی چه له پخوانخه دوی د الله تعالی په لاره کی کار، اودرسول الله صلی الله عليه وسلم نصرت او امداد کړی دی ، اوداسلام دخاطره اويا يـوازی دقرابت اوخپلوی له وجهی ئی درسول الله صلی الله عليه وسلم سره مرستی کـړي دی، او دزکات اخستل پـر دوی بانـدی حرام شـوي دی.

٣- پر يتيمانو پلار مړيو بانـدی.

٤- پر مسلمانو محتاجانو بانـدی.

دنبی کريم صلی الله عليه وسلم له وفات څخه وروسته، دخمس ددغو پنځو مصارفو څخه، زمونږ حنفيانو په نزد يـوازی يتيمـان، محتاجـان، او مسافران پاته دی، ځکه چه رسول الله صلی الله عليه وسلم له وفات څخـه وروسته، ددوی دزات مصارف نه دی پاته، اونه درسول الله صلی الله عليه وسلم داهل قرابت هغه برخه پاتی شوی، چه دوی ته درسول الله صلـی الله عليه وسلم دپخوانی امداد اونصرت پـه بـناء ورکول کيده، هو! دمساکينو

اومحتاجانو له هغو برخو ځخه چه دوی ته مقرری دی، درسول الله مبـــارك مساكين او أهل الحاجت ځپلوان بنائی مقدم وګـڼل شی.

دځینو علماؤ په نزد درسول الله صلی الله علیه وســلم تـر رحلـت، وروسته، دأمیر المؤمنین دمصارفو لپاره بنائی چه خمس الخمس ورکـول شی. والله أعلم. تفسیر کابلی ص١١٠٤ ج٢

دأحنافو دمذهب په یوډیرمعتمد کتاب الهدایة کی په دی هکله داسی لیکی : وأما الخمس فیقسم علی ثلاثة أسهم سهم للیتامی، وسهم للمساکین، وسهم لابن السبیل، یدخل فقراء ذی القربی فیهم، ویقدمــون ولایدفـع إلی أغنیائهم، ولنا أن الخلفاء الأربعة الراشدین، قسموه علی ثلاثة أسهم علی نحوما قلناه. الــهدایــة ص٢٧٠ ج٢

ترجمه: کوم چه خمس دغنیمت دی، په دری حصی ویشل کیږی، یوه حصه دمسکینانو، او یوه حصه دمحتاجانو، اویوه حصه دمسافرانو لپــاره ده، دنبی کریم صلی الله علیه وسلم فقیر قریبان په همدغو فقیرانو کی شامل دی، او أغنیاؤ ته ئی نه ورکول کیږی، او وائی چه زموږ لپــاره دلیــل دخلفــاء راشدینو تقسیم دی، چه هغوی هم پر دغه درو ډولو ویش کړی دی، لکــه څرنګه چه موږ وایو. په پورته ډول دغنیمت دخمس دمصرف کولو بیان پــه پوره ډول وشو، دا چه هغه پاتی څلور برخی د غانیمینو په منځ کی څه ډول تقسیمیږی، د هغه تفصیل دفقهی په کتابونو کی لیکل شوی دی، دضرورت

په وخت کی دی هغو ته مراجعه وسی.

٤- دبیت المال دمواردو نخخه جزیه دد.

جزیه عربی لفظ دی معنی یه بدله اوجزاء ده، دشریعت په اصطلاح کی هغه مال ته ویل کیږی، چه دکفارو نخخه د وژلو پـه بدله کی اخیستل کیږی.

کله چه مسلمانان دجهاد په نتیجه کی دکفارو پریومنطقه غالب سی، اوهغه منطقه داسلامی حکومت ترکنترول لانـدی راسی، دهغه منطقی کافر اوسیدونکوته دری لاری سته، یابه اسلام راوړی، یابه وژل کیږی، یابه دخپل سرپه بدل واسلامی حکومت ته جزیه ورکوی اواسلامی حکومت بـه دوی ته امان ورکوی ، ددوی دسر اومال حفاظت بـه کوی.

دوجوب دلائل: اول الله عزوجل په قرآن کریم کی فرمائی: وَقَـاتِلُوا الَّذِينَ لَايُؤمِنُونَ بِاللّهِ، وَلَا بِالْيَومِ الآخِرِ، وَلَايُحَرِّمُونَ مَا حَـرَّمَ اللّهُ، وَرَسُـولُهُ، وَلَايَدِينُونَ دِينَ الحَقِّ، مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الكِتَابَ، حَتّى يُعطُوا الجِزيَةَ، عَن يَدٍ وَهُم صَاغِرُونَ. سـورة التوبـة آيـة ٢٩

ترجمه: وجنګیږی د هغو کسانوسره، چه نه راوړی ایمان پر الله او نه پر ورځی آخری باندی، اونه حرام ګڼی هغه چه حرام کړی دی الله، په قـرآن کی، اورسول د الله په حدیثونو کی، او نه قبلوی دوی دین حق د اسلام، دغه مذکورین د هغو کسانو دی، چه ورکړه شویدی دوی ته کتاب ، جنګ ورسره کوی ترهغو پوری ، چه ورکړی دوی جزیه له خپله لاسه،حال داچه

دوی ذلیل وی. تفسیر کابلی ص۱۱٦٥ ج۲

مطلب دا چه کفر اوشرك د الله اود هغه درسول څخه بغاوت دی، او ددی اصلی سزا قتل دی ، مگر الله عزوجل پخپل کامل رحمت سره ددوی په سزاکی رعایت وکړ، هغه دا که دوی داسلامی حکومت رعایا جوړ شی، اوتر اسلامی قانون لاندی اوسیدل قبول کړی ، نود دوی څخه څخه مال دجزیی په توگه اخستل کیږی ، اود مسلمانانو په شان به، ددوی دسر، مال، اوعزت حفاظت به داسلامی حکومت ذمه واری وی، اوهم به ددوی په مذهبی عاداتو کی مداخلت نه کیږی.

دا چه په آیت کی الله عزوجل فرمائی (عَن یَدٍ) حرف عَن په معنی دسبب او یَد په معنی دغلبی اوقوت دی، یعنی دا جزیه به دسوال یاخیرات په ډول نه وی، بلکه داسلامی غلبی دمنلو، او ددی لاندی داوسیدلو په طور به وی، (وَهُم صَاغِرُونَ) دا جزیه به ددوی دذلت علامه وی، ترڅو دوی بیا داسلام دتخریب کوشش ونکړی.

په دی حکم کی ټول کفارداخل دی، غیرد عربو دمشرکانو څخه یعنی دعربو مشرکانو څخه جزیه نه اخستل کیږی، بلکه د هغوی لپاره دوی لاری دی، اسلام یا قتل هغوی په جزیة نه خلاصیږی . (۱)

دوهم دلیل: عن ابن شهاب قال بلغنی أن رسول الله صلی الله علیه

۱- معارف القرآن پښتوترجمه ص ۱۸۲ ج ٤

وسلم أخذ الجزية من مجوس البحرين ، وأن عمر بن الخطاب أخذها من مجوس فارس ، وأن عثمان بن عفان أخذ من البربر. (٢)

ترجمة: ابن شهاب، رضی الله تعالى عنه فرمايي: چه ماته رسیدلی ده، چه رسول الله صلى الله عليه وسلم دبحرين دمجوسو نخخه جزية اخستله، او حضرت عمر بن الخطاب دفارس دمجوسو نخخه اخستله ، او حضرت عثمان بن عفان دبربر قوم نخخه اخستله.

دريم دليل : عن سلمان بن بريدة عن أبيه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذابعث أميرا على سرية، اوجيش أوصاه فى خاصة نفسه بتقوى الله ومن معه من المسلمين خيرا ، وقال: اغزوا بسم الله فى سبيل الله، قاتلوا من كفر بالله، اغزوا ولاتغلوا، ولاتغدروا، ولاتمثلوا، ولاتقتلوا وليدا، فإذا لقيت عدوك من المشركين، فادعهم إلى إحدى ثلاث خصال أوخلال، فأيتهن ما أجابوك إليها، فاقبل منهم وكف عنهم، ادعهم إلى الإسلام، فإن أجابوك فاقبل منهم، ثم ادعهم إلى التحول من دارهم إلى دارالمهاجرين، واعلمهم إن هم فعلوا ذالك أن لهم ماللمهاجرين، وأن عليهم ماعلى المهاجرين، فإن أبوا واختاروا دارهم ، فاعلمهم أنهم يكونون كأعراب المسلمين يجرى عليهم حكم الله الذى يجرى على المومنين ، ولايكون لهم فى الفئ والغنيمة نصيب إلا أن يجاهدوا مع المسلمين ، فإن هم أبوا فادعهم إلى اعطاء الجزية، فإن أجابوا فاقبل

٢- موطأ مالك حديث نمبر٥٤٣

منهم وكف عنهم، فإن أبوا فاستعن الله ثم قاتلهم. (۱)

ترجمة: سلیمان بن بریده دخپل پلار نخخه روایت کوی، چه رسـول الله صلی الله علیه وسلم به کله څوك دیو تولی یافوج أمیر مقرر کړی، خـاص ده ته به ئی داسی وصیت کاوه، چه د الله تعالی نخخه وبیریږه، خپل دځان پـه هکله اودهغه مسلمانانوپه هکله چه ستاسره درسره دی په خیرسره، اوورتـه ویل به یی چه غزاکوئ د الله په نوم ، د الله په لاره کی، دکافرانو سره جنګ کوئ، غزاکوئ خیانت ، غدر ، مثله ، مه کوئ، اوکوچنیان مه وژنئ ، کله چه دمشرکانو دښمنانو سره مخامخ سئ ، نودوی ودرو خویوته راوبولئ، ددغه درو نخخه چه هریو قبول کړی، نوته ددوی نخخه مخ واړوه، اوددوی نخخـه بند سه، ۱- دوی اسلام ته راوبوله ، که دوی دا ومانه نوته ددوی نخخه مخ واړوه، بیا دوی ته وایه چه دخپل وطن نخخه د اسلام وطن تـــه هجـرت وکړی ، اودوی ته دا وښیه که دوی هجرت وکړی ، دوی ته به هغه څـه وی، کوم چه مهاجرینوته دی، اوپردوی به هغه څه وی کوم چـه پرمهـا جرینو دی، که دوی انکار وکړی خپل وطن یه غوره کړی، بیا دوی تــه وښیه چه تاسوبه داسی یاست لکه دمسلمانانو عرب ، پرهغوی د الله هغـه حکمونه جاری کیږی، کوم چه پر مومنانو جاری کیږی، خودوی ته به دفئ اوغنیمت نخخه حصه نه وی، مگرنه په هغه صورت کی چه دمسلمانانو سره

۱- رواه مسلم، ومسند أحمد حدیث نـمبر ۳۲٦۱ - ۲۱۹۰۰

یوځای جهادوکړی. ۲- که ددی څخه انکار وکړی نو بیادوی ته ووایه چه جزیه به راکوی، کی ومنل نومخ ځنی واړوه اوځان ځنی بند کړه. ۳- او که ئی انکار وکړی، نوپه الله تعالی سره کومك وغواړه، بیا جنګ ورسره وکړه.

دپورتنی دلائلوڅخه معلومه سوه چه جزیه د دوی دنه وژلـــو اویـــا دحفاظت بدلــه ده، داسلام بدلــه نــه ده.

ملاحظة: ځه ملحدانوبه اعتراض کاوه چه مشرك ته دمال په مقـــابل څنګه د شرك کولو اجازه ورکول کیږی، کیدایسی وزنا کارته هم د مال په مقابل کی دزنا اجازه ورکول سی ؟

جواب دادی: چه اصل مقصود مال نه دی، بلکه مقصود دعوت دی، چه دی جزیه ومنی، اودمسلمانانوپه منځ کی پاته سی، داسلام محاسن دنژدی ووینی، کیدایسی مسلمان سی. فتح القـــدیر ص ۲۸۸ ج ۵

دجزئی مقدار: که دمسلمانانو دامیر اودکفارو تر منځ موافقه وشود، هر څومره چه وی هغه مقدار په کال کی یوځل اخستل کیږی، لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم چه د نجران دخلقو سره وکړه، ترموافقی نه زیـــات اخستل حرام دی، اوکه دموافقی صورت نه ؤ، بیا دکسب کونکی فقـــیر څخه په کال کی دوولس درهمه، اودرمیانه مالدارڅخه څلورویشت درهمه، اودډیر مال لرونکی څخه اته څلویښت درهمه، اخستل کیږی.

دجزیی شرطونـــه

ويشترط لوجوب الجزية العقل ، والبلوغ ، والذكورة ، والسلامة.

دجزيې دوجوب لپار عقل ، بلوغ ، نروالی ، جوړوالی شرط دی.

يعنی دليونی، کوچنی، ښځی، بی کسبه مسکين ، گوډ ، ړوند، شل سپین ږيری ، اوددوی دراهبانو عالمانو څخه نـه اخستل کيږی.

اوکه مړسی ، يامسلمان سی، اويا اسلامی حکومت دده دحفـاظت کولو څخه عاجزسو بیا هم جزيه نه ځنی اخستل کيږی ، کله چه دشام پـه ځه منطقوکی اسلامی فوج د ذميانودحفاظت څخه عاجز سو، نوحضـرت عبيده بن جراح رضی الله تعالی عنه برته جزيه ور ردکړه، هم داشان حضرت خالـد ابن وليد رضی الله تعالی عنه دحيرة دنصاراو سره داسی معاهده وکړه (فإن منعناكم فلنا الجزية وإلا فلاحتی نمنعكم) يعنی که موږستاسوڅخه دفاع وکړه نوموږته به جزيه راکوی، اوکه نه ترهغوبه يه نه راکوی ترڅـو مـوږ ستاسـو څخه دفاع کوو.

دجزيې دوجوب وقت

وتجب الجزية فی آخر كل سنة، وتؤخذ فی آخرها، وعند الحنفية تجـب فـی أولـها وتؤخذ فی آخرها. أصـول الـدعـوة ٢٥٢

يعنی جزيه دکال په آخرکی واجبيږی ، اودکال په آخرکی اخستـل کـيږی ، داحنافو پـه نزد دکال په أول کی واجبـيږی ، دکال په آخرکی اخستل کـيږی.

٥- دبیت المال دموارد و څخه فیئ دی.

فیئ عربی کلمة ده، لفظی معنی ئی ده واپس کیدل، اودشریعت په اصطلاح کی فیئ هغه مال ته ویل کیږی، کله چه کفار دمسلمانانو دقـــوت څخـــه مرعوب (ووېرېږی) اومغلوب سی ، اوو تښتی خپل مالونه پرېږدی.

دلفظی اوشرعی معنی ترمنځ مناسبت دا ده ، چه د اسلامی عقیدی له مخی دټولو مالونو مالك الله عزوجل دی ، چه ځانته ئی خوښه سی هغه ته ئی ورکوی ، نودکفارو دباغی کیدو په وجه ددوی مالونه ددوی دملکیت څخه وزی ، بیا مالك حقیقی الله ته واپس شی ، نوځکه ورته فیئ وائی.

په دی هکله الله عزوجل په قرآن کی فرمائی . وَمَا أَفَـــاءَ اللّٰهُ عَلَـى رَسُولِهِ مِنهُم فَمَا أَوجَفتُم عَلَيهِ مِن خَيلٍ وَلَا رِكَابٍ، وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُـــلَهُ عَلَى مَن يَشَاءُ، وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ. ســورة الحشر آيـــة ٦

ترجمة: اوهغه مال چه راګرځولی دی الله عزوجل پرخپل رسول باندی دمالو ددوی ، پس نه وځغلولی تاسی پردوی هیڅ آس او نه هیڅ اوښ، لکـــن الله مسلط کوی (بری ورکوی) رسولانو خپلوته ، پرهغه چا باندی ، چه الله اراده ورته وفرمائی ، او الله پرهرشی ښه قادردی، چه د یودهغـــوی څخـــه ددوستانو غلبه ده پردښمنانو باندی، دفیئ او غنیمت ترمنځ فرق: فـــرق دادی: دکفارو کوم مالونه چه بیله جنګ اوجګړی څخه دمسلمانانو لاس ته راځی، هغه ته فیئ وائی، اوکوم مالونه چه دجنګ اوجګړی پـــه میدان کی په لاس

راځي ، هغه تـــه غنيمت وايي.

دفئ دمصرف ځايونه

دا چه دبيت المال دمواردو څخه يو فئ دی ، او الله تعالی مقرر کړي دی، نو دغنيمت اوزکوة په شان يه د دغه مال تقسيم هم خپله الله عزوجل په قـــرآن کريم کی کړي دی: مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُـــولِ وَلِذِى الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَى لَايَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَـــآءِ مِنْكُم. ســـورة الحشر آيـــة ۷

ترجمه: هغه شي چه راګرځولی دی ، الله پر رسول خپل باندی ، لـــه مالونه د اهل قريو "کليو" بي له جنګه ، نو هغه دی الله لره اودرســـول د الله لره، او دغه مالونه دی يتيمانو لره، او مسکينانو لره او مسافرانو لره، مقـــرر کړي دی الله دا قسمت لپاره ددی، چه ونه ګرځی دغه اموال دولت په مينـــځ دغنيانو کی له تاسی څخه، چه له خپله حقه څخه زيات واخلی ، او فقراؤ ته لږ ورکړی.

دفئ مالونه ټول لکه دغنيمت دمالونو دپنځمې حصې په شان په پنځه صنفه مستحقينو باندی تقسيم کيږی. دا چه دغنيمت دآيت او ددی آيت په سر کی لفظ الله راغلی دی، صرف دی ته اشاره ده چه دا ټول مال په اصل کی د الله تعالی دی ، دده له طرفه مستحقينو ته ورکول کيږی، دا د بجا لخوا صدقه او خيرات ندی، او مصرفونه ئی هم الله تعالی په خپله دا پنځه بيان کړه

١ - خپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ٢ - د رسول کریم صلی الله علیه وسلم قریبان ٣ - یتیمان ٤ - مسکینان ٥ - محتاج مسافران.

خو د نبی کریم صلی الله علیه وسلم تر رحلت وروسته، د مسلمانانو أمیر کولایشی چه دا مال هم د غنیمت په شان درو صنفونو لکه یتیمان، مسکینان او محتاج مسافرانو ته ورکړی.

الله عزوجل دا مصارف ځکه راښودلی دی، چه مسلمانانو ټل د پلار مړیو (یتیمانو) او مجبوروکسانو، او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کی متوجه وسی، او ټل د اسلامی عمومی ضروریاتو خیال وکړی، ځکه چه داسی مالونه د بډایانو او دولتمندانو راکړه ورکړه، او نورو گټو د پاره نه دی، او نه ښائی چه هغه د هغوی د مخصوص جائیداد په منزله وگرځی، او بیوازی بډایان بری مزی وکړی، او خوندونه پر واخلی، او غریبان له لوږی ځخه مړی، یا عمومی مصالح خراب او ویجاړه پراته وی. (١)

٦ - مورد رکاز دی.

رکاز هغه مال ته ویل کیږی، چه الله عزوجل د خپلو بندگانو لپاره په ځمکو او غرونو کی پټ کړیدی، چه موږ ورته کانونه وایو، او هغه مال ته ویل کیږی چه تر اسلام نه مخکی د انسانانو لخوا په ځمکه کی پټ شوی وی، چه موږ ورته خزانه وایو.

١ - تفسیر کابلی ص ١٣٨٩ ج ٢ دوه جلده والا

داسی کان یا خزانه چه هرڅوك پیداکړي ، څلورحصی ئـی دپیـدا کونکی دی ، اوپنځمه حصه ئی دبیت المال ده، که کان یا خزانه دبوچا پـه ملکی ځمکه کی پیدا سی ، بیا څلورحصی دځمکی دمالك، اوپنځمه حصه ئی دبیت المال ده، پیداکونکی ته ئی هیڅ شی نشته. (۱)

په دی هکله نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمائی: وفـــی الرکـــاز الخمس. په خزانه کی پنځمه ده صحیح البخاری ص ۱۳۸ ج ۲ طبع بیروت

۷- مورد کراء الأرض.

په اسلامی ټولنه کی هغه بی مالکه ځمکی، چه د هغوی څخه نه عشر اونـه خراج اخستل کیږی، دمسلمانانو امیرکولای شی ، چه داسی ځمکی په کلنی اجاره ورکړی ، اود هغه څخه حاصله شوی اجاره، په بیت المال کی ددولتی مصارفو لپاره جمع کړی، اوداسی محاصلو ته کراء الارض ویل کیږی.

دا نظام په لمړنی محل حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه په عراق کـــی نافذ کړ ، کله چه عراق دکسرئ څخه فتح سو، نو حضرت عمر فـــاروق رضی الله تعالی عنه دولتی ځمکی، اوهم د هغوکسانوځمکی چه ونښتیدل، پـه اجاره ورکړی ، اومحصولات ئی په بیت المال کی جمع کړه. (۲)

۸- مورد عشور. یعنی گمرکی محصول

داسلامی حکومت په لمړنیو کلونو کی، داسلامی حکومت د همسایه گانو، لکه

۱- اصول الدعوة ص۲۵۲ عبدالکریم زیدان * ۲- محکی مرجع ص ۲۵۸

فارس او روم دا قانون وو، چه کله به مسلمانو تاجرانو ددوی ملک ته دتجارت مال ورووړه، نود هغوی څخه به ئی محصول اخیستی، که په کال کی دغه تلل راتلل مکرر کیدله، په هروار به ئی ځنی اخستئ، اوددوی تجارانو چه به واسلامی ملك ته دتجارت مال راوړه، نوددوی څخه به دمسلمانانولخوا هیڅ محصول نه اخسته کیدی، په دی دول مسلمانانوته ډیرنقصان و، نودا حال وامیر المؤمنین حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه ته عرض کړه سو، کتاب کی داسی لیکی: كان تجار المسلمين يذهبون بتجارتهم إلى ديارالحرب، فيتقاضى منهم أهل البلاد عشر أموالهم، فكتب أبوموسى الأشعرى إلى عمر رضى الله تعالى عنه: أن تجارا من قبلنا من المسلمين يأتون أرض الحرب، فيأخذون منهم العشور، فكتب عمرخذ أنت منهم، كمايأخذون من تجارالمسلمين، وخذمن أهل الذمة نصف العشر، ومن المسلمين من كل أربعين درهما درهما، ليس فيمادون المائتين شيئ، فإذاكانت مائتين ففيها خمسة دراهم ومازاد فبحسابه. (١)

ترجمة: مسلمانانوتجارانوبه تجارتی مالونه دکفاروملکونوته وړل، اوهلته به ددوی څخه لسمه دمال ګمرکی محصول اخستل کیدی، نوأبوموسیٰ الأشعری وحضرت عمررضی الله تعالی عنهما ته ولیکل چه زموږ له طرفه مسلمان تجاران دکفاروملکوته ځی، هلته ددوی څخه عشر(محصول) اخستل

١- الخلفاء الراشدون عبد الوهاب النجار ص ٤٧٩

کیږي، نوحضرت عمرفاروق وده ته ولیکله چه ته ددوی څخه دونه واخله لکه دوی چه دمسلمانو تجارانو څخه اخلي، اودأهل ذمة څخه نصف عشر، (شلم) اود مسلمانانو څخه پرهرڅلویښت درهمه یودرهم، اوچه تردوه سوو کموي، پرهغه شئ نسته، اوپه دوه سوکي پنځه درهمه دي، اوچه تردي زیات سي نوهغه هم په دغه حساب دي.

په بل ځای کي لیکلي دي: روی أبویوسف القاضي: أن جماعة من أهل الحرب من وراء البحر کتبوا إلی عمر بن الخطاب، دعنا ندخل أرضك تجارا وتعشرنا، فشاورعمرأصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم، فأشاروا علیه به، فکان اول من عشر أهل الحرب، وبعث زیاد بن حدیرعلی عشورأهل العراق والشام . (۱) الخلفاء الراشدون ص ٤٧٩

ترجمة: دقاضي أ.بویوسف څخه روایت دی ، چه دکفارو یوی ټولی وحضرت عمر رضی الله عنه ته په خط کي ولیکل ، موږته إجازه راکړه چه ستاسو په ملك کي تجارت وکړو، اوته زموږ څخه محصول واخله، حضرت عمرفاروق رضی الله عنه درسول الله صلی الله علیه وسلم دأصحابو سره مشوره وکړه، ترمفصل بحث نه وروسته ئې فرمان صادرکړچه تاسو هم ددوی دتجارانو څخه محصول اخلي، نودی اول هغه څوك دی چه پرکافرانو یې محصول مقررکړی، اوزیاد بن حدیر په دعراق اوشام پرلارو د عاشر په توګه مقررکړی.

18A

دمحصول دمقدارپه هکله یه ورته ولیکله: وخذمن أهل الذمة نصف العشر، ومن المسلمین من کل أربعین درهما درهما، لیس فیمادون المائتین شیء، فإذاکانت مائتین ففیها خمسة دراهم ومازاد فبحسابه. (١)

ترجمة: حضرت عمرفاروق رضی الله تعالی عنه وده ته ولیکله چه ته ددوی څخه دونه واخله لکه دوی چه دمسلمانو تجارانو څخه اخلی، اودأهل ذمة څخه نصف عشر، (شلم) اود مسلمانانو څخه پرهرڅلویښت درهمه یو درهم اوچه تردوه سوکموی، پرهغه شیء نسته، اوپه دوه سوکی پنځه درهمه دی، اوچه تردی زیات سی نوهغه هم په دغه حساب دی.

دحضرت عمرفاروق رضی الله تعالی عنه دغه فرمان دټولو مسلمانولپاره دیومستقل قانون حیثیت لري، ځکه نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمائی أصحابی کالنجوم بأیهم إقتدیتم إهتدیتم. (٢)

زما اصحاب دستورو په شان دی، په هر یوه پسی چه اقتداء وکړه تاسو به هدایت ومومی.

دپورتنی أصولو لاندی په موجوده وخت کی هم مسلمانان دکفارو سره داسی تجارت، کولایسی، چه خپل ټول اسلامی أصول اومعتقدات مراعت په کوی، اوهم دهغوی څخه گمرکی محصول أخستلایسی.

دمسلمان څخه دگمرکی محصول أخستلو حکم

١- الخلفاء الراشدون عبد الوهاب النجار ص ٤٧٩ *٢- مشکوة المصابیح ص٥٥٤

ډېرعلماء کرام په دی هکله وایی، چه محصـول بـوازی دحربی کافر څخـه اخستل کېږی، دمسلمان څخه نه اخستل کېږی، ځکه دغه پورتنی عبارتونه ټول پردی دلالت کوی، چه دکافر څخه اخستل کېږی، خودمسلمان څخه به نه اخستل کېږی، ځکه أول داقول دحضرت أبوموسی الأشعری چه وایی: أن تجارا من قبلنا من المسلمین یأتون أرض الحرب فیأخذون منهم العشـر یعنـی زموږ له طرفه مسلمانان تجاران دکفارو ملك تـه ځـی هغـوی زمـوږد تجارانو څخه محصول اخلی، په دی هکله موږته څه هدایت کوی ؟.

دقاضی أبویوسف رح دقول څخه هم داسی معلومیږی، ځکه په هغه کی هم دادی چه کفارودحضرت عمر څخه اجازه وغوښـتله، اوحضـرت عمرهم د دوی په باره کی دصحابه کرام رضوان الله تعـالی علیهـم سـره مشوره وکړه، اوصحابه کرامو هم صرف ددوی په هکله مشوره ورکړه.

بل داچه دمسلمانانودمالونو لپاره په اسلام کی زکـات مقـرردی، اودزکات مقدارهم داغه دی، کوم چه حضرت عمر فاروق رضی الله تعـالی عنه، دمحصول په مقدارکی لیکلی دی.

ځکه دحضرت علی رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی: عن النبـی صلی الله علیه وسلم قال: فإذاکانت لك مائتادرهم، وحال علیها الحول ففیها خمسة دراهم ، ولیس علیك شئ یعنی فی الذهب، حتی یکون لك عشـرون دینارا ، فإذاکان عشرون دینارا، وحال علیه الحول، ففیها نصف دینار، فمازاد

فبحساب ذالك. (١)

ترجمة: حضرت علي رضي الله تعالى عنه روايت كوى چه نبي صلى الله عليه وسلم فرمايي: كه ستاسره دوه سوه درهمه وه، اوپردى بــاندى پـوره كال تيرسو، نوپه دى كي پنځه درهمه دى، اوبل شئ پرتانسته، يعني په سرو زرو كي، ترڅو چه شل دينار ته رسيږى، اوكه ستاسره شــل ديــناره وه: اوكال پرتيرسو، نوپه دى كي نيم ديناردى، هغه چه زيات سي، دهغه زكات هم پــه داغــه حساب دى.

معلومه سود چــه حضــرت عمــر فــاروق رضـــي الله تعالى عنــه دمسلمانانوڅخه صرف ده زكات داخستلو أمر ورته كړيدى، بل ځه نــوى محصول يــه پرمسلمانانونــه دى مقرركړى، ځكه په بل ځاى كي تصريح پــه ســوي ده. ددى نه علاوه په بل حديث كي صريح راځي چه واي.

قال: أنس بن سيرين أرادوا أن يستعملونى على عشور الابلة، فأبيت، فلقينى أنس بن مالك فقال مايمنعك؟ فقلت العشورأخبث ماعمل عليه الناس، قال فقال لى لاتفعل، عمرصنعه فجعل على أهل الإسلام ربع العشر، وعلــى أهل الذمة نصف العشر، وعلى المشركين ممن ليس له ذمة العشر، و لم يريــدوا أن يأخذوا من أموال المسلمين التجارية أكثر ممايجب عليهم من الزكاة، وعاملوا أهل الحرب بمايعملون به تجارالمسلمين فى بلدانهم. (٢)

١- رواه أبوداوود حديث نمبر ١٣٤٢ * ٢- الــخلفاء الراشــدون ص ٤٨٠

ترجمة: حضرت أنس بن سيرين وايي: چه ددوی اراده وه چه مادا پلـــه پر محصول باندی مقرر کړی ، ما انکار وکړه ، أنس بن مالك راسره مخ سو ويل ولې دی انکار کړي دی ؟ ماورته وويل (العشور أخبث مـــا عمل عليــه الناس) محصول هغه بدرين شئ دی چه خلك عمل په کوی ، ده راته وويل داسی کارمه کوه، حضرت عمر دامقرر کړيدی ، چه پر أهل اسلام دعشـــر څلورمه ، (څلويښتمه) اوپر أهل ذمه دعشر نمايي (شلمه) او پر هغو مشرکانو چه دهغو ذمه نه وی عشر (لسمه) ددوی داسی اراده نه ده چه دمسلمانانو دتجارتی مالو څخه ترفرضی زکات زيات شی واخلی ، اوبل په دکفارو ســـرد هغــه معامله وکړه ، چه کفارو په خپلو وطنو کی دمسلمانانوسره کوله.

قال محمد رحمة الله تعالى عليه: وبهذا كله نأخذ ، فأما مـــا آخذ مـــن المسلمين فهوزكوة، فيوضع فى موضع الزكوة ، للفقراء ، والمساكين ومن سمى الله فى كتابه ، وماآخذ من أهل الذمة ومن أهل الحرب ، يوضع موضع الخراج فى بيت المال للمقاتله. كتاب الآثار ص ٦٣

ترجمة: حضرت امام محمد رحمة الله تعالى عليه فرمايي: چه په دغه ټولو مور يعنی أحناف، عمل کوو، هغه چه دمسلمانانو څخه اخستل کيږی، هغه زکوة دی، دزکوة په ځای کی اينبودل کيږی ، د فقيرانو اومسکينانو اوهغو کسانو لپاره چه الله تعالى په خپل کتاب کی ذکر کړی دی، اوهغه چه دأهل ذمه اوحربی کافر څخه اخستل کيږی ، هغه په بيت المال کی دخراج په ځای

کی اینبودل کیږی ، دجهاد لپاره.

دحضرت امام محمدرح د قول څخه معلومه سوه ، چه محصول یوازی اویوازی دهغو کفارو څخه اخستل کیږی ، چه د کفری ملك اوسیدونکی وی، او اسلامی ملك ته تجارتی مالونه راوړی ، ځکه داحنافو دمذهب له مخی، دیوی خوا دکفارو سره معامله بالمثل ده ، لکه چه وایی: والأصل المقرر عند الحنفية في الأخذ من الحربيين ، هو المعاملة بالمثل ، فإن كانوا لايأخذون أصلا لانأخذ منهم شيئا ، ليتركوا الأخذ من تجارنا، ولأنا أحق بمكارم الأخلاق ، وإن مر حربي بخمسين درهما لايؤخذ منه شيء ، إلا أن يكونوا يأخذون منامن مثلها. (١) الفقه الاسلامي وأدلته ص ٨٢٦ ج٢

یعنی داچه دحربی کافرانو څخه محصول اخستل کیږی ، په دی هکله د أحنافو دلیل دادی: چه دا معامله بالمثل ده ، یعنی که دوی ییخی نه اخستی ، موږ هم ددوی څخه هیڅ شیء نه اخلو، ترڅو دوی هم زموږ دتجارو څخه اخستل بند کړی، او بل داچه موږ باید تردوی ډیرښه اخلاق ورسره وکړو، او که دحربی کافر سره پنځوس درهمه وه ، دهغه څخه هیڅ شیء نه اخستل کیږی ، مګر نه په هغه صورت کی ،که دوی هم دمسلمانانو څخه پردغو مره مال محصول اخستی. معلومه سوه چه دا معامله بالمثل دد.

او بل داچه دحربی کافر څخه د امان په خاطر یعنی د امان په بدل اخستل کیږی، لکه چه بل ځای کی لیکی: وإن مر الحربي على عاشر، فعشره

ثم مرمرة أخرى ، لم يعشره حتى يحول الحول ، لأن الأخذ في كل مرة استئصال المال ، وحق الأخذ لحفظه ، ولأن حكم الأمان باق ، وأما بعد الحول فيتجدد الأمان ، لأنه لايمكن من الإقامة في دارنا إلاحولا ، والأخذ بعده لايستأصل المال. (١) الفقه الإسلامي وأدلته ص٨٢٦ ج٢

ترجمة: كه حربي كافر پرعاشر باندې تيرسو ، عشر يعنې هغه لسمه محصول يه وركړي ، بيا راغلی ، بيابه عشر يعنې محصول نه ورڅخه اخستل كيږي ، ترڅو چه كال تيرېږي ، ځكه په هره وار اخستلوسره مال خلا صيږي او د محصول د اخستلو حق هم دمال دحفاظت لپاره دی ، چه مال خلاص سی بيايه حفاظت څه كوي ؟ اوبل داچه د أول أمان حكم پاته دی، او وروسته تر كال چه اخستل كيږي ځكه امان نوی كيږي ، ځكه حربي كافر تريوه كال زيات په داراسلام كې په امان نسي پاته كيدای ، اوبل دا چه كال پس اخستلو سره د مال استئصال ياختميدل نه راځي.

فإن عشره، فرجع إلى دارالحرب ، ثم خرج من يومه ذالك ، عشر ايضا لأنه رجع بأمان جديد، وكذا الأخذ بعده لايفضي إلى استئصال المال. (١)

يعنې كه حربي كافرعشر يعنې محصوُل وركړي ، اوبيرته خپل وطن ته ولاړي ، اوبيرته په داغه ورځ راغلی ، بيابه هم عشر يعنې محصول وركوي ځكه چه كله دی ووتې امان يه مات سو، چه بيا راغلی بل امان ته ضرورت

١- الفقه الإسلامي وأدلته ص ٨٢٦ ج ٢

لري ، اوبل دا چه په دا ډول اخستلو سره د مال ختميدل نــه راځي.

په بل ځای کې وايي: والعاشر من نصبه الإمام على الطريــق ليــأخذ الصدقات من التجار، فيه قيد زاد المبسوط ، وهوأن يأمن به التجارمن اللصوص ولابد منه ، ولأن أخذه من المستأمن والذمى ، ليس إلا للحماية. قوله ليــأخذ الصدقا ، تغليــبا لاسم العبادة على غيرها. فتح القــديرص ١٧١ ج ٢

ترجمة: عاشرهغه موظف ته ويل کيږي ، چه أميرپرلارو موظف کړی وي، چه دتجارانو څخه صدقات واخلي ، مبسوط د حنفي فقه يوډيرمعتمــد کتاب دی، په هغه کې يوقيد وراضافه سوي دی ، هغه دا چه دتجارانو مالونه به دغلوڅخه ساتي، اوددی څخه چاره نسته، ځکه دحربي کــافر، اوذمــی څخه محصول ده همدی ساتنی لپارد اخستل کيږی، يعنی که حفاظت ســاتنه نسود کولای بيا دمحصول داخستلوحق دکافر اوذمي څخه هم نه لري.

ملاحظة: دعاشرپه تعريف کې راغله (ليأخذالصدقات مــن التجــار) سوال دا پيدا سو چه دکافر اوذمي تجارانوڅخه چه کوم شی اخستل کــيږی هغه ته صدقات نه ويل کيږی ، هغه ته عشور يا محصول ويل کــيږی، نــود عاشر په تعريف کې ولې وتولو تــه صدقات وويل سود؟ جواب يه ورکړی چه دا تغليب دی دعبادت دنامه پرنورو باندی ، يعنی صدقه وهغه فرضــی اونفلي مالي عبادت ته ويل کــيږی چه ثواب پرمرتب وی ، اوعشر يامحصول نه فرضي اونه نفلي عبادت دی ، بلکه دا دکافرانو سره معامله بالمثل دد، اويا

دوی ته د أمان ورکولو بدل دی ، نودا چه وتولو ته صدقات ویل سوی دی دا تغلیب دی دعبادت دنامه پرنورو باندی ، بل دا چه دتجارانو څخه دتجارتی مالونو زکات هم پر تجارتی لارو اخستل کیږی.

ملاحظة: دپورتنی تحقیق څخه معلومه سوه چه دمسلمان دمال څخه دفرضی زکات نه علاوه گمرکی محصول اخستل جائزنه دی . ځکه مسلمان نه امان ته ضرورت لری ، اونه جزاء بالمثل ته. بل دا چه په حدیث کی راځی: عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه أن النبی صلی الله علیه وسلم قال إذا أدیت زکاة مالك ، فقد قضیت ماعلیك ، فقال رجل یارسول الله هل علی غیرها ؟ فقال لا إلا أن تطوع . (١)

ترجمة: حضرت ابوهریرة رضی الله عنه روایت کوی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وویل: کله چه دخپل مال زکات اداکړی، نوتا توله هغه حقوق اداکړل چه پرتادی ، یوه سړی پوښتنه وکړه، یارسول الله! پرمابیله زکات بل څه سته ؟ علیه السلاه ورته وویل نه مگر نفل .

په بل حدیث کی روایت دی : عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علسه وسلم لاتصلح قبلتان فی أرض واحدة ، ولیس علی المسلمین جزیة ، قال أبو عیسی وقول النبی صلی الله علیه وسلم لیس علی المسلمین عشور إنما یعنی به جزیة الرقبة ، وفی الحدیث مایفسر هذا حیث قال

١- رواه الترمذی حدیث نمبر ٥٦١

إنما العشور على اليهود والنصارى وليس على المسلمين عشور (الترمذي، الزكوة (٥٧٤)

ترجمة : حضرت ابن عباس رضي الله تعالى عنهما روايت کوی چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: په یوه ځمکه کې دوی قبلې جائز نه دی ، اوپر مسلمانانو جزیه نشته . أبوعیسی (دترمذی مصنف) وایې: چه درسول الله صلى الله عليه وسلم دا قول چه وایې (لیس علی المسلمین عشور) چه پر مسلمانانو محصول نشته ددی نه دغاړی جزیه مراد ده ، اوپه حدیث کې هغه ځه سته چه ددی تفسیر کوی، هغه دا چه وایې (إنماالعشور علی الیهود والنصاری) بیشکه محصول پریهودو اونصاراو مقرردی ، ولیس علی المسلمین عشور پرمسلمانانو محصول نشته.

دپورتنی ټول تحقیق اودلائلو پربنیاد ویلایسو ، چه دمسلمان ځخه په خپل اسلامی ملك کی ، اویا په بل اسلامی ملك کی دزکات نه علاوه محصول اخستل ناجائز اوحرام دی.

٩- أموال فاضله.

که په اسلامی ټولنه کی یوڅوك مړ شی ، ذمی وی که مسلمان ، اود هغه هیڅ وارث نه وی ، نود هغه مالونه هم په بیت المال کی جمع کیږی، او همدا رنګه که ذمی ذمة ماته کړی ، او دارحرب ته لاړ سی، یا مسلمان مرتد سی اودارحرب ته ورسنی ، نو د دوی ټول هغه مالونه چه په دار اسلام کی وی ، په بیت المال کی جمع کیږی.

١٠- مورد اوقاف

اوقاف دوقف جمع ده، او وقف د الله تعالی جل جلاله په لار کی دخرچ کولو بهترینه طریقه ده، له همدی وجه اسلام ددی لپاره مسلمانانو ته ترغیب ورکوی، اسلام دثروت او مال خاوندانو ته دا دعوت ورکوی، چه ترمرګ نه مخکی دصحت او جوړ والی په حال کی، خپل دمال څخه ځه حصه دصدقه جاریه په نوم وقف کړی، ترڅو مالدارخلک داجتماعی حقوقو څخه غافل نه سی، او پـه دوی کی حسنه اخلاق پـیدا سی.

په دی هکله الله عزوجل په قرآن کریم کی فرمائی: لَن تَنَالُوا البِرَّ حَتَّى تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيءٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ. سورة آل عمران آیة ٩٢

ترجمه: هیڅکله به حاصل نه کړی تاسی، پوره نیکی تر هغه پـوری، چه صرف کړی تاسی په لاره کی د الله، ځینی له هغو شیانو چـه ستاسـو خوښ وی، اوهغه چه صرفوی ئی تاسی له یوه شی، لږ وی که ډیر، پـس بیشکه الله پر هغو هم ښـه عالـم دی.

عن أبی هریرة رضی الله عنه أن رسول الله صلی الله علیه وسلم قـال: إذا مات الإنسان انقطع عنه عمله ، إلامن ثلاثة، إلامن صدقة جاریة، أوعلـم ینتفع به، أوولد صالح یدعوله . رواه مسلم حدیث نمبر٣٠٨٤ کتاب الوصیة

دحضرت ابو هریرة رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوي دی، چـه رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کله چـه انسان مړشی، دده تـول

اعمال قطع شی ، مگر درو شیانوڅخه نه قطع کیږی . مگرنـــه د صدقـــه جاریه څخه ، اوداسی علم چه نفع پراخستل کیږی ، اونیك اولاد چـــه ددد لـپاره دعا کـــوی .

مقصد دا چه وقفی مالونه ، چه دکوم مقصد لپاره وقف سوی وی، په هغه شی کی دمصرف کولو، اویا تصرف کولو حق داســلامی حکومـــت دبیت المال مسؤلینو تـــه حاصل دی.

څنی داسی وقفی مالونه هم وی، چه دعامو خیریه کارونو لپاره وی، لکه پل، مدرسه، مسجد، شفاخانه یا روغتون، جوړول، یا بل داسی عـــام المنفعت کار چه وه ټولو ته ئی نفع رسیږی . اسلامی معیشت ص۱۸۳

۱۱- مورد نوائب وضرائب.

دجنګ، خشك سالی، سیلابونو او نوروڅکنی او آسمانی آفتونو په صـــورت کی، چه خزانه خالی وی دمسلمانانو امیرکولای سی چه مسلمانان تشـــویق کړی، چه دفرضی اونفلی صدقاتوڅخه علاوه، څه مالی امـــداد اوکومـــك وکړی، اودغه مالی کومك ته نوائب اوضرائب ویل کیږی، البته دا به خالص ده عوامو داجتماعی، اوجهادی ضرورتونوپه خاطر کولایســـی. اوصـــرف پرمالدارو خلګو باندی، اوپـــه خوښـــه بـــه وی.

ددی لپاره څنی علما ددی آیت په عموم اســـتدلال کـــوی ،،وآت ذَالقُربَی حَقَّهُ وَالمَسَاکِینَ وَابنَ السَّبِیلِ وَلاتُبَذِّر تَبذِیراً . سورة بنی اسرائیل آیة ۲٦

ترجمة: دفریانو ، مساکینو ، اومسافرینو چه پرتاکوم حق دی ، هغه ادا کړه، او اسراف مه کوه.

بل آیت کی فرمایی : فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ، ذَالِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجهَ اللهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.سورة الروم آیت ٣٨

ترجمة: پس ورکړه ای مومنه! دقرابت خاوندته حق دده، چه (نیکی اوصله رحمی ده) اومحتاج اومسافرته، دغه حقوق ورکول خیردی ترامساك دهغو کسانو لپاره چه اراده دثواب اودالله تعالی درضالری، هم دغه ورکونکی دحقوقو کامیاب دی.

په پورتنی دواړو آیتونو کی دحق څخه نیکی اوصله رحمی مراد ده، څنګه حضرت عبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنهما فرمائی. ستاسو په مال کی دزکوة نه علاوه هم نورلنیز حقوق سته، او په بل ځای کی حضرت علی کرم الله وجهه فرمائی: بیشکه الله تعالی د أغنیاو په مال کی دومره حق فرض کړي دی، چه په هغه باندی دفقیرانو کفالت او چاره وشی.

که په اسلامی ټولنه کی فقیران، وږی اوبدحاله وی، نو ددی سبب دادی چه أغنیاو ددغه فرض په ادا کولو کی کوتاهی کړي ده.

معلومه سوه چه داسلامی ټولنی امیر کولایسی، چه دټولنیزو مشکلاتو په صورت کی، اغنیاوته ترغیب ورکړی، اود هغوی څخه پنه خوښه څه مالونه راجمع کړی، لکه څرنګه چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم

دتبوك دغزا په وخت کې خلگوته داعانت کولوترغيب ورکړی، اوخلقوهم په ډيرشوق سره اعانت وکړی.

عن عبد الرحمن بن خباب قال شهدت النبي صلى الله عليه وسلم وهويحث على جيش العسرة، فقام عثمان بن عفان، فقال يارسول الله عَلَيَّ مائة بعيربأحلا سها وأقتابها في سبيل الله، ثم حض على الجيش، فقام عثمان بن عفان فقال عَلَيَّ مائتا بعير بأحلاسها وأقتابها في سبيل الله، ثم حض فقام عثمان بن عفان فقال عَلَيَّ ثلاثة مائة بعيرباحلاسها واقتابها في سبيل الله، فأنارأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ينزل عن المنبر، وهويقول ماعلى عثمان ماعمل بعد هذه، ماعلى عثمان ماعمل بعد هذه.(۱)

ترجمة: حضرت عبد الرحمن بن خباب روايت کوی: چه زه درسول الله صلى الله عليه وسلم مجلس ته حاضرسوم، هغه دجنګ عسر يعنی (دسختی جنګ چه دتبوك جنګ ته ويل کيږی) خلق تشويق اوباعثول، په دی وقت کی حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه ولاړسو، اووی ويل يارسول الله پرمابآندی سل اوښان دمحلانو اوکتوسره دی، د الله په لارکی، عليه السلام بياخلق باعث کول، بياحضرت عثمان ولاړسو، او وی ويل يارسول الله پرمادوه سوه اوښان دی ، دمحلانو اوکتوسره، د الله په لاره کی، عليه السلام بياخلق باعث کوله، بياحضرت عثمان ولاړسو، او وی ويله

۱- رواه الترمذی نمبر ۳٦۳۳ کتاب المناقب

یارسول الله پرما دری سوه اوبنان دی دمحلانو اوکتوسره، دالله په لاره کی، نوراوی وایی: ماورته کتله چه علیه السلام دمنبر څخه کښته کیدی، اوویله نسته پرعثمان باندی ،که عمل ونکړی ددی نه پس ، اونسته پرعثمان باندی، که عمل ونکړی ددی نه پس . ,,یعنی نفلی,,

دپورتنی حدیث څخه معلوم سو ، چه دسختنی په حالت کی امیر خلقوته دکومك کولو ترغیب ورکولایسی ، زور نه سی ورسره کولای ، ودی قسم مال غوښتلو ته دحنفی فقه په کتابونو کی جعل وایی ، لکه چه وایی: وکرد الجُعل إن وجد فئ ، وهو الذی یضربه الإمام علی الناس للذین یخرجون إلی الجهاد ، لایجعل الإمام علی أرباب المال شیئا لتجهیز الجیش من غیر طیب أنفسهم ، لأنه یشبه الأجر علی الطاعة ، فحقیقته حرام ، فیکره ماأشبهه . (۱)

ترجمة: دجعل اخستل مکروه دی که په بیت المال کی دفئ مال موجود وو، اوجعل هغه ته ویل کیږی چه أمیر یه پرخلقو دمجاهدینو لپاره مقررکوی، اوأمیر به دخلقو دناخوښی په صورت کی دفوج د اکمالاتو لپاره هیڅ شئ نه مقررکوی ، یعنی په زور به ئی نه اخلی ، ځکه دا پرطاعت اوعبادت باندی دأجرت اومزدوری سره مشابهت پیداکوی ، حقیقت دا دی چه پرعبادت باندی أجرت یامزدوری أخستل حرام دی نوهغه چه ددی سره مشابهت لری

۱- کنز الدقائق متن اوحاشیة ، ص ۲۰۰ کتاب السیر والجهاد

هغه ذکر وه دی ، لکه داچه أمیر یوچا ته ووایی : ته دومره مقـــدار روپـی راکړه ، نورته دجهاد څخه خلاص یی ، موږ ستاپر ځای مزدور جهادته لیږو معنا دا چه جهاد فرض دی ، اودفرضی عبادت څخه دڅه پیسو په بدله سړی نه سی خلاصیدلای ، لکه داچه یوسړی ته ووایی: څو پیسی راکړه نورتــه لمونځ یاروژه مه کوه ، موږ ستا د لـــمانځه یاروژی لپاره مزدور دروو.

۱۲- مورد بی مالکه مالونـــه

په اسلامی ټولنه کی بی مالکه مالونه دبیت المال حـــق دی، لکـــه دا چـه یوڅوك دچا څخه شی په امانت واخلی ، یا ئی غصب کړی، اومالك ئــی ورك سی ، او یا داچه یوڅوك یو شی پیدا کړی مالك ئی نسی پیداکولای ، داسی ټول مالونه په بیت المال کی جمع کیږی . اصول الدعوة ص ۲۵۸

داسلامی بیت المال مصارف

داسلام په مقدس دین کی نه یوازی دا چه پرخلقوباندی زکوة عشر، خراج، فیء اه داسی نورموارد مقررسوي دی ، بلکه په ډیرو مواردوکی ئی دمصرف لست هم خپله الله عزوجل ورکړي دی، لکه چه څه ئی پورته ذکرســوله ، لکه زکوة ، عشر ، غنیمت ، فیء ، چه په هغه لستونوکی هیــڅ رد اوبــدل جائز نه دی، یعنی پرهغو مصارفو به یی لګوی کوم چه الله تعالی ښودلی دی.

خلاصه دا چه داسلامی حکومت دمصارفو اودبیت المال دمواردو لپارد څلور خزانی جوړیږی ، چه دهری یوی موارد اومصارف په دی ډول دی.

۱-دزکاتونو او عشرونو خزانه : په دی خزانه کی به صرف زکاتونه او عشرونه راټولیږی، او بیا په هغو مصارفو لګول کیږی، کوم چه الله عزوجل ښودلی دی، چه هغه فقیران، مسکینان، عاملان، پور وړی، د الله دلیاری مجاهدین، او محتاج مسافران.

۲-دمال غنیمت ، اورکاز پنځمه ، اود فیء مالونه جمع کیږی اوبیا پر هغو درو صنفونو تقسیم کیږی لکه یتیمان، مسکینان، او محتاج مسافران.

۳- هغه خزانه ده چه په هغه کی خراج ، جزیه ، دغیرمسلمینو تاجرانو څخه لاس ته راغلی ګمرکی محصول ، ضرائب اوکراء الأرض جمع کیږی ، اوددی څخه ددولتی مامورینو معاشات، حکومتی دوائرو او داسی نورو مصارف کیږی.

٤- د أموال مورثه او متروکه ، أموال ضائعه، دغیر مسلمینو هدایاوی، او وقفی مالونو خزانه: ددی څخه به دلارو، پولونو، بندونو اوداسی نورو شیانو دجوړولو لپاره مصارف کیږی.

ځه فقهاء داسی هم وائی : چه أمیر المؤمنین دضرورت په وخت کی دیوی خزانی څخه دبلی خزانی دمصارفو لپاره څه په قرض اخستلای شی.

نتیجه دا چه اسلامی حکومت به دقرآنی آیتونو، اونبوی آحادیثو په رڼا کی ټول تصرفات په ډیراحتیاط اوتدبیرسره کوی داسی نه لکه اوسنی اسلامی حکومتونه چه دمسلمانانو بیت المال خپل دلاس ګټلی مال اوملك بول ، په

خپل شوق چه چاته ئی خوښه سی ورکوی اوداېو په شان یه مصرفوی. (۱)

اسلامی ټولـنه اوسـؤال

که داسلامی نظام مالیات اواسلامی بیت المال په غـور مطالعـه وکـړو ، معلومیږی چه دبیت المال زیاته حصه دغریبان محتاجانو لپاره خاص کړه سوی ده، اوددی لپاره ده چه داسلامی ټولنی څخه غربت اوسوال ختم سی ، داچه سوال کول دانسان دزلالت سبب ، اوداسلامی ټولنی دبدنامی ، اودامیر لپاره دشرم باعث دی ، نوځکه اسلام اوداسلامی نظام لاربنود ، خپل منونکوتـه سؤال کول په ټـه حالاتو کی حرام ، اوبـه ټـه حالاتوکی بد بلـلی دی ، ځکه مسلمانان باید دخپل دښمن په مقابل کی همیشـه باقوتـه باشـهامته اوغیرت مند واوسی ، داسی کار ونه کړی چه هغه نه یوازی دده لپاره بلکه دټولی اسلامی ټولنی اواسلامی نظام دبدنامی اورسوایی سبب وګرځی .

په دی هکله داسلام دستر لاربنود ، اود اسلامی نظام اول قـائد ، او دباشهامته ، او باغیرته اسلامی ټولنی جوړونکی حضرت محمد مصطفی أحمد مجتبی صلی الله علیه وسلم ، څه لاربنونوته إشـاره کـوم .

۱- عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه أن رسول الله صلی الله علیـه وسلم قال: والذی نفسی بیده، لأن یأخذ أحدکم حبله، فیحتطب علی ظهره، خیرله من أن یأتی رجلا أعطاه الله عز وجل من فضله فیسأله أعطاه اومنعه.(۱)

۱- سنن النسائی حدیث نمبر ۲۵٤۲ کتاب الزکوة

ترجمة: دحضرت أبو هريرة رضى الله تعالى عنه ځخه روايت دى ، چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: زما دى قسم په هغه ذات وى، چه زما نفس د هغه په قبضه کى دى، چه يو ستاسى ځخه خپله رسى‌ړا واخلى، او بر خپله شا باندى لرګى راوړى، (خرڅ ئى کړى) دا دده لپاره خــيردى، تردى نه راسى ديوچا ځخه چه الله تعالى څه ورکړى وى، سؤال کــوى، اوهغه يه ورکړى او يا يــه ورنــه کړى.

٢- عن عبد الله بن عمر رضى الله تعالى عنهما قال قال: رســـول الله صلى الله عليه وسلم، مايزأل الرجل يسأل الناس ، حتى يأتى يــوم القيامـــة ، ليس فى وجهه مزعة لحم . صحيح البخارى حديث نمبر ١٣٨١ كتاب الزكوة

ترجمة: دحضرت عبد الله بن عمر رضى الله تعالى عنهما ځخه روايت دى، چه نبى كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: هميشه يو ځــوك دخلګــو ځخه سؤال کوى، ترڅوقيامت په ورځ داسى راسى، چه پرمخ باندى ئــى دغوښى ټوټــه نــه وى، بلکه صرف هــډوکى به پاتــه وى.

٣- عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال أن الله عزوجل رضى لكم ثلاثا وكره لكم ثلاثـــا ، رضــى لكــم أن تعبــدوه ولاتشركوبه شيئا ، وأنّنصحوا لمن ولاّه الله أمركم ، وأن تعتصموا بحبـــل الله جميعا ، لاتفرقوا ، وكره لكم قيل وقال ، وكثرة السؤال ، وإضاعة المال . (١)

١- رواه مسند أحمد حديث نمبر ٨٣٦١

ترجمة: حضرت ابو هريرة رضی الله عنه روایت کوی چه نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله عزوجل ستاسو لپاره دری شیان خوښ کړي دی، اودری شیان یه ناخوښه کړی دی ، خوښ کړی دی ستاسو لپاره دا چه دالله عبادت وکړی، اوهیڅ شيء دده سره شریك ونه گرځوی، اوهغو کسانو ته نصیحت کوی چه الله پرتاسو أمیران کړی دی، اودالله په رسۍ پوری منگولی ونسی، اوتفرق مه کوی، اوستاسو لپاره ناخوښ اوبد بللی دی قیسی اونقلونه، اوډیر سؤال کول ، اودمال ضائع کول.

٤- عن المغيرة بن شعبة قال قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الله حرم عليكم عقوق الأمهات، ووأد البنات ومنع وهات، وكره لكم قيل وقال، وكثرة السؤال ، وإضاعة المال . (١)

ترجمة: حضرت مغيرة بن شعبة رضی الله عنه وایی: چه رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: الله پرتاسو حرام کړی دی ، دموروزار، اودژوندی لوڼو ښخول، اوخپل حق غوښتل اودنورو حقوق نه ورکول، اوبد بللی دی ستاسولپاره نقلونه اوقسی، اوډیر سؤال کول، اودمال ضائع کول.

دپورتنیو احادیثو نخخه معلومه سوه چه ، داسلام قائد اورسول غواړی. چه پوقوی اودعزت نه ډکه ټولنه جوړه کړی، اوپه سؤال کولو انسان خوار اوذلیل بلل کیږی، په یوبل حدیث کی فرمایی : المؤمن القوی

١- صحيح البخاری حديث نمبر ٢٢٣١ كتاب الاستقراض وأداء الديون

خیر وأحب إلی الله ، من المؤمن الضعیف ، وفی کل خـیر. یعنی قوی مومن والله ته خوښ اود الله په نزد خیر دی ، ترضعیف مومن ، اوپه ټولو کی خیر دی. اوبل ځای ویل سوی دی: السؤال ذلة ولوکان من الأبویـن . سـؤال کول ذلت دی که څه هم دپلار اومور څخه وی. اوکله چه حاجیان حج ته ولاړسی ، هلته دطواف په اولو درو شوطوکی رمل کول یعنی خپل قـوت دښمنانوته ښکاره کول واجب بلل سوی دی.

هم داوجه ده که داسلامی بیت المال په مواردو اومصارفو کی په غور فکر وسی نودهغه لوی لوی موارد لکه عشر، زکات ، غنیمت، فیء دا ټـول پرهغو کسانومصرفیږی، چه هغوی فقیران، مسـکینان، یتیمـان محتاجـان، پوروړی دی، ترڅو په اسلامی ټولنه کی غریب او غربت ختم سی، که نـن هم په اسلامی ټولنه کی اسلامی بیت المال جوړسی، اود اسلام په راښـودل سوی طریقه مصرف سی ، تر ډیره حده یقین کیدایسی چه دغربت، او ګدا ګری مخه نیول کیدایسی ، اوپه اسلامی ټولنه کی به بیا هیڅ غـیر اسـلامی نظریه دغریب پرنامه خلقوته دوکه ورنکړی ، اونه به پکښی کامیابه سی.

خو باید په ډیرافسوس سره ووایو، دکومه وخته چه پـر اسـلامی ملکونو باندی دملل متحد لخوا سیکولر یا لادینه نظام مسلط کړه سـویدی، داسلامی ټولنی اوملکونو نظام مالیات هـم دنـورو نظـامونو پـه شـان دسیکولرازم په اورکباب سوی، چه نن موږ وینو په ټولو اسلامی ملکونوکی

دپورتنی اسلامی نظام مالیات هیڅ علامه نـه لیدل کیږی ، اوپه اسـلامی ملکونو کی ترټولو غربت اوسوال ډیر دی ، اولاربنوونکی اومشـران پـه ترټولو زیات په عیاشی اوبې ځایه مصرفونو اوتبزیر اخته دی .

د أمیر یا إمام حقوق

۱- الطاعة : لکه څرنګه چه الله تعالی أمـیران اوحاکمان أمرکوی ، چـه أمانتونه وأهل ته وسپاری، اودخلقوپه مینځ کی دعدل فیصلی وکړی ، هم دا شان خلق په اطاعت أمرکوی ، لکه چه فرمایی: يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُـوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنكُمْ، فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَـى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً. (۱)

ترجمة : أی! هغو کسانو چه ایمان مو راوړی دی، حکم ومنۍ تاسی د الله ، اوحکم ومنۍ تاسی درسول دالله ، اوحکم ومنۍ دخاوندانو دحکم لـه تاسی، یعنی حاکمان مشرانو، نوبیا که جګړه وکړه تاسو پـه یوه شی کی، (یعنی که تاسی او أولی الأمر په مینځ کی اختلاف پیښ سی چه ، حـاکم اویا دحاکم حکم داسلام سره موافق دی که نه) نو ګرځوۍ تاسی داکـار طرف ته دالله دکتاب اورسول ته درسول حدیث ته ، که یـی تاسـی پـه اخلاص ایمان لری ، په الله او په ورځ دآخرت قیامت باندی ، دغه رجوع الله اورسول الله ته خیر ده تاسی ته ، ستاسی ترناقص فکر .

۱- سـورة النساء آیـة ۵۹

عن أنس بن مالك رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اسمعوا وأطيعوا وإن استعمل عليكم عبد حبشي كان رأسه زبيبة. (١)

ترجمة: حضرت أنس بن مالك رضى الله تعالى عنه وايي: چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل: تاسو اورى اوإطاعت كوى ، دهغو كسانو چه پرتاسو مقررسى، (يعنى حاكمانو) كه څه هم يو حبشى مريي وى، اوسريه دومره كوچنى وى ، لكه وښكه .

ملاحظة : د اسلامى شريعت له مخى دمريي أمارت نه صحيح كيږى ، ځكه دأمير لپاره حريت اوآزادى شرط ده ، په پورته حديث كى ده مريي ذكر صرف د أمير په إطاعت كى مبالغه مراد ده .

قال على بن ابى طالب رضى الله تعالى عنه (يحق على الإمام أن يحكم بماأنزل الله ، وأن يودى الأمانة ، فإذا فعل ذالك فحق على الناس أن يسمعوا له ويطيعوا ، ويجيبوه إذا دعا) . الإمامة العظمى ص ٣٨١ بحوالة تفسير طبرى

يعنى حضرت على كرم الله وجهه فرمايى : پرأمير باندى داحق دى چه په هغه څه حكم وكړى چه الله تعالى نازل كړي دى، يعنى قرآن كريم ، اوأمانتونه أدا كړى، يعنى هغه وظائف اومسؤليتونه چه ده ته دأمارت له لارى سپارل سوى دى ، كله چه دا وكړى ، نوپرخلقودا حق لرى چه خبره يى واورى ، اواطاعت يه وكړى ، اودعوت يه قبول كړى كله چه وغواړى.

١- رواه البخارى حديث نمبر ٦٦٠٩ كتاب الأحكام

دظالم أميرد إطاعت كولو حكم

په دی هكله په حديث كې راځي: عن سلمة بن يزيد الجعفي أنه قال يانبي الله أرأيت إن قامت علينا أمراء يسألونا حقهم، ويمنعونا حقنا فما تأمرنا؟ فأعرض عنه ثم سأله فأعرض عنه إلى أن قال: اسمعوا فإنّ عليهم ماحُمِّلُوا وعليكم ماحُمِّلتم. رواه مسلم حديث نمبر ۳٤۳۳ كتاب الإمارة.

ترجمة: دحضرت سلمة بن يزيد الجعفي نځخه روايت دی: چه ده وويل يانبي الله! كه پرموږ داسی أميران مقررسول چه خپل حق يـه غوښتـی، اوزموږ حق يه نه راكوی نو ته وموږته نځه أمر كوی؟ نبی كريم صلـی الله عليه وسلم مخ ځنی واړوی، بيايه سوال ځنی وكړی، بيايه مخ ځنی واروی، ترڅوچه ورته وی ويل: خبره اوری، اوإطاعت كوی، بيشكه پردوی هغه نځه لازم دی، چه د دوی پر ذمه دی، اوپرتاسو هغه نځـه لازم دی چـه ستاسو پر ذمـه دی.

يعنی هرڅوك دخپل عمل مسؤل دی، اوهريوه ته به دخپل عمل جزاء او ثواب وركول كيږی.

يوبل حديث كې راځي: عن حذيفة رضی الله تعالى عنه قال: قلت يارسول الله إنا كنابشرٌ فجاء الله بخير فنحن فيه، فهل من وراء هذا الخير من شر؟ قال: نعم، قلت: وهل وراء هذا الشر خير؟ قال نعم، قلت: فهل وراء هذا الخير شر؟ قال نعم، قلت كيف؟ قال يكون بعدی أئمة لايهتدون

بهديي، ولايستنون بسنتي، وسيقوم فيكم رجال ، قلوبهم قلوب الشياطين في حسمان إنس، قال قلت: كيف أصنع يارسول الله إن أدركت ذالك؟ قال: تسمع وتطيع للأمير، وإن ضرب ظهرك وأخذ مالك فاسمع وأطع. (۱)

ترجمة: حضرت حذيفة رضي الله عنه روايت كوی، وايي ما وويل: أی د الله رسوله ! موږ په.شر کی وو الله تعالی پر موږ خير راوستی اوس هم پکښی يو، أيا تردغه خير وروسته شر راځی ؟ ده وويل هو ، ماورته وويل : أيا تردغه شر وروسته بيا خير راځی ؟ ده وويل هو ، ماورته وويل : أيا تردغه خير وروسته بيا شر راځی ؟ ده وويل هو ، ماورته وويل: څنګه ؟ ده وويل : ترماوروسته به داسی إمامان يا أميران راسی ، چه زما په هدايت به هدايت نه اخلی ، اوزماپه سنتو به عمل نه کوی، اوپه تاسوکی به داسی خلق أميران سی ، چه زړونه‌به ئی دشيطانانو وی ، په جثه اوصورتونو کی دانسانانو، دی وايي: ماورته وويل: زه به څه کوم أی د الله رسوله ! که می داسی زمانه ونيوله ؟ ده راته وويل : خبره به ئی اوری اواطاعت به دأميرکوی، که څه هم ستا ملا اوشا ووهی، اوستا مال واخلی، اوره اواطاعت يه کوه.

خو بياهم داسلام دعدل نظام وخلقوته دأمير دإطاعت امر په داسی حال اوصورت کی واجب بولی، چه دشريعت په چوکاټ کی وی، کله چه د شريعت په خلاف أمر وکړی بيا اطاعت واجب نه دی ، ځکه په حديث

۱- رواه مسلم حديث نمبر ۳٤۳٥ كتاب الإمارة

کی راځی: عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال على المرء المسلم الطاعة فيما أحب وأكره ، إلا أن يؤمر بمعصية ، فإذا أمر بمعصية فلا سمع ولاطاعة. (۲)

ترجمة: حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه روایت کوی ، چه رسول الله صلى الله عليه وسلم وویل: پر مسلمان سړی باندی إطاعت واجب دی ، په هرهغه څه کی چه دده خوښ وی ، اوکه ناخوښ وی، مګرنه په هغه وخت کی چه په ګناه یه أمر کړی، چه په ګناه یه أمر کړی په هغه وخت کی نه اوریدل شته اونه إطاعت شته.

په بل حدیث کی راځی: عن علی بن أبی طالب رضی الله تعالی عنه قال : بعث النبی صلى الله عليه وسلم سرية، وأمرعليه رجلا من الأنصار ، وأمرهم أن يطيعوه ، فغضب عليهم وقال: أليس قد أمر النبی صلى الله عليه وسلم أن تطيعونی ؟ قالوا بلى ، قال: عزمت عليكم لما جمعتم حطبا وأوقدتم نارا ثم دخلتم فيها، فجمعوا حطبا وأوقدوا نارا ، فلما هموا بالدخول فقام ينظر بعضهم إلى بعض ، فقال بعضهم : إنما تبعنا النبی صلى الله عليه وسلم، فرارا من النار أفندخلها ؟ فبينما هم كذلك إذخمدت النار ، وسكن غضبه ، فذكر للنبی صلى الله عليه وسلم فقال: لودخلوها ماخرجوا منها ، إنما الطاعة فی المعروف . (۲)

۱-رواه ابن ماجة حدیث نمبر ۲۸۵۵ کتاب الجهاد.

۲- رواه البخاری حدیث نمبر ٦٦١٢ کتاب الأحكام

ترجمة: حضرت علي بن أبي طالب رضي الله تعالى عنه فرمايي: چه نبي صلى الله عليه وسلم يوه ټولۍ دمجاهدينو ولېږله ، اود أنصارو يو سړی يې پردوی أمير مقرر کړی، او ودوی ته ئې أمر وکړی چه دده إطاعت به کوی، يوه ورځ أميرپردوی باندی په غضب سو، اووی ويل:أيا تاسونبي عليه السلام نه ياست أمر کړی ، چه زما إطاعت به کوی ؟ دوی ورته وويل : هـو، ده ورته وويل : چه ماعزم کړي دی، چه تاسو لرګی راټول کړی، او أور بل کړی ، اوځانونه پکښې واچوی ، نودوی لرګی راټول کړه ، او أوريه بل کړی ، کله چه دور لويدلو قصد يې وکړی ، نويو دبله ېی سره کتله ، ځينې کسانو وويل: موږخو دنبي عليه السلام إطاعت ددی لپاره کړي دی، چه دأور خلاص سو؟ أيا موږ اورته ځانونه واچوو؟ دوی په داسی حالت کې وه چه أورخاموش اومړسو ، اودده غضب هم کښته سو، نودا واقعه ونبي کريم صلى الله عليه وسلم ته ذکر سوله ، نو نبي عليه السلام وويل: که ورلوي دلی واي، نو هيڅکله به نواي وتلی، بيشکه إطاعت په ښه او جائز کارکی واجب دی .

ملاحظة: دپورتني حديثونو څخه په استدلال وايي : چه دأمير إطاعت مطلق نه دی بلکه مقيد دی، اوبل دا معلومه سوه چه په معصيت ياګناه کی دأمير إطاعت واجب نه دی ، اوبل داکه سړی دأمير په أمر معصيت ياګناه وکړه هغه ګناه کار بلل کيږی.

وعن كعب بن عجرة رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: اسمعوا هل سمعتم أنه سيكون بعدى أمراء ؟ فمن دخل عليهم فصدقهم بكذبهم وأعانهم على ظلمهم فليس مني ولست منه ، وليس بوارد علـــى الحـــوض ، ومن لم يدخل عليهم و لم يعنهم على ظلمهم ، و لم يصدقهم بكذبهم ، فهـــو مني وأنا منه ، وهو وارد على الحوض . (١)

ترجمة: دحضرت كعب بن حجرة رضي الله عنه څخه روايـــت دی ، چه نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: واوری ، أیا تاسو اوریدلی دی؟ چـــه ترما وروسته به داسی أمیران وی ، که څوك ورغلی اود دوی د درواغـــو ، اویا په درواغو یه ددوی تصدیق وکړی ، اود دوی پرظلم یه د دوی اعـــانت اوکومك وکړی ، نه دغه سړی دماڅخه دی، اونه زه دده څخه یم ، اونه به دی وحوض کوثر ته راسی ، اوڅوك چه دوی ته ورنه سی ، اوددوی پرظلم ددوی اعانت ونه کړی ، اوپه درواغو ددوی تصدیق ونه کړی ، نودغه سړی دماڅخه دی ، اوزه دده څخه یم ، اودی پرحوض کوثر واردیـــږی یعنـــی راځی به اوزماسره به یوځای کیږی.

٢- نصرت اوكومك ورسره كول

دأمیر دوظائفو اومسؤلیتونو دیان څخه موږته معلومه سوه ، چه دأمیر پرغاړه ډیر لوی لوی مسؤلیـــتونه دی ، لکه دنظام مالیات جوړه ول اودهغه دلاری

١- رواه الترمذی حدیث نمبر ٢١٨٥ كتاب الفتن

دغریبانو کفالت کول ، د اسلامی ټولنی دځمکنی اوفکری سرحدونو ساتل ، دجهاد اومجاهدینو تنظیمول ، دفساد اومفسدینو مخه نیول ، دعشرونو اوزکاتونو، محصولاتو اوخراج راټولول ، اوپه خپلو ځایونوکی مصرف کول، اوخپلو أتباعوته دتعلیم ، صحت علاج ، امکانات پیداکول ، دداخلی اوخارجی پالیسی جوړول، او أمنیت ساتل ، اداری نظم ساتل اوداسی نور مهم کارونه ، ښکاره خبره ده چه دا ټول یوازی نه سی کولای ، نو پر خپلو اتباعو دا حق لری چه نصرت کومک ورسره وکړی ، ځکه په دی هکله الله عزوجل په قرآن کریم کی داسی فرمایی: وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ، وَلَاتَعَاوَنُوا عَلَى الاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ..... الآیة. سورة المائدة آیة ٢

ترجمة: اومرسته کوی تاسی یوتربله په نیك کار اوتقوی کی ، اومه کوی تاسی مرسته یوتربله پرګناه اوظلم باندی.

اوپه دی کی شك نسته چه دمسلمان اوحق أمیر سره په نیکو اوټولنز کارونو کی تعاون اومرسته کول ، دهغه بر اونیکی ښخه دی ، چه پرهغه باندی د ټول اسلام اومسلمانانو نصرت اوکومك مرتب کیږی.

په حدیث کی راغلی ، عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهما أن النبی صلی الله علیه وسلم قال : من بایع إماما ، فأعطاه صفقة یده ، وثمرة قلبه، فلیطعه ماستطاع ، فإن جاء آخر ینازعه ، فاضربوا رقبة الآخر. (١)

١- رواه مسلم حدیث ٣٤٣١ كتاب الإمارة

ترجمة: حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله تعالى عنهما روايت كوى: چه نبي صلى الله عليه وسلم وويل: چاچه دإمام ياأمير سره بيعت وكړى ، اودلاس بيعت اود زړه ميوه وركړى ، نو ترڅو چه توان يه وى اطاعت به يه كوى ، كه بل څوك راغلى اودده سرى نزاع ياجنګ كاوه نوتاسو دهغه بل سر ووهى .

قال أبو يعلى: إذا قام الإمام بحقوق الأمة، وجب له عليهم حقان الطاعة والنصرة ، مالم يوجد من جهته مايخرج به عن الإمامة . (١)

ترجمة: أبو يعلى وايي : كله چه إمام دخلقو حقوق وركوى ، نودده پرخلقو دوه حقونه واجب دى: ١- اطاعة ٢- اونصرت كول، ترڅو چه دده له طرفه داسې كار ونه سې چه دى دإمامته وباسى .

همداشان پرمسلمانانو باندى لازمه ده چه دخپل مسلمان اوعادل أمير احترام وكړى ، اودخير دوعا به ورته كوى ، اهانت اوسپكاوى به ئى نه كوى ، ځكه په حديث كې راغلي : عن أبي موسى الأشعري قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن من إجلال الله تعالى إكرام ذي الشيبة المسلم ، وحامل القرآن غير الغالي فيه والجافي عنه ، وإكرام ذى سلطان المقسط . رواه أبو داوود حديث نمبر ٤٢٠٣ كتاب الأدب

ترجمة: حضرت أبي موسى الأشعري رضي الله عنه وايي: چه رسول الله

١- الأحكام السلطانية لأبي يعلى ص ٢٨

صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د الله تعالی د إجلال اولوي والی څخه دا ده
چه دمسلمان دسپین ویښته إکرام اوعزت وسی ، اود قرآن کریم د هغه حافظ
إکرام اوعزت وسی چه په قرآن کی تجاوز اوترحد تیری نه کوی ،
اوهیرونکی ، یا لری کیدونکی تری نه وی ، اود عادل حاکم یادقدرت
دخاوند إکرام اوعزت وسی.

په یوبل حدیث کی راځی: عن زیاد بن کسیب العدوی قال : کنت
مع أبی بکرة رضی الله عنه تحت منبر ابن عامر وهو یخطب، وعلیه ثیاب رقاق
فقال أبو بلال : انظروا إلی أمیرنا یلبس ثیاب الفساق ، فقال أبوبکرة :
أسکت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول : من أهان سلطان الله فی
الأرض أهانه الله. رواه الترمذی حدیث نمبر ٢١٥٠ کتاب الفتن

ترجمة: زیاد بن کسیب العدوی وایی: زه دأبی بکرة رضی الله عنه
سره دابن عامر ترمنبر لاندی ناست ووم ، اوده یعنی ابن عامر خطبه ویله
اونرمی جامی یه اغوستی وی ، أبو بلال وویل : وګوری زموږ أمیر دفاسقانو
جامی اغوستی دی ، نو أبی بکرة ورته وویل : چپ سه ماد رسول الله صلی
الله علیه وسلم څخه اوریدلی دی چه ویل ئی : چاچه د الله د سلطان یعنی
حاکم سپکاوی وکړی په ځمکه کی ، الله به هغه سپك اوخوار کړی.

بل حدیث کی راځی : عن أبی بکرة رضی الله تعالی عنه قال : سمعت
رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول : من أکرم سلطان الله تبارك وتعالی فی

الدنیا ، أکرمـــه الله یوم القیامة ، ومن أهان سلطان الله تبارك وتعـــالی فـــی الدنیا، أهانه الله یوم القیامة . رواه مسند أحمد حدیث نمـبر ١٩٥٣٨

ترجمة : حضرت أبی بکرة رضی الله تعالی عنه وایی : ماد رســول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی دی چه ویلی: چاچه د الله تبارك وتعـــالی دسلطان عزت په دنیاکی وکړی ، الله به دهغه عزت د قیامت په ورځ وکړی اوچا چه د الله تبارك وتعالی دسلطان إهانت سپکاوی په دنیاکی وکړی ، الله به د هغه إهانت اوسپکاوی د قیامت په ورځ وکړی.

٣- نصیحت ورته کول

داچه أمیر هم انسان دی ، اوانسان الله تعالی ضعیف پیداکړی دی، کله هیره اوکله خطاء ځنی کول کیږی، نوځکه د اســلامی شــریعت لــه مخــی د مسلمانانو أمیر پر رعایاو باندی داحق لری ، چه دخطاء اوهیری په وخـــت کی ، که دی وغواړی اوکه ونه غواړی ، نصیحت ورته وکړی، څکه پـــه حدیث کی راځی : عن تمیم الداری أن النبی صلی الله علیه وسلم قال : الدین النصیحة، قلنا لمن ؟ قال: لله، ولکتابه، ولرسوله، ولأئمة المسلمین، وعامتهم (١)

ترجمة : تمیم داری رضی الله تعالی عنه روایت کوی : چه نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دین نصیحت دی، موږ ورته وویل وچاته ؟ ده وویـــل: والله ته، د الله کتاب ته،اود الله رسول ته،دمسلمانانو أمیرانو ته،اوعامو خلقو ته.

١- رر' مسلم حدیث نــمبر ٨٢ کتاب الإیمان

تشریح : علماء کرام رحمة الله تعالی علیهم د دی حدیث تشریح داسی کوی: والله ته دنصیحت معنا داده، چه په الله إیمان راوړی، اوڅوك ورسره شریك نه کړی، اوټول دکمال اوجلال صفتونه ورته ثابت کړی، اود ټولو نقائصو څخه منزه اوپاك وبولی، د أوامرو إطاعت اود نواهیو څخه إجتناب اوپرهیز وکړی .

اود الله وکتاب ته دنصیحت معنادا ده، چه إیمان پر راوړی، چه داد الله تعالی کلام دی، اوټول انسانان د دی په مثل بل نه سی جوړولای ، تعظیم اوتلاوت ئی په ډیره خضوع اوخشوع ، اوپه ښه قرأت سره وکړی .

ورسول ته دنصیحت معنا دا ده چه درسالت تصدیق پــه وکړی، اوپرټولو أوامرو اونواهیو، اوهغه څه چه ده موږ ته ویلی اوراوړی دی ایمان راوړی، او ددوستانوسری دوستی اوددښمنانو سره دښمنی وکړی، اودشریعت په نشرکولو اودسنتو په ژوندی کولو کی کوشش وکړی.

دمسلمانانو وإمامانو ته دنصیحت کولو معناداده ، چه په حق اوشرعی أمورو کی إطاعت اومعاونت وکړی، دمسلمانانو دشرعی حقوقو څخه د غفلت په حال کی خبراوتنبیه ورکول سی، دأمرڅخه بغاوت نه کول ، اودده إطاعت ته نور خلق رابلل.

وعاموخلقوته دنصیحت کولو معنادا ده ، چه په ښه کارونو أمر ورته کول، اود بدوکارونو څخه منع کول ، ددنیا او آخرت ومصالحو ته

لاربنوبه کول . الإمامـــة العظمی ص ٤٠٦

عن أبي أمامة رضي الله عنه قال: عرض لرسول الله صلـــى الله عليـــه وسلم رجل عند الجمرة الأولى فقال يارسول الله ! أي الجهاد أفضل ؟ فسكت عنه فلما رأى الجمرة الثانية سأله فسكت عنه ، فلما رمى الجمرة العقبة ووضع رجله في الغرز ليركب ، قال: أين السائل ؟ قال أنا يارسول الله ! قال كلمـــة الحق عند ذي سلطان جائر. رواه ابن ماجة حديث نمبر ٤٠٠٢ كتاب الفتن

ترجمة: حضرت أبي أمامة رضي الله تعالى عنه وايي: دأولى جمرى سره يوسړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حاضر سو ، او ورته وی ویل: أی د الله رسوله ! کم جهاد أفضل دی ؟ رسول الله صلی الله علیه وســـلم څـــه ورته نه وویل، بیایه په داسی حال کی ورته وویل: چه علیه السلام میـــانځنی جمرة ویشتله ، اوعلیه السلام څه نه ورته وویله، کله چـــه آخرنـــی جمـــره وویشتله اوپښه یه په رکاب کی کښیښوده ، وی ویل: سوال کونکی چیری دی ؟ -- ورته وویل : زه دغه یم أی د الله رسوله ! ورته وی ویـــل : ښـــه جهاد ظالم حاکم ته حق خـــبره کول دی.

. معنا داچه وأمیرته نصیحت کول نه یوازی دا چه دأمیر حق دی ، بلکه ونصحت کونکی ته ، الله عزوجل دښـــه جهاد ثواب هم ورکوی.

څو دنصیحت په وخت کی نصیحت کونکی ته لازمه دد ، چـــه دده دحیثیت عزت اورتبی خیال وساتی ، داسی نه چه د خلقو په مخکی بی عزته

اوسپك سی ، ځکه یوحدیث کی راځی : عن عیاض بن غنـــم الأشـعری رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: من کان عنده نصیحة لذی سلطان ، فلایکلمه بها علانیة ، وليأخذ بیده فلیخلل به ، فإن قبلها قبلها، وإلاکان قد أدی الذی علیه والذی لـــه . (۱)

ترجمة : حضرت عیاض بن غنم الأشعری رضی الله عنه وایی : چـــه رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: څوك چه دقدرت خاوند ته نصیحـــت کوی ، په ښکاره دخلقوپه مخکی دی خبری نه ورسره کوی ، تـــرلاس دی ونسی او یوازی دکړی ، کی قبول کړی خوقبول یه کړی ، اوکه یه نه کی قبول ، بیشکه ادا سو هغه څه چه پرده باندی وه ، اودده لـــپاره وه .

دأمیر دعزل یالیری کولو أسباب

که دیوی خوا الله تعالی پررعایاو د أمـــیرانو اطاعت واجب کړي دی، خوله بلی خوایه دغه اطاعت مقید کړي دی، ځکه د اسلام لـــه نظــره حـــاکم اومحکوم دواړه د الله تعالی بندگان دی ، دواړه د الله تعالی دحکم تـــابع دی ترڅوچه أمیر مسلمان وی، اود الله تعالی دأحکامو مطابق د الله تعالی پرمخلوق د الله تعالی دقرآن اود هغه درسول صلی الله علیه درابنـــوول ســوی لاری مطابق چلن کوی ، پررعایاوباندی إطاعت واجب دی ، که کافر سو اویا په دالله تعالی په قرآن حکم نه کاوه، اویادشرعی أحکاموپه تنفیذکی دمرض اویا

۱ – الإمامة العظمی ص ٤١١ بحواله الحاکم فی المستدرك

بل سبب سره عاجز سو، اویا کفائت عقلي یاجسمي له لاسه ورکړي ، اویا ددښمن په لاس کي قید اوبندي سو، چه دخلاصون لاره یې نه معلومیدله، په داسي ټولو صورتونو کي دأمیرمعزول یالیري کیدل ضروري دي ، ځکه پــه څه صورتونو کي دي کافر بلل کیږي ، اودکافر حکومت پرمسلمانانو نــه صحیح کیږي، اوپه څه صورتونو کي بیا چه دي دشرعي احکـــامو دتنفیـذ څخه عاجز سي ، اویادمسلمانانو عام مصالح فوتیږي ، بیا هم دي دأمـــارت حق نه لري ، ځکه داسلام له نظره أمیر دمسلمانانودمصالحو دساتني لپـــاره وي، نوچه دمسلمانانو مصالح ، اویا ټول هغه شرطونه چه دأمیر دنصب پــه وخت کي ضروري وه ، دهغوی په فوتیدلوسره دي معزول بلل کیږي .

دعزل یالیري کولو دلاروڅخه مناسبي لاري دادي، چه أول دي پــه خپله د الله تعالی څخه وبیریږي اواستعفا وکړي ، خپل ځان په خپله معـــزول کړي، اویا دأهل العقد والحل هغه کسان چه اول ئې ورسره بیعت کــړي دي، ورسي اونصیحت ورته وکړي، وحقي لاری تــه دعـــوت ورکـــړي، اودظلم څخه ئې رابند کړي، که نه نوبیا دوی لاري دي، کـــه دي کـــافر سوی وو، اویایې أعمال دکفر وه لکه حکم په غیر ما أنزل الله پـــه کــاوه، نومسلح جهاد هم ورسره جائز دي ، ځکه حدیث کي راځي (من بدّل دینه فاقتلوه) یعني چاچه خپل دین بدل کړ، هغه وژني ، اودغه ترټولو خطرناکه لاره ده ، دوهمه لاره دا ده چـــه أهل العقد والحل دي مشوره سره وکړي ،

داسې لاردعزل دي راوباسي، چه فساد په دده ترظلم زيات نه سي ، لکــه دمالي واجباتو نه ورکول ، اومقاطعة ورسره کول ، د أوامرو اطاعت نــه کول ، عمومي احتساب کول ، اوداسې نور دوقت اوحالاتو سره موافق ، په دې شرط چه فساد په دده ترظلم اوفسق زيات نه سي ، داسې نه لکه چه څه خلق دظلم اوفسق ياظالم اوفاسق دورکولو لپاره ، د بيگانه ، اوپردو څخــه کومك غواړي ، دهمدې لارې دکافرانو، اوپراختيا خوښــونکو دمغرضــو چلونو لاندې راسي، اوبياڅپل ځان نسي خلاصــه ولاي .

خاتـــمة

دا چه د اسلام اوسياست پر موضوع باندې څه وليکله سوله ، دا صــرف د الله تعالی په توفيق اود الله تعالی درضا لپاره ، صرف ديو ديني خدمت ترجذبه لاندې دځپل علمَ اوپوهې مطابق دمعتمدو کتابونو په حواله ليکلې سوې دي، کيداسې څه پکښې حق وي، هغه صرف د الله عزوجل فضل اوکــرم دي، اوڅه پکښې خطاء اونقصان وي ، په هغه باندې زه د الله جل جلاله څخــه بخښنه اومعافي غواړم، اوزه د الله عزوجل ددې قول په اقتباس إن أُريــدُ إلاَّ الإِصلاحَ مااستَطَعتُ ، وَمَاتَوفِيقِي إلاَّ بِاللهِ ، عَلَيهِ تَوَكَّلتُ ، وَإِلَيهِ أُنِيبُ .

وايم چه زما اراده داصلاح نه بغير بل هيڅ نه ده، ترڅوچه مې تــوان وي ، اوزه په هراصلاحي کارکې د الله تعالی نه توفيق غواړم ، اوزما خاص پرهم دغه الله توکل دی ، اوهم دد تــه رجوع کوم.

لکه څرنګه چه مو دکتاب په سریزه کی اشاره ورته کړی وه، چه زه تول اسلامی سیاست یانظام حکومت نه تشریح کوم، بلکه صرف څه داسی موضوعاتو اومسائلو څخه دځېل علم اوپوهی په اندازه بحث کوم، کوم چه په موجوده وخت کی ، زما په نظر بحث ته ضرورت لری ، لکه داسلام لـه نظره د سیاست یاسیاسی تنظیمونو شرعی حیثیت ، اویاپه هغوی کی برخـه اخستل ، عام انتخابات اودهغوی معنا، مفهوم اوشرعی حیثیت، دأمیر تعـین یاانتخاب ، د اسلامی أمیراوشوری د ارکانومواصفـات، اووظـائف ، اود شوری أهمیت ، اواسلامی بیت المال ، اوداسی نورموضوعات .

په دی بحث کی مو ولوستل چه اسلامی سیاست ددین یو جـز دی ، اسلام دین اوسیاست یو له بل جدا نه بولی ، اود قدرت اخستل د شـرعی احکامو دتنفیذ لپاره یوضروری اودینی وظیفه ده، اودقدرت اخستل دعـامو انتخاباتو او یابلی شرعی لاری څخه اخستل نه یوازی جائز بلکه ضـروری دی، ځکه د اسلام له نظره طریقه کار مهمه نه ، بلکه مواصفات اومعیـار أهمیت لری ، اوبل دا چه په یودین کی دأمیر مواصفات ، اونظام حکـم ، حاکم ، محکوم او مواصفات یه په ډیر تفصیل سره بیان سوی وی، اوتـول نظام حیات اونظام مالیات ، مصارف اومـوارد ذکرسـوی وی، اوتـول لارښودنی او دینی مشران په سیاسی اونظامی قائدین تیرسوی وی، بیـاهم څوك وایی چه په اسلام کی سیاست یاحکومت نـه سـته ،کیدایسی دا به

د اسلام څخه دناخبری، اوبې علمی نتیجه وی .

بل دا چه حکومت اوسیاست د اسلام اواسلامی احکامو دتنفیذ وسیله ده، ځکه داسلامی حکومت دأهمومقاصدوڅخه ددین نشر اوحفـاظت ، د احکامو تنفیذ ، أمر بالمعروف نهی عن المنکر ، دعدل اثبات ، اودظالم مـخ نیوی اودمظلوم نصرت کول دی، دأغنیاؤڅخه دفقیرانو حقوق اخستل دی .

بل داچه دمسلمانانو عزت ؟ قیام اوشوکت په اسلامی حکومت سره راځی ، مسلمانان که خپل حکومت ونه لری ، اویاپه سیاسـت اوسیاسی تنظیمونو کی کارونه کړی، نوضروربه پردوی داسی حکومت راځـی چه ددوی ټول دینی ، بشری ، اومالی حقوق به غصب کړی .

۱. دا چه داسلام له نظره دأمیر لپاره داشرط نه ده چه ترټولو به دقـوم، دنیا یاجسم وصورت له نظره أفضله اوغوره وی، بلکه دا شرط ده چه تر ټولو صالح اودمسلمانانو لپاره په ګټه وی، ترڅو دمسلمانانو اسلامی أخوت اوملی وحدت تامین سی ، همداوجه ده ، چه دی پرخپل إمارت اوحکومت باندی تر هغو پاته کیدایسی ترڅو د اسلام اومسلمانانو د مصالحو په ګټه وی.

اودا چه دکتاب زیاته برخه داسلامی بیت المال د عوائدو اومصارفو په تشریح کی تیره سوه ، د دی وجه داده ، چه د اسلام له نظره نظام مالیـات یعنی دبیت المال عوائد اومصارف داسلامی اوصولو مطابق جوړول دڅوسنتو عملی کولو اونفلی عباداتو ، أهمیت لری، داځکه چه په یوحدیث کی راځی:

عن أبی هریرة رضی الله تعالی عنه قال قال : رسول الله صلی الله علیه وسلم: أیها الناس إن الله طیب لایقبل إلاطیبا، وإن الله أمر المؤمنین بما أمر به المرسلین، فقال: یَـٰأَیُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّیِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّی بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ، وقال : یَآ أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَیِّبَاتِ مَارَزَقْنَاكُم ثم ذكر الرجل یطیل السفر أشعث أغبر ، یمد یدیه إلی السماء یارب یارب ومطعمه حرام ، ومشربه حرام ، وملبسه حرام ، وغذی بالحرام ، فأنی یستجاب لذلك . (١)

ترجمة : حضرت أبوهریرة رضی الله تعالی عنه فرمایی: چه رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: أی خلقو الله پاك دی، اونه قبلوی مگر پاك، اوالله تعالی مومنان په هغه څه أمر كړي دی ، په كوم شی چه رسولان أمر كړی دی، او وی ویل: أی رسولانو خوری تاسی له طیباتو پاكزه وه طعامو څخه ، او بیا وكړی تاسی ښه عملونه ، بیشكه زه پرهغه كارونو چه كوی ئی تاسی ښه عالم خبردار یم، اوبیایه وویل: أی هغه كسانو چه ایمان موراوړی دی! خوراك كوی دهغو پاكو شیانو څخه چه موږ یه رزق دركړی دی، اوبیایه دهغه سړی ذكر وكړ، چه دثواب په نیت ډیر اوږد سفر كوی ، نو څو سریه ببر اوپه خاورو سپیره سی، اولاسونه داسمان وطرفته پورته كړی یارب یارب نعری وهی ، په داسی حال كی چه دده خواړه حرام وی، چښل یه حرام وی، أغوستی یه حرام وی ، اوپه حرامه تغذیه سوی وی، كله

١- رواه مسلم حدیث نمبر ١٦٨٦ كتاب الزكوة

په یانخنکه ددعا یاعبادت قبول سی ؟ أنی یستجاب معنا څنګه به قبول سی عبادت او دعادواړه مراد دی، اواستفهام انکاری دی یعنی هیڅ کله نه قبلیږی.

دپورتنی حدیث په استدلال ویلایسو چه په څو نفلی عباداتو ، روژو، لمنځو په وجه سړی متقی یابزرګ نسی جوړیدلای ، اویادځه مباح اویادځه سنتونو پ عملی کولوسره ویونظام ته اسلامی نسی ویل کیدلای، ترڅو دمالیاتو، خوړلو، اوچښلو نظام داسلامی أصولو مطابق نه وی، ځکه حلاله نفقه ترعباداتو أهمیت لری، ځکه په هغه أول آیت کی الله عزوجل ورسولانوته ترپاکو خوړو وروسته دنیکوأعمالو یاعباداتو أمر کوی، اوپه دوهم آیت کی الله عزوجل وموٴمنانوته تر پاکوخوړو وروسته دداغه دآیت په آخر کی داسی فرمایی : (وَاشكُرُوا لله إن كُنتُم إيَّاهُ تَعبُدُونَ) (اوشکر وباسی الله لره ، که چیری بی تاسی خاص ده لره عبادت کونکی،) یعنی که تاسو د الله تعالی عبادت کوی ، نوپاك خواړه وخوری، اود الله شکر وواياست.

په بل حدیث کی راځی: عن أنس بن مالك عن النبی صلی الله علیه وسلم، قال الدعاء مخ العبادة . (۱)

ترجمة: أنس بن مالك رضی الله عنه وایی: چه نبی صلی اللهعلیه وسلم وویل: دعاء دعبادت ماغزه دی. که دغه حدیث دپورتنی حدیث سره یوځای و ایو نوویلایسوچه دحرام مال دخوړلوسره دعبادت ماغزه نه قبلیږی

۱- رواه الترمذی حدیث نمبر ۳۲۹۳ کتاب الدعوات

نور عبادات خو ييخى نـه قبليږى .

بل داچه په حرامو مالونو پورى ډير ځله حقوق العباد اړه لرى ، يعنى دخلقو حقوق په زور، غصب، غلا، ظلم، په ناحقه اخستل سـوى وى، اود دى سره هم هيڅ نيك عمل ګټه نه رسوى، لکه چه په يوحديث کى راځى:
عن أبى قتادة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قام فيهـم فذكرهـم أن الجهاد فى سبيل الله والإيمان بالله أفضل الأعمال، فقام رجل وقال: يارسول الله أرأيت إن قُتلتُ فى سبيل الله تكفَّر عنى خطاياي ؟ فقال له رسول الله صلـى الله عليه وسلم: نعم إن قُتلتَ فى سبيل الله وأنتَ صابر محتسب مقبـل غـير مدبر، ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : كيف قلتَ ؟ قال أرأيـت إن قتلت فى سبيل الله أتكفَّر عنى خطاياى ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم وأنت صابر محتسب مقبل غير مدبر ، إلا الدين ، فإن جبرائيل عليه السلام قال لى كذلك. رواه مسلم حديث نمبر ۳٤۹۷ كتاب الإمارة

ترجمة: حضرت أبى قتادة رضى الله تعالى عنه وايى: چه رسول الله صلى الله عليه وسلم ددوى په منځ کى ودريدى ، اودوى ته ئى ذكر وكړ، چـه دالله په لاره کى جهاد کول ، اوپرالله باندى ايمان راوړل ډيرښـه اوبهترعمل دى ، يوسړى ولاړسو او وى ويل: أى د الله رسوله! څه فكر كوى كه زه د الله په لاره کى ووژل سوم، زماټولى خطاوى اوګناهونه رژيـږى يابخښـل كيږى ؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم وده ته وويل : هو ، كه تـه د الله په

لاره کی مړسوی ، اوته صبر کونکی، اوګمان کونکی، پرمخ تلونکی، پرشا نه تلونکی وی، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: تاڅـــه ویـــل ؟ دده وویل : ته څه فکر کوی که زه د الله په لاره کی ووژل سوم آیا زما خطاوی اوګناهونه بخښل کیږی ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل: هو، که ته صبر کونکی ، اودداغه ګمان کونکی، پرمخ تلونکی، پرشا نـــه تلونکـــی وی، مګر نـــه پـــور، بیشکه جبرائیل علیه السلام ماتـــه داسی وویل.

امام نووی رحمة الله تعالی علیه وایی: قوله صلی الله علیـــه وســـلم إلا الدین، ففیه تنبیه علی جمیع حقوق الآدمیین، وأن الجهاد والشهادة وغیرهما من أعمال البر لایکفر حقوق الآدمیین، وإنما تکفر حقوق الله تعالی.

یعنی دعلیه السلام دا قول چه وایی : إلا الدین ، څخه مراد د انسانانو ټول حقوق دی ، اوبل دا چه جهاد اوشهادت اونور نیك عملونه دانســـانانو حقوق نه معاف کوی اویانه بخښی، بلکه د الله تعالی حقوق معاف کوی.

اودعلیه السلام دا قول چه وایی: وأماقوله صلی الله علیه وسلم: نعم ثم قال بعد ذلك إلا الدین ، فمحمول علی أنه أوحي إلیه فی الحال ، ولهذا قـــال صلی الله علیه وسلم إلا الدین فإن جبرئیل قال لی ذلك. مسلم ص ۱۳۵

یعنی دا چه علیه السلام بوځلی وویل: هو او بیا یې وویل : مګرنه پور، ددی معنا دا ده چه په داغـــه وخت کی ورته وحي راغلی دی ، نوځکه دده وویل: چـــه ماتـــه جـــبرائیل داسی وویل.

او که دفقهاؤ دا مشهور قول نه وګورو چه وايي : الحــدود تندر بالشبهات، يعني حدود په شبهه باندی نړيږی ، ويلايسو چه حدود يوازی د الله تعالی حقوق دی ، چه معمولی شبهه پکښی پيداسی نه عملی کيږی، اود انسانانو حقوق په شبه نه باطليږی، هم معلوم سو چه دانسانانو حقــوق ترعبادات چه يوازی د الله تعالی حق دی أهميت لری، ځکه حقوق الله پـــه عباداتو بخښل کيږی ، حقوق العباد نه بـــخښل کـــيږی.

دپورتني حديث اوفقهی مسئلی ځخه هم معلومه سوه چـــه حقــوق العباد په هغه ښه اوبهتر عبادت لکه جهاد اوشهادت هم نه بخښـــل کـــيږی، اوحقوق الله په بخښل کيږی، دا چه عبادات صرف د الله جل جلاله حقـــوق دی، اوبه مالياتو پوری ډيرځله د مخلوق حقوق تړلی وی، نوځکه ويلايســـو چه دنظام ماليات اوخوړلو ښبنلو اصلاح دمسؤلينو لپاره په تولنه کـــی، اود اشخاصو لپاره په خپل شخصی ژوندانه کی ترعباداتومهم دی ، اواشـــخاص اومسؤلين ترهرڅه نه مخکی دخپل ځان اوبيادنورو لپاره دحلالی نفقی تدبـــير وکړی، ځکه دحلالی نفقی داستعمال سره پرعباداتو باندی ثـــواب مرتـــب کيږی ، اوپر کوم عبادت چه ثواب مرتب نه وی هغه بی فائدی دی.

که څه هم پر پورتنيو موضوعاتو به علماء کرامو رحمة الله تعالی عليهم ډيرځه په ډير ښه انداز ليکلی وی او ليکلی دی ، خوما هم ددی مقولی پـــه اساس چـــه وايي (برگی سبز تحفة درويش است) ديوی شنی پاڼی په شکل

مسلمانانو او خاص بیا وخپلې اسلامي اوپښتنې ټولنې ته، ددغه يوه وړوکي تحفې وړاندې کولو جرأت وکړي، د الله جل جلاله څخه مې دا هواست دی، چه دمسلمانانو لپاره دنفع اوګټې سبب وګرځوي، اوزمالپاره صدقه جاريه سي، او الله تعالی مې دی دهغه کسانو څخه وګرځوي، دکومو کسانو په هکله چه الله عز وجل فرمايي : إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَانِهِمْ ، تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ، دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ،وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . سورة يونس آيات ۹-۱۰

بيشکه هغه کسان چه ايمان يې راوړی، او کړي دي ښه عملونه، وبه ښيي دوی ته رب ددوی په آخرت کې ، لاره دجنت په سبب دنور د ايمان د دوی، چه بهيږي لاندې له کورونو اوباغونو، ددوی ولې، چه ډک له نعمتونو.

دعاوې ويناوې ددوی په دې جنتونو کې، به داوې چه په پاکۍ سره يادوو تا أی الله ! اوپيشکش د دوی به په دغه جنت کې سلام وي ، اوخاتمه د دعا وينا د دوی به داوي چه ټولې ثناوې ستاينې اوصفتونه خاص الله لره دي چه رب پالونکې دټول عالميانو دی. آمين يارب العالمين .

۳۰/ رمضان المبارك / ۱٤۲۱هـ موافق ۲۰۰۰/۱۲/۲۷م ورځ چهار شنبه

مأخذونه

١- القرآن الكريم

٢- الجامع لأحكام القرآن : لأبو عبد الله محمد بن أحمد القرطبى رح

٣- التفسير المظهرى : لقاضى محمد ثناء الله العثمانى رح

٤-- تفسير المراغى : لأحمد مصطفى المراغى رح

٥- تفسير كابلى : لمولانا شبير أحمد عثمانى رح پښتو ترجمه دوه جلدى

٦- معارف القرآن پښتو ترجمه : لمولانا محمد شفيع رح

٧- صحيح البخارى : للإمام أبو عبد الله محمد بن اسماعيل البخارى رح

٨- الصحيح لمسلم : لإمام أبو الحسين مسلم بن الحجاج القشيرى رح

٩- سنن ابن ماجة : أبو عبد الله محمد بن يزيد بن عبد الله بن ماجة القزوينى

١٠- الجامع الصحيح الترمذى : لأبى عيسى محمد بن عيسى الترمذى رح

١١- سنن أبى داود : أبوداود سليمان بن الأشعث السجستانى رح

١٢- سنن النسائى : الإمام أبو عبدالرحمن أحمد بن شعيب النسائى رح

١٣- مسند أحمد : الإمام أبو عبد الله أحمد بن حنبل المروزى رح

١٤- موطا مالك : الإمام مالك بن أنس رح

١٥- مشكوة المصابيح : الشيخ ولي الدين محمد بن عبد الله الخطيب التبريزى

١٦- نيل الأوطار : محمد بن على بن محمد الشوكانى رح

١٧- رد المختار : العلامة محمد أمين الشهير بابن العابدين الشامى رح

١٨- الاختيار لتعليل المختار : عبد الله بن محمود بن مودود الموصلي الحنفي

١٩- كنز الدقائق : أبو البركات عبد الله بن أحمد بن محمود النسفي رح

٢٠- الهداية : برهان الدين أبو الحسن علي بن أبي بكر الفرغاني المرغيناني

٢١- شرح فتح القدير شرح الهداية : للعاجز الفقير الشيخ الإمام كمال الـــدين محمد بن عبد الواحــد رح

٢٢- الفقة الاسلامية وأدلته : الدكتور وهبة الزحيلي رح

٢٣- كتاب الأموال : للإمام الحافظ الحجة أبي عبيد القاسم بن سلام رح

٢٤- كتاب الخراج : ليحيى بن آدم القرشي رح

٢٥- الاستخراج لأحكام الخراج : للإمام أبي الفرج عبدالرحمن بن أحمد بن رجب الحنبلي رح

٢٦- كتاب الخراج : للقاضي أبي يوسف يعقوب بن ابراهيم رح

٢٧- كتاب الأ ثار : للإمام الرباني أبي عبد الله محمد بن الحسن الشيباني رح

٢٨- اسلامى معيشت : مهر محمد نواز خان رح

٢٩- شرح عقيدة الطحاوى : لأبي العز الحنفى رح

٣٠- اصول الدعوة : عبد الكريم زيدان رح

٣١- رهبر ورهنما : تأليف ضياء الرحمن فاروقى رح

٣٢- الأحكام السلطانية : لأبى يعلى رح

٣٣- الامامة العظمى : عبد الله بن عمر بن سليمان الدميجي رح

٣٤- السياسة الشرعية : دكتور فخرى خليل أبو صفية رح

٣٥- سياست ورياست : پروفيسر فاروق أختر نجيب رح

٣٦- اسلامي سياست : مولانا گوهر الرحمن پښتو ترجمه

٣٧- الإمامة والسياسة : أبي محمد عبد الله بن مسلم ابن قتيبة رح

٣٨- اسلام کا سیاسی نظام : إسرار الرحمن بخارى رح

٣٩- تاريخ الخلفاء الراشدون : تأليف عبد الوهاب النجار رح

٤٠- تاريخ افغانستان بعد از اسلام : نوشته عبد الحي الحبيبى رح

٤١- افغانستان درمسير تاريخ : تأليف مير غلام محمد غبار رح

تقریظونه

لکه څرنګه چه موڅکی ویلی دی ، چه ددی کتاب تالیف اوترتیب یوازی زما شخصی علمی تحقیق اوڅیړنه ده ، نوڅکه ما ته مناسب وه چه پر خپل علم اوپوه باندی مکمل اعتماد ونکړم ، اوداکتاب ونورو مشائخو، علماؤ ، استادانوته عرض کړم ترڅو هغوی ئی هم مطالعه کړی اوله نظره ئی تیرسی ، که له ماڅخه کومه غلطی په ترجمه ، تفسیر، تشریح ، استدلال یاوجه استدلال کی، دمذهب یا إسلامی سیاست څخه خلاف کوم شئ سهوا یادغفلت یاد بی علمی له وجه سوی وی هغه ددوی دعلمی تجربی اومهارت په برکت اصلاح سی، اوداکتاب نورهم داسلام اومسلمانانو دښه نفع سبب وګرځی، نو ځکه مایودرخواست غوښتنلیك ترتیب کړی، چه دهغه الفاظ په دی ډول وه.

بسم الله الرحمن الرحیم

جناب محترم الحاج مولوی .... صاحب حفظه الله ورعاه

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

وبعد :

محترما د الله عزوجل په توفیق سره می ، د څه زیار اومحنت نه پس د اسلام اوسیاست ترعنوان لاندی ، پرڅه موضوعاتو باندی دخپل علم اوپوهی مطابق ، خالص ددین دخدمت په جزبه اومقصد څه ولیکله ، دا چه په دی کی ده څه آیتونو ترجمة اوتفسیر ، دڅه حدیثونو ترجمة اوتشریح ، اودڅه

فقهي مسائلو ترجمة اوتوضيح، اوونځه تاريخي وقايعوته دکتابونو په حواله اشاره سوی ، يااستدلال په بېل سوي دی.

محکی ترڅی چه دا ديو کتاب په شکل چاپ اوټولنی ته وړاندی سی، غواړم چه ستاسو ودرانه حضورته ئی وړاندی کړم، ترڅو ستاسو غوندی ديومشفق استاذ اومشر ترنظر تېرسی، اوستاسو د علم اوتجربي له مخی که کومه غلطي يامذهب ځخه مخالفت يابېه استدلال کی خطاً سوی وی ، هغه اصلاح سی، اونورهم د اسلام اومسلمانانو په ښه فائده تمام سی، اودا کتاب ستاسو په تزکيه سره مزين سی ؛ اود بنده څخه حوصله نوره هم لوړه سی، اودا به ستاسو درحمت اوشفقت ځخه ليری نه وی . مع السلام

تاريخ / شوال / ١٤٢١هـ   هبله لرونکی : ستاسو ديوتلميذ پحيث

مولوی مطيع الله (عائـل)

نو ماددی کتاب څونسخي په کمپيوتر په ښه خط صفا ونېکلی ؛ اودپورتنی غوښتن ليک سره می وڅو څوړو مشهورو اومقبولو علماء اواستاذانوته دمطالعی اوتصحيح لپاره ورکړی دادی چه دهغوی ځونه اونظرونه محترمو لوستونکيوته وړاندی کوم .

١- ترټولو .نه مخکی می ددی کتاب يونسخه دپورتنی غوښتن ليك سره دمحترم مشر استاذ مفتی اعظم افغانستان، ابو شهيدين ، دامير المؤمنين دجهادی مدرسی شيخ الحديث حضرت مولـنا عبد العلی ديوبندی الحنفی النقشبندی

حضورته وړاندې کړي، چه هغه محترم ترمطالعه کولونه وروسته لاندې تقریظ په خپل خط او لاسلیک سره عنایت کړی الله عزوجل دې ددنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي . آمین

بسم الله الرحمن الرحیم
نحمده ونصلی علی رسوله الکریم ،،

أمّا بعد ،، حمد بلا نهایه ؛ علی ممرّ الدهور والأیام الماضیة والآتیة ؛ مرخدا وند متعال را است که در هر عصر و زمان .... علمای حق بین وحق شناس و حق پرست را بظهور آورده .... که دین مبین محمدی را اشاعه ونشر داده
بگوش جهان وجهانیان ایصال کرده اند

والآن جمله .... حمداً لله الواجد المنان .... الذکی الوحید الفرید مولنا الحاج مولوی مطیع الله صاحب .... عالم .... فرزند ارجمند فخر الاذکیاء .... عالم کبیر .... الحاج مولنا عبد الحی .... آخندزاده صاحب مرحوم .... اسحاق ....[redacted] است

که با وجود مصائب وشدائد .... وبا نزول جحفل مشکلات کتاب .... اسلام و سیاست .... را تألیف کرده .... جا بجا مطالعه نمودم .... وعلی الرأس والاعین .... مقبول .... ومتشکریم .... جزاه الله تعالی خیر الجزاء فی الاولی والاخری .... واز کثیر من الناس .... که دعوی خدمات اسلامیه را ابراز میداشت .... ودر حق ایشان ....

أحسن الظن... قريب وأقرب بيقين داشتيم..... حالا
تبدیل بالعکس گردیده ...... مأیوس شده‌یم....
وچیزی و ذره ئی از خدمت إسلامیه..... از بینان... نمی بلنیم؛
ونمی جوییم... ونخواهیم... ونمی دانیم؛
وإلى الله المشتكى من إنقلاب
هذا الزمان...
؛ وإخوان حسبتهموا دروعا ؛ فكانوها ولكن للأعادي ؛
؛ وقالوا قد صفت منا قلوب ؛
لقد صدقوا ولكن من ودادي ؛

والله تعالى هو المستعان...
وأنا العبد الضعيف الخويدم محمد العلى الإيوبكر الحنفى النقشبندى
از خدام شیخ حقانی... عالم ربانی... عامل ومتشرع
حضرة الشيخ ضياء المشائخ الشهيد المرحوم... رحمه ورحمهم ورحمنا الله
تبارك وتعالى...

۲- اوبل می ددی کتاب یوه نسخه دمفتی اعظم پاکستان ، په کراچی کې دبنوړی ټاون دجامعة العلوم الاسلامیة شیخ الحدیث ، اود دارالافتاء رئیس، حضرت مولنا ډاکټر مفتی نظام الدین شامزی صاحب په خدمت کی دتصحیح اومطالعی لپاره عرض کړی ، که څه هم مفتی صاحب ډیر مصرفیتونه لـرل ، ځکه که دیوی خوا خپل تدریسی اودار الافتاء مصروفیتونه وه ، خو له بلـی خوا د افغانستان د اسلامی تحریك او اسلامی امارت د اسلامی جهاد اواسلامی نظام ترجزبه لاندی د یو مخلص مشاور اومجاهد دنـده هـم فـی سـبیل الله اجراکوی ، خو بیایه هم زموږ ودی علمی خدمت ته دمطالعی لپـاره خپـا قیمتی وقت ورکړ ، اوترمطالعه کولو نه وروسته ئی پرخپل شخصی کاغذ په خپـل خط اودستخط داسلام اوسیاست نومی کتاب په هکله خپل ښکلی علمی نظر دلاندینی تقریظ په شکل عنایت کړی ، چه محترمو لوستونکوته په هـم هغـه شکل وړاندی کیږی ، زه د محترم مفتی صاحب بیحده شکر ګـذار یـم الله عزوجل دی دده څخه راضی سی ، او الله تعالی دی د ده محترم ټول دینـی ، علمی ، اجتماعی خدمات قبول کړی ، اوالله عزوجل دی دنیکو جزا په دنیـا اوآخرت کی ورته ورکړی . آمین

ڈاکٹر مفتی نظام الدین شامزئی
شیخ الحدیث و مہتمم جامعۃ العلوم الاسلامیہ علامہ بنوری ٹاؤن کراچی
فون: ۴۹۱۸۳۱۴

Professor of Hadees:
JAMIAT-UL-ULOOM-UL-ISLAMIA
Allama Banori Town, Karachi Ph: 4918314

Ref ____ ______ تاریخ ______

زه نظام الدين شامزی عرض کوم چه ما د محترم مولوی مطيع الله عاجل صاحب کتاب
اسلام او سياست مطالعه کړو الحمدلله په دې موضوع باندې ښه معتبر او
صحيح کتاب دے۔ دا کتاب په دې شوق ليکلے شوے دے چه بعض جديد نوي
او عصري تعليم يافته کسان داوائي چه علماء په سياست او کار حکومت
باندې نه پوهيږي او بعض خلق داوائي چه د ملا د سياست سره
څه کار دے يا دا چه په اسلام کښې د سياست په حق کښې څه احکام
يا لارښود نه [illegible] نشته دے (نو مولوی صاحب محترم) دغه ټکو
په جواب کښې دا کتاب ليکلے دے او دا خبره ئے ثابته کړې ده چه اسلام يو
مکمل او جامع دين دے او د سياست او حکومت په حق کښې هم جامع
او مکمل احکام موجود دي۔ حقيقت دا دے چه اسلام چه کله شروع
شوے دے نو په هغه وخت کښې د سياسي نظام په طور په دنيا کښې يو د روميانو
نظام موجود وه او دويم د اهل فارس نظام وه او دريم د عربو خپل قبائلي
نظام موجود وه نو اسلام د دې درې نظامونو په مقابله کښې راغلے او الله تعالی
فرمائيلي چه ان الدين عند الله الاسلام، ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل
منه يعني چه لائق د قبلولو دين او نظام صرف اسلام دے او هغه څوک چه
د اسلام نه علاوه په بل دين باندې ژوند تېر کړي او د الله تعالی دربار ته
حاضر شي نو الله تعالی به د هغه عمل نه قبلوي۔ او اعلان ئے وکړے چه هدايت
او حق صرف په دې کښې منحصر دے هو الذي ارسل رسوله بالهدی ودين الحق ليظهره
علی الدين کله۔ - الله تعالی هغه ذات دے چه را ليږلے ئے دے رسول خپل

DR. M. NI

Professor of Hadees:
JAMIAT-UL-ULOOM-UL-ISLAMIA
Allama Baron Town. Karachi. Ph. 4918314

شیخ الحدیث جامعۃ العلوم الاسلامیہ علامہ بنوری ٹاؤن کراچی
فون: ۴۹۱۸۳۱۴

نمبر ______

Ref ______

په هدایت او دین حق سره الخ

نو غرض دا چه د دے کتاب مقصد دا دے چه اسلام د سیاست او کار حکومت په
حق له هم لاره خودونه او رهنمائی کوی او دا کامل او مکمل دین او نظام د ژوند دے
مولوی صاحب محترم په دے کوشش کښے الحمد لله کامیاب شوے دے او ډیر مکمل
او صحیح کتاب ئے لیکلے دے الله دے دا کوشش قبول کړی او د ټول مخلوق
د پاره دے ذریعه او سبب د هدایت وګرځوی آمین

نظام الدین شامزی
۱ ذیقعده سنه ۱۴۲۱ھ

٣ – بیامې ددې کتاب یوه نسخه دجمعیت علماء اسلام دکوټې ضلعې امیر ، اودبلوچستان صوبائي نائب امیر ، اودبلوچستان پخواني صوبائي وزیر ، اود مدرسه دارالعلوم پشتون آباد شیخ الحدیث اومشرمهتمم مولوی نور محمد صاحب دام الله برکاته ، ته دمطالعې اوتصحیح لپاره ورکړه ، چه نوموړی محترم په خپل وخت اومنطقه کې دعملي سیاست یوځلانده ځراغ دی ، دافغانستان داسلامي تحریک اواسلامي امارت رښتني مخلص اولاربود دی، او په علم یوه زکاوت اوسیاست کې زما دتعریف محتاج نه دی ، الله عزو جل دی دمحترم ټول دیني ، علمي ، اجتماعي خدمتونه ځنې قبول کړي . آمین

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة على خاتم النبيين
وعلى آله الطاهرين وبعد فقد لاحظت من بعض المواضع
كتاب الاسلام والسياسة لمولانا سطيع الله حفظه
الله تبارك وتعالى من آفات الاولى والآخرة فوجدته حافلاً
ومحتويا على الذى صنف له فالمرجو من الله الديان
ان ينفع به المسلمين من العلماء والطلبة وسائر الامة
لاسيما المجاهدين في المعمورة والله الموفق والمعين
نمقه خادم مدرسة دار العلوم پشتون آباد
نور محمد عفي عنه
كوئٹه

٤- اوبیامې ددې کتاب یوه نسخه دجامعة العلوم الاسلامیة د احادیثو اوفقه استاد، اودجهاد اواسلامي سیاست اواسلامي خلافت پر موضوعاتوباندې ډیرو کتابونو مؤلف، دجهاد اودافغانستان داسلامي تحریك اواسلامي امارت رشتني مخلص مولوی فضل محمد صاحب ته دمطالعې اوتصحیح لپاره ورکړه چه هغه هم ترمطالعې نه وروسته پرخپل شخصي کاغذ لیك اولاسلیك سره لاندنې تقریظ ولیکی، چه دلوستونکو په خدمت کې عین هغه دده الفاظ اولیك وړاندې کوو الله تعالی دې ورته په دنیا اوآخرت کې احسنه جزا اواجر ورکړي .

بسم الله الرحمن الرحيم

فضل محمد استاد حدیث
جامعة علوم اسلامیة
بنوری ٹاؤن کراچی.

الجهاد مختصر طریق الجنة
جہاد جنت کا مختصر ترین راستہ ہے

مکرمی و محترمی جناب ______________ السلام علیکم!

تاریخ ۲ ذوالقعدة ۱۴۲۰ھ
۲۹ جنوری ۲۰۰۰ء

بسم الله الرحمن الرحيم

حامداً ومصلیاً ومسلماً

اما بعد: د الله تعالی جل جلاله نازل کړے دین، او په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندے نازل کړے شریعت او نظام د اسلام یو بهترین جامع او بهترین دین، او بنی نوع انسان له پاره کامل مکمل بلکه اکمل قانون او دستور دے،

په دے کښی د علم احکام جدا دي، او د عقائدو جدا دي، اخلاقیات جدا دي او معاملات جدا دي، عبادات جدا دي او سیاسیات جدا دي، داخلی امور جدا قانون لري او خارجه پالیسی بیل قانون لري، په دے جامع دین کښی د رعایا د ژوند تیرولو قواعد هم شته او د حکامو حاکمانو له پاره ضوابط او اصول هم شته،

د انسان د انفرادی زندگی تعلیم هم شته او اجتماعی ژوند تیرولو د پاره اوامر او نواهی هم شته دي

گویا الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا د سورة مائده دا ایت اعلان کوي چه مسلمان په خپل ژوند کښی په هیڅ شي کښی هیڅ یو قوم ته محتاجه او درمانده نه دے، له دے وجے نه حضرت امام غزالی رحمة الله علیه فرمائی چه په مسلمانانو باندے واجب دي چه د دنیا هر قسمه خپل کاریګر موجود وي چه په هیڅ هنر کښی مسلمان ملت غیر مسلم اقوام ته محتاج پاتے نه شي،

چه اسلام په دومره عام قانون لري [illegible] چه په موضوع باندے [illegible]
د مسلمانانو ته او غیر مسلم اقوام ته دا خبره څرګنده شي چه اسلام په هره زمانه او په هر حالت کښی
د انسان د هر مشکل حل او علاج له پاره کافی شافی دے

کل عام وانتم بخیر

بیا نن صبا وخت کښې الحمد لله په افغانستان کښې د طالبانو له اسلامي خلافت وسیاست

قائم شوي دي نو د دې خدمت ته او د دې کار ته نو هم ضرورت زیات شوی دی

الحمد لله په دغه سلسله کښې څو ورځې مخکښې محترم عزت مند رور او د خاکسته عالم دین،

مولوی مطیع الله عاقل صیب یو جامع کتاب په نوم د اسلام او سیاست

تصنیف کړی دی چه په مختصر مخکښې سره په انشاء الله د اضرورت پوره شي

ماده دې کتاب عنوانونه او بیوځو مضمونونه مطالعه کړي دي

مولوی صاحب لیکوال او صاحب قلم او د خپلې افغاني ژبې یو ادیب دی

نمعتدی په ادیبانه ژبه کښې کتاب تالیف کړی دی او د دیرو مسلمانانو

د زړه ارمان یې سرته رسولی دی د حضرت ډاکټر مفتي نظام الدین

صیب په وینا ښې ما هم یو څو کلمې او لیکلې الله تعالی دې مؤلف ته

د دې خدمت لوی عظیم اجر ورکړه او دا کتاب دې په خپل دربار کښې

قبول کړي آمین.

وصلی الله تعالی علی نبیه الکریم

مفتي محمد عزیز الله یوسفزی

استاذ جامعه علوم اسلامیه

بنوری ټاون کراچی

دوشنبه ۲ ذوالقعده ۱۴۳۱ھ

٥ - اوبل مې یوه نسخه دخپل وقت ومحقق مدرس اوپرڅه موضوعاتو بـــاندي لکونکی ، دکمونستي دورې اوشوروي یرغلگرو په خلاف کلك دلير مجاهد محترم استاد مولوي نظرمحمد صاحب کدنوی ته دمطالعي اوتصحيـــح لپـاره' ورکړه هغه محترم هم ترمطالعي نه وروسته خپل تقريظ په لاندني ډول ليکلـــی چه محترمو لوستونکو ته په هغه خط اوترتيب وړاندي کوم ، محـــترم مولـــوی صاحب خپل په تقريظ کې يوه ملاحظه ليکلي هغه داچه دعام انتخاباتو تخحه تعبير په ريفرنډم سره سوی دی ، ددی ملاحظی په هکله بايد په مختصـــر ډول ووايم چه دعام انتخاباتو اوريفرنډم ترمنځ فرق سويدی ، هغه داسي چـــه پـــه اوسني اصطلاح دعامو انتخاباتو له لارې يوڅوك منتخب کيږي هغه دامير پـــه انتخاب کی دوکيل حيثيت لري ، خپله امير نه دی چه انتخاب په هرڅوك نـــه سی کولای، اوهغه عام انتخابات چه ټول خلك نراوښځه کـــافر اومســـلمان دامير انتخاب کوی هغه ته په اوسني اصطلاح ريفرنډم وائي کيدايسي چـــه دا په اسلامي نظام کی جائزنه وی .

باسمه تعالی حامداً و مصلیاً و مسلماً، اما بعد، محترم ورور مولوی مطیع الله صاحب دام الله برکته
زه وخت لا حاله تو سره سم یو اهم کتاب "د اسلام او سیاست" تالیف کړی دی، جزاه الله خیراً،
اوس دی هم کمال وچه شوکت ئی نادی په لوستلو کړی چه د دین او اهالو صفا لوګو زوی، ځکه چه متأسفانه
نن صباد علمیتو ترمینځ دا شعار ګرزیدلی دی، او په نتیجه کښی ئی د حسن او توصیفی تورو فضا مینځ ته راغلی
والی الله المشتکی، سه به بد گفتن زبان من مگردان ÷ زبان من زبان من مگردان ÷
بناءً امید دی چه دا کتاب به دعاګو او علماؤ په مینځ کښی مقبولیت حاصل کړی، او خپل لوستونکی به په شرعی
سیاسی احکامو خبر کړی، الله تعالی دی ئی د مؤلف د پاره د ثواب ذریعه او د مسلمانانو د پاره د خیر وسیله
وګرځوی، افسوس چه ما دا تم المرض او وخت د کمبود او د خپل زیات مشغولیت په وجه نشو کولای چه قول بقول
ئی مطالعه وکړم، بیا هم علمی مضامین چه ما وکتل نو ما ته د شریعت په رڼا کښی خوښی راغلل، مګر یو بحث
د عامو انتخاباتو ګورم چه په صفحه کښی ئی لیکلی سوی او په "رفع شکوک" ئی تعبیر سوی دی، د افغانستان تمام علماؤ
دیوبندی شرعی فیصله څخه ګورم چه په ۱۳۶۸ ش کښی چاپ او نشر سوی وه، بر خلاف او غیر صواب
راته ښکاره سوه، ځکه چه ځکه دوی د دینی عالی ریاست د پاره د منتخب شخص معیار او شرعی اوصاف
ضروری بادی، دا ځکه د رایه ورکوونکو اشخاصو د پاره هم معیار او شرعی صفتونه په لوته سوی دی،
بناءً ګروی لوی امانت سپارنه خپل مستحق ته د امت مسلمه د ټولو ښیارانو، علماؤ، قومی او
نظامی مشرانو ذمه واری ده، و مسی، عوام او ښځی د دی دینی امانت د نه معرفت او شرعی حجاب په
وجه نسی کولای چه دا مهم امانت خپل اهل ته وسپاری، نو ځکه د اصحابو رض او تابعینو د عدل په
زمانه کښی هیڅ کوم قسم تیر دی باب کښی توجه سوی نه ده او نه شرعاً ثبوت لری، په داسی حال
کښی چه نن زمان متأسفانه فاسقان، دنیوی عاشقان، او بیګانه پرستان هم په نامه مسلمانان د یو دی
او د عوامو او ښځو په نسبت د دوی تفاوت د ځمکی او آسمان په شان دی سه هر مرتبه از وجود حکمی دارد ÷
ګر فرق مراتب نکنی زندیقی ÷ سه نه هر مرد مرد و نه هر زن زن است ÷ خدا پنج انګشت یکسان نکرد ÷، او دا هم
ښکاره ده چه نن صباد قوت ورکوونکو اختیار په صورت کښی مذکوره وی نا اهلی ته مقدس دین خپل قومی،
تنظیمی، او شخصی اغراضو ته ترجیح ورکوی، او د کافرانو په تقلید نن عصر په تولو اسلامی هیوادو کښی د دی
غیر شرعی مسلک څخه یاد دا اثر کړی دی چه نتیجه تابع د اخسی ارذل او د دی مشر مصداق وی، سه
کند همجنس با همجنس پرواز ÷ کبوتر با کبوتر باز با باز ÷، نو باید د اقول ته د علامه اقبال رح توجه وفرمایئ،
سه ګریز از طرز جمهوری غلام پخته کاری شو ÷ که از مغز دو صد خر فکر انسانی نمی آید ÷، او باید دا قول د مولانا
مثنوی هم په غور په نظر کښی ولری سه گفت پیر و اروکه ایشان کرده اند ÷ آن عمارت نیست ویران کرده اند ÷
په کوم کړی دی مختصر مضمون چه ورته واضح بیان په حجة الله البالغة ج ۲، غیاث الامم ص ۲۴، الامامة العظمی ص ۱۰۰، تکملة
فتح الملهم ص ... او داسی نورو معتبرو کتابونو کښی راغلی دی، علاوه ئی د علماؤ د شرعی فیصلی د مضمون تائید
چیلد د مؤلف لوی کتاب ص ... د انتخاب او بیعت تر مینځ فرق، تر عنوان لاندی ئی توجیهات هم په نه شان غلط دی،
نو ځکه ما عاجز په دی نظر سره کمی خوی خوله د اغراض احساس کړی چه خپل فکر ئی نظر هم د ښکاره په حافظه
خصوصاً رته و ما ته وکړم، والله اعلم بالصواب، خو نو قضاوت ته په دوی پوری دی، او یو شاعر فرمائی سه
بقا به صاحب نظری ګوهر خود را ÷ عیسی نتوان ګشت بتصدیق خری چند ÷ علامه محمد صاحب فرمایلی دی سه
حق به وایم خو به تاسی خپل وجدان ته سپارم ÷ د قضاوت امید له اهل د زمانه کوم ÷
تحریراً ختم په دی شو سره کوم سه اندک با تو ګفتم غم دل ترسیدم ÷ که دل آزرده شوی ورنه سخن بسیار است ÷
ان ارید الا الاصلاح ما استطعت وما توفیقی الا بالله، والصلوة علی رسوله، المرتم قلم محمد کن نوی مسلمه البلاغ ...

۱۴۲۱/۱۲/۱۳ ق

اوپوه نسخه یې دغو سلف څو خلف ، دمدرسه جامعة اسلامیة منان
چوك مهتمم اوشیخ الحدیث ته دمطالعې اوتصحیح لپاره ورکړه چه هغه محترم
هم ځېل تقریظ پرهغه درخواست باغونبځنې لیك پاندې لیکلی چه دمحترمو
لوستونکو په خدمت کې وړاندې کوم ، جزاه الله تعالی احسن الجـزاء فـي
الأول والعقبی بمایحبه ویرضاه. آمین

بسم الله الرحمن الرحیم

جناب محترم الحاج مولوی حبیب الحق صاحب حفظه الله تعالی ورعاه

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

وبعد : محترما د الله عزوجل په توفیق سره مې، دګه زیار اوځنت نـه
پس د اسلام اوسیاست ترعنوان لاندې ، پرګڼه موضوعاتو باندې دخپل علم
اوپوهې مطابق ، خالص ددین دخدمت په جزبه اومقصد څه ولیکله ، دا چه
پـ‌ـ.ـدې کې ده څه دآیتونو ترجمة اوتفسیر، دڅه حدیثونو ترجمة اوتشـریح،
اودڅه فقهي مسائلو ترجمة اوتوضیح، اوپرڅه تاریخي وقائعوته دکتابونو پـه
حواله اشاره سوې ، یااستدلال په وړل سوې دی.

هلکې زړدی چه دا دهرکتاب په شکل چاپ اوغولي ته وړاندی سي،
غواړم چه ستاسو ودرانه حضورته یې وړاندې کړم، ترڅو ستاسو غوندې
دیومشفق استاذ اوسشر ترنظر تیرسي ، اوستاسو د علم اوپوهې له مخې کـه
کومه غلطي یادمذهب څخه مخالفت یاپه استدلال کې خطأ سـوی وي ،
هغه اصلاح سي، اوتورهم د اسلام اومسلمانانو په ښـه فائـده تمام سي ،
اودا کتاب ستاسو په تزکیه سره مزین سي ، اوه بنده څه حوصله نوره هم
لوړه سي ، اودا به ستاسو درحمت اوشفقت څخه لوی نه وي . مع السلام
تاریخ / شوال / ۱٤۲۱ هـ
حیله لرونکی : ستاسو هیوتلمیذ یمسف

مولوی مطیع الله (عاقـل)

الحمد لله علی نعمائه والصلوة والسلام علی خیر انبیائه وعلی آله ورفقائه — وبعد فقد امعنت
فی هذه المجموعة من الاسلام والسیاسة برمتها واتقنت ما فیها جملة فالفیتها مقرونة بالتدقیق
والصواب لانها تبین کرة للخواص والاعراد وتبصرة لاولی الالباب والعقلاء ومعجبة للنواظر
ومکرمة للخواطر تمیل الیها الطباع وتلذ بها الاسماع واکثرها نقل المؤلف العاقل من
التی لاتبل آیات الله العظام واحادیث نبیه الکرام واقوال الفقهاء الاعلام المعروفین
بالتحقیق والانصاف فاغنی الله عنه بفضله العمیم وجزی الله مؤلفه بشکر سعیه ورفع
الکتاب یوم المزید والثواب بحرمة النبی الکریم وآله والاصحاب
(العبد الاثیم الحاج ا/ نوی حبیب الحق حقانی عفی عنه الباری)

۷- اوبیا دښه نیت اونیك عاقبت په خاطر ، اویا ددی لپاره چه خدا نخواسته داسلامی امارت دپالسی سره ټکر ونه لری ، اویابه شخصی مخالفین په مخالفت توجیه نه کړی ، نومی یوه نسخه کتاب دپورتنی غوښتن لیك سره د افغانستان داسلامی امارت دستری محکمی مرستیال اوپه کندهار کی دتمیزرئیس اودامیر المؤمنین د جهادی مدرسی استاذ ډیر قدرمن اومحترم الحاج مولوی شهاب الدین دلاور صاحب ته ورکړی ، ترڅو هغوی یه په خپله مطالعـــه کـړی اوکــه ضرورت وو دتمیز دعلماء کراموڅخه یوکمیسون ورته تعین کـړی ، ترڅـــو نورهم داکتاب دمسلمانانو دښه استفادی وړ وګرځی ، داځکه چـــه ددلاور صاحب علمی اوسیاسی پوهه اوتجربه دهیچا څخه پټه نه ده ، ځکــه خــو دلاور صاحب د خپل سیاسی بصیرت په اساس په پاکستان اوسعودی عربستان کی داسلامی امارت سفیر مقررسو ، اوبیا دعلمی اوفقهی زکـــاوت پربنیـــاد داسلامی امارت دستری محکمی مرستیال اودتمیز دړئیس په حیـث مقررســو ، اوبیا دتدریسی تجربی په نظرکی نولوسره دطالبانو دډیر خواهش اودعـــالیقدر امیر المؤمنین په غوښتنه ددرو ساعتونو لپاره په جهادی مدرسه کی دتدریـــس وظیفه اجراکوی ، زه دقدرمن ، محترم دلاورصاحب بی حده ممنون یم چـــه دخپل ټولو مصرفیتونو سره ئی بیاهم نه یوازی داچه خپل قیمتی وقـــت ددی کتاب ومطالعی ته ورکړی ، بلکی دمحترم په قول دتمیز دعلمــاؤ څخــه ئـی یوډری کسیز هیئت هم ددی کتاب دمطالعی لـــپاره تعین کړی وو ، اوترخپل

پوره څېړنې نه وروسته ئې دا لاندنی تقريظ په کمپيوټر ليکلی دی، قدرمن مشر استاذ چه کومه ملاحظه ليکلې ده دغه په هکله بايد ووايم ، که څه هم ددې شخص دالفاظو څخه دعربانو سره تعصب معلومېږي ، خو تاريخي حواله ئې دنورو تاريخي کتابونو په استناد واقعيت او صحت لري ، زموږ مطلب هم دتاريخي حوالې ثبوت دی ، دمصنف صفائي او اخلاص مطلوب نه دی .

الله عزوجل دې د دنيا او آخرت کاميابي درپسې برخه کړي، اللهم ارضی عنه وارضاه بمايحبه ويرضاه . آمين

بسم الله الرحمن الرحیم

<u>الحمد لاهله والصلوة علی اهلها – وبعد :</u>

څرنگه چې الله جلت عظمته مسلمان ته د دې توفیق ورکوي چې د ژوند په مختلفو شعبو کې په مختلفو لارو چارو د الله د مقدس دین خدمت وکړي نو دا پر هغه باندې د الله جل جلاله یو عظیم نعمت او مرحمت دی ، هغه څوك به ډېر نیکمرغه وي چې خپل وس او استعداد یې د خدای د دین د خدمت لپاره پکار اچولی او د وخت د ارزښت او اهمیت نه په استفادې سره یې خان د خدای تعالی د دې عظیم نعمت څخه برخمن کړی وي

زموږ په اسلامي جامعه کښې ډېر داسې کسان شته چې د علم ، جهاد ، دعوت ، تدریس ، تالیف او داسې نورو په برخه کې یې خان ستړی کړی او خپل مسئولیت او مکلفیت یې پرخای کړی دی .

د دې کتاب (اسلام او سیاست) مولف محترم (مولوي مطیع الله "عائل") هم د هغه خلکو په صف کې دی چې د اسلامي جامعې لپاره یې په دې تالیف سره یو ستر او نه هیریدونکی خدمت وکړ . خدای تعالی دې یې پخپل دربار کې خپښې قبول او مقبول وگرځوي . نوموړی چې یو ځوان ، با استعداده ، او محقق عالم دی : د ډېر زیار او کوښښ نه وروسته یې د قرآن ، حدیث او مستندو علمي کتابونو او ماخذونو په حوالو باندې یو داسې ناپابه کتاب لیکلی چې په حاضر عصر کې ورته سخته ارتیا لیدله کېدله .

موصوف مولوی صاحب ، پخپل دغه کتاب کې چې (اسلام او سیاست) دی : د موضوع په اړوند ۷۹ عنوانه مختلف بحثونه راټول کړي چې هر یوه یې د کتاب محتوی خورا اوچته کړې او هر یو جدا د بحث او څېړنې قابل دی ، خو متاسفانه چې د زیاتو مصروفیتونو په وجه ما پخپله بعضې موضوعات په دقیق ډول او بعضې سرسري مطالعه کړل چې واقعا د اسلامي سیاست په لاره کې د هرچا لپاره یو مفید او گټور اثر دی . خو دومره باید عرض کړم چې په ځینو موضوعاتو کې لکه افغانستان ته د صحابه کرامو (رض) د راتگ او د هغوی لخوا د افغانستان فتح کېدلو کې له ځینو داسې تاریخونو نه استفاده شوي چې په هغه کې اسلامي معتقداتو ته احترام نه دی شوی . دغه تاریخي ماخذ چې "افغانستان در مسیر تاریخ" دی غلام محمد غبار لیکلی دی ، نوموړی د صحابه کرامو جهاد ، چې غیر اسلامي منطقو ته یې د اسلام رسول هدف و : د تعصب په اساس عربي لښکرکشي معرفي کړي ده . چې دا د اسلامي نظر یې سره سمون نه خوري . نو که په دې اړه مناسب تجدید نظر وشي ښه به وي .

زه په اخیر کې د محترمو لوستونکو څخه دا امید لرم چې دغه ناپایه تالیف د خپل ځان سره ولري او په ټینگه استفاده ورڅخه وکړي او د کتاب مولف (مولوی مطیع الله عائل) ته د دې عظیم محنت او خدمت په بدل کې له الله جلت عظمته نه عظیم ، عظیم اجرونه او عوضونه غواړم . الله تعالی دې د دغه تالیف چې یو خیر جاري دی : زموږ د مسلمانانو ورونو د استفادې سبب وگرځوي .

[illegible]

الحاج مولوی [illegible] الدین "دلاور"
د سترې محکمې مرستیال او د [illegible] رئیس

۸- اوبیا می یوه نسخه دیوعلمی کورنی روښانه څراغ دخیر سلف خیر خلف دډارالعلوم الحقانیة پشاور ممتاز فارغ التحصیل. دامیر المؤمنین دجهادی مدرسی پیاوړی مدرس، او دخپل وخت مقبول ترین عالم، دالحاج مولـوی خدایـداد صاحب رحمة الله تعالی علیه نیکه صدقه جاریة. الحاج مولوی عبـد الحکیـم صاحب دام الله فیوضاته وبرکاته، ته تقدیم کړه چه هغه هم ترمطـالعی نـه وروسته دکتاب په هکله خپل نظر په لاندی لیکو کی څرګند کړیدی، تقبـل الله عنه جمیع جهوده فی سبیل العلم والدین والاسلام والمسلمین. آمین

بسم الله الرحمن الرحیم ط

الحمد لله وحده وکفی والصلوة والسلام علی رسوله الذی اصطفی وعلی اله واصحابه المهدیین وعلی اتباعه الی یوم الدین وبعد

الله تعالی په هرزمان کښی موافق دخپل حکمت سره ددین پالون کی په مختلفو قسمونو کښی پیدا کړی دی یو قسم ددغه قسمونو څخه تالیف دی په هغه امورکښی چه د الله تعالی د مکلف مخلوق احتیاج ورته وی چونکی مولوی صاحب مطیع الله عائل ددین دنورو خدمتونو په لړکښی خدمت د تالیف دکتاب (اسلام او سیاست) په مفید طرز کړی دی نو الله تعالی دی دغه کتاب ددوی دپاره صدقه جاریه وګرځوی

هالدغه کتاب بعض مضامین وکتل څما په قاصر فکر کښی خو ډیر مفید راته معلوم سوه نو انشاء الله تعالی نور به مفید وی ځکه مشهوره مقوله دی (مشت نمونه خروار) وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین (مولوی عبد الحکم الحقانی)

عبد الحکیم عفی الله عنه

۱۴۲۲/۲/۲۱ ه ق

څو او بیا می ددی کتاب یوه نسخه دیو علمی کورنی خیر خلــف ، دغزنــی دنانگه ملا صاحب رحمة الله تعالی علیه دکورنۍ روښانه څراغ ، اود فخرآســیا دارالعلوم دیوبند ممتاز فارغ التحصیل اومفتی، اوسابق استاد ، اوتقریبا لس کالــه ددرالعلوم دیوبند دمرکزی جامع مسجد امام اوخطیب پاتــه ســوی دی ، پــه سعودی عربستان کی دجامعة الملك سعود فارغ التحصیل، چه په مختلفو علمــی مسابقو کی ئی تقریبا نیم کلو سره زر دتفوق مډالونه اخستی دی ، او حالا پــه کراچی کی دجامعة العلوم الاسلامیة علامه محمد یوسف بنوری ټاون داحــادیثو استاد ، اود جامعة العلوم الاسلامیة دعربی مجلی "البینات" مشر لیکونکی، اوترتیب کونکی، حضرت مولانا **عبد الرؤف خان** صاحب غزنوی ته دمطــالعی لپــاره ورکړی ، چه هغه محترم هم ترمطالعی وروسته پرخپل شخصی کاغذ په ښــکلی خط او لاسلیك سره دکتاب په هکله خپله رایه دلاندنی تقریظ په شکل لیکلی ، چه محترمو لوستونکو ته په هغه خط سره وړاندی کیږی ، الله تبارك وتعــالی دی دده تــه نور هم ددین ، علم ، اسلام اومسلمانانو دخدمت توفیق ورکــړی ، او الله تعالی دی کړی خــدمتونــه ټول مخنی قبول کړی ، او الله تعالی دی څخنــی راضی سی . آمــین

بسم الله الرحمن الرحيم

ABDUL RAUF KHAN AL-AFGHANI
TEACHER OF HADITH AND EDITOR OF
ARABIC MAGAZINE "AL BAYYINAT"
JAMIA T'UL ULOOM-UL-ISLAMIA ALLAMA
MOHAMMAD YOUSUF BANORI TOWN
KARACHI 74800-PAKISTAN.
PH : 4943333 - 4913570

عبد الرؤوف خان الأفغاني
أستاذ الحديث النبوي ورئيس تحرير مجلة "البينات" العربية
بجامعة العلوم الإسلامية علامه محمد يوسف بنوري تاؤن
كراتشي ٧٤٨٠٠ باكستان
هاتف: ٤٩٤٣٣٣٣ - ٤٩١٣٥٧٠

التاريخ ٢٧ صفر ١٤٢١هـ
DATE : ____________

الحمد لله وحده ، والصلاة والسلام على من لا نبي بعده ، وبعد :

د طالبانو د اسلامي تحریک په برکت سره په اکثرو حصو د افغانستان کې اسلامي نظام نافذ شو ، او بحمد الله داسې مبارکه فضاء قائمه شوه چه په تیرو نږدې څو قرونو کې تاریخ د دې مثال نه شي پیش کولای ، او هره فیصله د اسلام د مبارکو اصولو او د شریعت بیضاء په رڼا کې کیږي . له همدې جهته د اسلامي سیاست پیژندل ، د اسلامي سیاست او شیطاني سیاست په مینځ کې فرق کول ، د اسلامي سیاست د اهمو امورو څخه خبرول ، او اسلامي سیاست ته عملي شکل ورکول معاصر وخت له اهمو ضروریاتو څخه دي .

مولانا مولوي مطیع الله حائل صاحب - بارک الله في جهوده - د "اسلام او سیاست" په نوم د اکتاب لیکلی دی ، او یقیناً ډیر محنت او کوشش ئې کړی دی ، او له مختلفو مآخذونو څخه ئې اهم او ضروري احکام چه له اسلامي سیاست سره مناسبت لري په ډیر ښه ترتیب سره جمع کړي دي ، او د ذکر شوو ضروري امورو حل ئې په ډیره ښه توګه پیش کړي دي ، خصوصاً د بیت المال احکام او د خراج او ګمرک د محصول په باره کې چه مولانا حائل صاحب کوم تفصیل کړی دی هغه ډیر د قدر وړ دی او د حاضر وخت ډیر زیات ضرورت پوره کوي . ما ته که څه هم د تفصیلي مطالعې وخت نه شو پیدا خو بیا هم له ځینو مختلفو ځایونو څخه مې د اجمالي مطالعې سعادت حاصل کړ ، او دا باور کوم چه دا کتاب به د لوستونکو د پاره ډیر مفید او ضروري وي ، الله دې وکړي چه دا کتاب په خواصو او عوامو کې مقبولیت حاصل کړي ، او د مؤلف د پاره د دارینو د کامیابۍ او سرخروئۍ وسیله وګرزي .

وما ذلك على الله بعزيز . كتبه الحقير عبد الرؤوف الغزنوي

الأستاذ بجامعة العلوم الإسلامية علامه بنوري تاؤن كراتشي باكستان